Rudolf Steiner

TAINA SFINTEI TREIMI

GA 214

unsprezece conferinţe,
ţinute la Dornach, Oxford şi Londra
între 23 iulie şi 30 august 1912

Traducere din limba germană
de biolog dr. Petre Papacostea

Titlul original : *Das Geheiminis der Trinität*

Nr.curent în bibliografia generală GA 214

Traducerea s-a făcut după ediţia germană, 1980,
Rudolf Steiner Verlag, Dornach /Schweis

TREPTELE ADEVĂRULUI

Antroposofia este un curent spiritual modern, fundamentat de austriacul Rudolf Steiner (1861-1925), personalitate complexă, dotată cu capacitatea de a dezvolta în mod consecvent şi interactiv atât mistica înaltă bazată pe experienţe interioare care l-au condus la cercetări aprofundate în lumea spirituală, cât şi gândirea riguros ştiinţifică despre spirit, prin opoziţie cu tendinţele materialismului dominant în secolul al XIX-lea şi prima parte a secolului al XX-lea. Materialismul urmărea eliminarea nivelului divin-spiritual din cunoaştere prin contestarea existenţei acestuia în Univers, ceea ce l-a îndreptăţit pe R. Steiner să afirme: „Tragedia materialismului constă în faptul că nu poate înţelege ce este materia".

Pentru a sintetiza conţinutul de idei al antroposofiei sau ştiinţei despre spirit vom porni de la un principiu de bază formulat chiar de Rudolf Steiner: „Oricărei realităţi materiale din Univers îi corespunde ceva spiritual şi orice realitate spirituală din Univers primeşte la un moment dat expresie în lumea materială". Întreaga evoluţie, mai întâi biologică şi apoi social-istorică, a umanităţii este o ilustrare vie a acestui principiu. Cunoaşterea directă a resorturilor spirituale ale umanităţii, ca şi cunoaşterea exterioară a materiei, se obţine numai prin eforturi susţinute de perfecţionare a structurilor noastre sufleteşti şi spirituale, pentru a deveni apţi şi demni de dezvoltarea conştientă şi responsabilă a relaţiei omului cu lumea spirituală în toată puritatea indispensabilă acestui scop. Unul din principalele scopuri ale antroposofiei constă în deschiderea căilor cunoaşterii de sine, fapt necesar pentru evoluţia viitoare a omenirii. Atât cunoaşterea de sine cât şi înţelegerea coerentă a lumii interioare şi a ambianţei telurice şi cosmice se pot dobândi prin studiul scrierilor antroposofice, întrucât logica riguroasă a expunerilor oferă gândirii posibilitatea aprecierii valorii acestora, chiar şi în lipsa accesului

personal direct la lumile spirituale. Omul apare astfel ca o fiinţă dublă, cu problematică cosmică şi problematică terestră, având sarcina realizării sintezei superioare a acestora.

În consecinţă, antroposofia este ştiinţa despre spirit care ne dă posibilitatea înţelegerii *raţiunii de a fi* a structurilor şi evenimentelor aparţinând lumii sensibile, precum şi a înlănţuirii acestora în timp şi spaţiu. Ea nu este o fundamentare teoretică pusă la îndemâna unei „secte religioase", cum încearcă să denigreze unele scrieri mişcarea antroposofică, ci reprezintă calea spirituală de valorificare concretă a forţelor de iubire aduse de Hristos pe Pământ, atât de necesară într-o perioadă în care dezbinarea între oameni se manifestă în toate relaţiile individuale şi de grup. Există, în prezent, antroposofi aparţinând celor mai diferite confesiuni religioase care consideră că au găsit, în sfârşit, în antroposofia lui R. Steiner un limbaj comun capabil să creeze baza pentru o nouă deschidere spirituală către lume, prin înţelegerea corectă a momentului-cheie pentru întreaga evoluţie cosmică pe care l-a reprezentat Evenimentul de pe Golgota de acum 2000 de ani.

Antroposofia nu este teorie, ci cunoaştere vie, ceea ce se reflectă în faptul că a pus toate premisele şi a elaborat soluţii valoroase în diferitele domenii aplicative marcate de consecinţele tuturor situaţiilor de criză caracteristice lumii actuale pe care Rudolf Steiner le-a prevăzut cu 8-9 decenii în urmă. Astfel, pe baza cunoaşterii aprofundate a omului (antropologia antroposofică), Rudolf Steiner, colaboratorii şi urmaşii săi au elaborat principiile şi metodele terapeutice ale medicinii antroposofice, ale agriculturii biodinamice, ale sistemului pedagogic Waldorf, ale tripartiţiei sociale, au dat naştere unui impuls original în arhitectură etc. Putem conchide că antroposofia este totodată o cale de cunoaştere obiectivă, o cale de autocunoaştere şi o cale de viaţă. Ea este prelungirea în Eul omului actual a activităţii lui Hristos, a Logosului care a acţionat de la începutul existenţei Universului.

Mişcarea antroposofică, care s-a separat din mişcarea teosofică, s-a dezvoltat independent, şi numai în mod eronat sau abuziv este asociată cu alte curente şi organizaţii actuale. Ea deschide perspective luminoase educaţiei pentru libertate, iubirii dintre oameni şi colaborării cu natura, iar spiritualitatea românească, constitutiv creştină şi cu o largă deschidere spre înţelegerea integrării omului în Cosmos, este o matrice gata pregătită pentru receptarea şi dezvoltarea acestor imperative ale mileniului III.

biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

ÎN LEGĂTURĂ CU PUBLICAREA CONFERINŢELOR LUI RUDOLF STEINER

Baza ştiinţei spiritului orientată antroposofic o constituie lucrările scrise şi publicate de Rudolf Steiner (1861-1925). Pe lângă aceasta, el a ţinut, între 1900-1924, numeroase conferinţe şi cursuri, atât în faţa unui public larg, cât şi pentru membrii Societăţii teosofice, mai târziu ai Societăţii antroposofice. Vorbind în mod liber, el însuşi a dorit iniţial ca aceste conferinţe să nu fie consemnate în scris, deoarece ele erau concepute drept „comunicări orale, nedestinate tiparului". După ce însă s-au finalizat şi răspândit tot mai numeroase variante incomplete şi eronate după stenogramele şi notiţele auditorilor, s-a văzut nevoit să reglementeze problema acestora. Şi a încredinţat Mariei Steiner von Sivers această misiune. Ei i-a revenit sarcina de a-i desemna pe cei care au dreptul să stenografieze conferinţele, de a asigura administrarea stenogramelor şi revizuirea textelor pentru tipar. Din cauză că, fiind extrem de ocupat, Rudolf Steiner nu a putut corecta el însuşi textele, decât în cazuri foarte rare, în privinţa tuturor conferinţelor publicate trebuie să se ţină seama de această rezervă a sa: „Va trebui să se aibă în vedere faptul că în stenogramele nerevizuite de mine se găsesc greşeli".

În legătură cu raportul dintre conferinţele pentru membri, care, la început, erau accesibile

numai sub formă de manuscrise tipărite pentru uz intern, şi cărţile sale, destinate publicului larg, Rudolf Steiner îşi exprimă punctul de vedere în lucrarea autobiografică ***Mein Lebensgang*** (***Viaţa mea***), capitolul 35. Cele spuse acolo sunt valabile, în egală măsură, în ceea ce priveşte cursurile ţinute, care se adresau unui cerc restrâns de participanţi, familiarizat cu bazele ştiintei spiritului.

După moartea Mariei Steiner (1867-1948) s-a trecut, conform indicaţiilor sale, la tipărirea unei ediţii a operelor complete ale lui Rudolf Steiner (Rudolf Steiner - Gesamtausgabe, GA). Volumul de faţă constituie o parte a acestei ediţii.

TAINA SFINTEI TREIMI

CONFERINŢA I

Dornach, 23 iulie 1922

Viaţa spirituală a primelor patru secole creştine a fost, de fapt, complet îngropată în uitare; tot ce se consemnează cu privire la concepţiile, la cunoştinţele oamenilor care au trăit pe vremea Misteriului de pe Golgota şi în primele patru secole care au urmat acestui Eveniment nu se cunoaşte decât din scrierile adversarilor acestora. *La acest lucru am făcut deja referire anterior* (Nota 1). În consecinţă, este necesară privirea retrospectivă a cercetătorului din domeniul ştiinţei despre spirit, pentru a schiţa o imagine mai precisă a celor întâmplate în aceste prime patru secole creştine. Am încercat, în ultimul timp, să schiţez în puţine linii portretul lui Iulian Apostatul.

Nu putem spune că, după prezentările obişnuite pe care le face istoria, secolele următoare ar fi înfăţişate cu mai multă claritate oamenilor prezentului. De fapt, din secolul al V-lea până în secolele XII, XIII, XIV, dacă se iau în considerare prezentările istorice obişnuite, ceea ce am putea numi viaţa sufletească a populaţiei europene ne rămâne cu totul neclară. Ce se află, în fond, în aceste prezentări curente ale istoriei? Cu ce ne alegem chiar şi din examinarea scrierilor unor dramaturgi sau poeţi cu pană aşa-zis ageră, asemenea domnului *von Wildenbruch* (Nota 2), care au populat diferitele istorisiri de familie ale lui Ludovic cel Sfânt sau ale altora ca el cu marionete, preluate apoi de alţii ca istorie?

Cu toate acestea, este de cea mai mare importanţă să aruncăm o privire asupra adevărului vieţii europene din acele timpuri în care îşi au originea atâtea aspecte ale prezentului şi care trebuie înţelese tocmai în legătură cu viaţa sufletească a populaţiei europene, dacă vrem să înţelegem ceva din curentele culturale mai profunde ale timpurilor ulterioare. În această privinţă, aş vrea să plec de la ceva care multora dintre dumneavoastră le este destul de puţin familiar, dar care nu poate fi discutat corect decât în lumina ştiinţei spiritului şi din această cauză îşi găseşte aici locul potrivit.

Dumneavostră ştiţi că există ceva ce se numeşte teologie. Această teologie aşa cum este privită în prezent, propriu-zis întreaga teologie actuală a lumii europene a luat naştere, în structura ei de bază, în esenţa ei, în perioada care se întinde din secolele IV, V după Hristos, prin secolele ulterioare, rămase foarte puţin cunoscute, până în secolele XII-XIII, când ea şi-a găsit o anumită împlinire prin scolastică. Dacă se are, acum, în vedere *această teologie* care s-a format în esenţa ei abia în perioada care a urmat lui *Augustin* (Nota 3) - căci Augustin nu mai poate fi înţeles sau, cel mult, încă mai poate fi înţeles cu ajutorul acestei teologii, în timp ce tot ce i-a premers, de exemplu, tot ceea ce s-a spus despre Misteriul de pe Golgota, nu mai poate fi înţeles cu ajutorul aceastei teologii -, dacă examinăm esenţa acestei teologii care ia naştere în perioada cea mai obscură a evului mediu (obscură pentru cunoaşterea noastră exterioară), atunci trebuie să devină clar că ea este cu totul altceva decât teologia, sau oricum am numi-o, existentă anterior. Ce a fost mai înainte teologie este, de fapt, numai ceea ce aş

numi o moştenire transplantată în timpurile în care apoi a luat naştere teologia aşa cum am caracterizat-o acum. Puteţi obţine o imagine asupra felului cum arăta anterior acel lucru care a devenit apoi teologie, *dacă veţi citi scurtul articol despre Dionisie Areopagitul* pe care-l găsiţi în numărul publicaţiei „Goetheanum" din această săptămână (Nota 4). El va avea o continuare într-unul din numerele viitoare. Aici este prezentată concepţia despre lume din primele secole de după Hristos, spre deosebire de, să zicem, cea din secolele IX, X şi următoarele.

Dacă am vrea să caracterizăm într-un mod succint întreaga opoziţie dintre, s-o numim, teologia veche (teologia aşa cum se exprimă ea, ca un produs târziu, la Dionisie Areopagitul) şi teologia ulterioară, mai nouă, ar trebui să spunem că teologia veche a privit tot ceea ce se raportează la lumea spirituală din interior, ca o percepţie îndreptată asupra a ceea ce se petrece în lumile spirituale. Dacă vrem să înţelegem felul cum se gândea prin prisma acestei teologii mai vechi, modul interiorizat de percepere a lumii spirituale, acest lucru nu poate fi realizat decât prin metodele antroposofice actuale. Atunci putem ajunge la ceea ce urmează. Ieri am caraterizat deja unele lucruri asemănătoare, dintr-un alt punct de vedere.

Dacă ne ridicăm la cunoaşterea imginativă observăm tot mai mult că prin aceasta ne aflăm în mijlocul unor procese spirituale. Această navigare cu întreaga viaţă sufletească proprie în timpul urcării spre cunoaşterea imaginativă se manifestă ca şi cum am veni în atingere cu entităţi care nu se află în plan fizic. Percepţia organelor sensibile încetează, cum dispare tot ce este percepţie sensibilă. Dar întregul proces ţi se prezintă ca şi cum ai fi ajutat de entităţi ale unei lumi superioare şi ajungi să-ţi dai seama că aceste entităţi trebuie să fie concepute ca fiind cele care în teologia mai veche sunt considerate Angeloi, Archangeloi şi Archai (îngeri, arhangheli şi arhei sau începătorii). Aş putea spune, aşadar, că aceste entităţi ne ajută să urcăm la cunoaşterea imaginativă. Atunci lumea sensibilă se împrăştie, aşa cum se împrăştie norii, şi priveşti dincolo de lumea sensibilă. Dincolo de lumea sensibilă se deschide ceea ce putem numi inspiraţie; în cadrul acestei lumi sensibile se revelează atunci cea de a doua ierarhie, ierarhia alcătuită din Exousiai, Dynamis şi Kyriotetes (Puteri, Stăpâniri, Domnii). Aceste entităţi creatoare şi organizatoare se prezintă înaintea cunoaşterii inspirate a sufletului. Şi dacă de aici se ajunge la intuiţie, atunci apare prima ierarhie: Tronurile, Heruvimii şi Serafimii. Acestea sunt posibilităţi de a vedea, printr-o şcolire spirituală nemijlocită, ce se înţelegea, de fapt, în teologiile mai vechi, prin denumiri ca Ierarhia întâi, a doua, a treia.

Dacă ne îndreptăm atentia asupra teologiei, în cea mai mare parte distrusă în mod consecvent, a primelor secole creştine, observăm că într-o anumită privinţă ea mai are ceva din ceea ce omul nu înţelege, atunci când, îndreptându-şi simţurile spre lumea sensibilă exterioară obişnuită, vede lucrurile şi trebuie să creadă în realitatea lor. Este prezentă în această teologie veche o conştienţă foarte precisă: conştienţa faptului că mai întâi trebuie să fi trăit ceva în lumea spirituală care îţi va permite să construieşti ulterior noţiunile cu care poţi aborda lumea simţurilor şi lumina întrucâtva lumea sensibilă cu ideile dobândite în lumea spirituală. Abia atunci lumea sensibilă capătă un sens.

Aceasta corespunde într-un anume sens celor ce rezultau dintr-o clarvedere atavică mai veche, înrudită cu visul. Şi atunci oamenii priveau mai întâi la o lume spirituală, chiar dacă o făceau prin reprezentări asemănătoare visului, şi aplicau ceea ce vieţuiau în acea lume la percepţiile simţurilor lor. Acei oameni, dacă nu ar fi dispus decât de percepţiile lor sensibile, s-ar fi comportat ca cineva care se află într-o cameră întunecată, fără lumină. Dar când aveau propria percepţie spirituală, rezultatul simplei lor priviri în lumea spirituală îl aplicau lumii sensibile; dacă mai întâi văzuseră ceva, să zicem, din forţele creatoare ale lumii animale, ei aplicau cele observate animalelor din lumea fizică; atunci se simţeau ca şi cum ar pătrunde cu o lampă într-o cameră întunectă. Aşa simţeau ei când abordau şi luminau cu percepţia spirituală lumea sensibilă. Abia prin acest demers era recunoscută această lume. Faptul

corespundea întru totul şi conştienţei acestei teologii mai vechi. Datorită acestui fapt, întreaga hristologie a primelor secole creştine era privită întotdeauna dinăuntru. Coborârea lui Hristos în lumea pământeană nu era percepută din afară, ci dinăuntru, din perspectiva lumii spirituale. Hristos era căutat mai întâi în lumile spirituale, apoi se cerceta cum a coborât el în lumea fizică sensibilă. Aceasta era starea de conştienţă a vechii teologii.

După aceea s-a produs următorul fapt: lumea romană, în cadrul căreia impulsul creştin s-a extins în cea mai mare măsură spre vest, era pătrunsă în concepţia sa spirituală de înclinaţia spre abstract, de transpunerea concepţiilor sale în noţiuni abstracte. Această lume romană, în timpul în care creştinismul înainta treptat spre vest, era în curs de ruinare, în putrefacţie. Popoarele nordice înaintau dinspre răsăritul Europei spre vest şi spre sud. Caracteristic şi ciudat este faptul că în timp ce, pe de o parte, lumea romană intră în descompunere, iar popoarele nordice tinere pătrund în imperiu, ia naştere în Peninsula italică acel colegiu despre care am mai vorbit în ultimul timp aici, care şi-a propus să folosească toate prilejurile pentru a stârpi din rădăcină vechile concepţii şi să nu lase să parvină lumii care va urma decât acele scrieri care conveneau acestui colegiu.

Despre aceasta, istoria nu consemnează nimic, şi totuşi a fost un Fapt real. Dacă am avea de faţă o prezentare istorică a acestui fapt, am găsi o simplă trimitere sau aluzie la acel colegiu care s-a format în Italia ca succesor al colegiului roman sacerdotal suprem şi care desfiinţa în mod radical tot ceea ce nu-i era pe plac, transmiţând restul posterităţii, într-o formă modificată. Aşa cum cu privire la fenomenele economice s-a inventat la Roma testamentul, pentru ca voinţa umană individuală să acţioneze asupra a ceea ce este disponibil voinţei, tot astfel a luat naştere în acest colegiu dorinţa de a face ca esenţa concepţiei romane să se poată perpetua ca simplă moştenire, ca simplă sumă de dogme în perioada următoare a dezvoltării istorice, de-a lungul multor generaţii. Să nu apară nimic nou în lumea spirituală pe cât posibil mult timp, aceasta era intenţia acestui colegiu. Principiul iniţierii să fie eliminat cu desăvârşire. Ceea ce modificau ei acum trebuia să parvină posterităţii ca bibliografie.

Aceasta era starea de fapt. Iar creştinismului i-ar fi fost rezervate alte destine; el ar fi încremenit cu totul, dacă popoarele nordice nu s-ar fi infiltrat atât spre vest cât şi spre sud. Aceste popoare au adus cu ele o înclinaţie naturală cu totul diferită de cele ale popoarelor sudice, grec şi roman.

Oricum, dorinţa popoarelor sudice - la romani mai puţin, dar la greci foarte pronunţată -, cel puţin în perioadele mai vechi, era aceea ca în cadrul comunităţii popoarelor să se dezvolte unele individualităţi izolate, care să poată parcurge procesul de iniţiere şi să perceapă lumea spirituală; puteau apărea atunci teologii care reprezentau o percepere directă a lumii spirituale, *aşa cum a fost păstrată în teologia lui Dionisie Areopagitul* (Nota 5).

Dar popoarele care coborau din nord nu aveau nici o înclinaţie asemănătoare cu cea despre care am spus că era foarte puternică la greci. Pentru a înţelege corect ce au adus nou în dezvoltarea europeană popoarele nordice germanice, anglo-saxonii, francii etc., trebuie să ne aducem în faţa sufletului următoarele:

Din punct de vedere istoric nu există date în legătură cu aceasta, dar din punct de vedere al ştiinţei spirituale se pot găsi informaţii. Să ne gândim la teologii mai vechi, care au trăit la puţin timp după Evenimentul de pe Golgota, care se mai adăpau încă la vechea ştiinţă a iniţierii. Dacă unul dintre ei ar fi vrut să-şi prezinte principiile teologiei sale, el ar fi spus: Mai întâi, pentru a avea o relaţie cu lumea spirituală, omul trebuie să realizeze o cunoaştere a acestei lumi, fie direct, prin iniţierea sa proprie, fie ca elev al unor iniţiaţi. Numai după ce şi-a însuşit ideile din lumea spirituală, el le poate aplica lumii sensibile. Vă rog să reţineţi bine acest lucru. Teologia mai veche îşi extrăgea noţiunile şi ideile din lumea spirituală, apoi admitea că ele pot fi aplicate lumii sensibile. Acestea erau principiile abstracte ale teologiei

mai vechi.

Predispoziţiile popoarelor gotice, germanice nu puteau realiza direct o asemenea atmosferă teologică; această atmosferă teologică era înclinată să privească din interior fenomenele ce se percep în lume, adică percepea mai întâi partea spirituală şi accepta că aspectele sensibile pot fi văzute abia atunci când se pleacă de la spiritual, O astfel de teologie nu putea rezulta decât din vechea clarvedere atavică, ca produsul ei cel mai matur, pentru că este ea însăşi o vedere interioară, chiar dacă este alcătuită din imaginaţiuni asemănătoare visului. Asemenea iniţiaţi care percepeau direct lumea spirituală, pentru a superviza ulterior de aici lumea sensibilă, nu puteau apărea, potrivit predispoziţiilor acestor popoare care năvăleau din nord, în cadrul acestor lumi. Ele mai erau încă clarvăzătoare, în sensul atavic; se găseau încă pe o treaptă anterioară, primitivă, a dezvoltării umanităţii. Goţii şi longobarzii mai aduseseră cu ei ceva din vechea clarvedere. Dar această veche clarvedere nu se referea la vederea interioară, ci la o privire spirituală îndreptată mai ales spre exterior. Ei vedeau lumea spirituală din exterior, în timp ce popoarele sudice erau predispuse să vadă din interior.

Ce înseamnă că aceste popoare priveau lumea spirituală din afară? Ei vedeau, de exemplu, că un om este curajos în luptă, că moare în luptă. Pentru ei viaţa nu se termina prin faptul că percepeau aspectul exterior al acestui om, ci îl urmăreau cum se integra el în viaţa lumii spirituale. Dar ei nu urmăreau numai acest lucru, ci şi modul cum continua acest om să fie activ şi de folos pentru cei de pe Pământ, Şi astfel, aceste popoare nordice puteau spune: Cineva a murit după cutare sau cutare faptă importantă, după ce a fost conducătorul unui popor sau al unui trib. Noi vedem cum sufletul lui trăieşte în continuare, cum a fost primit, dacă, de exemplu, era un războinic, de luptătorii căzuţi (în germana veche, *Einherrier*) (Nota 6) ajunşi deja în Walhalla sau cum continuă să trăiască în alt mod. Dar, de fapt, acest suflet, acest om este încă aici. El continuă să trăiască. Moartea este numai o întâmplare care s-a petrecut aici, pe Pământ. Şi ceea ce acum a fost îngropat în uitare privind perioada dintre secolele IV-V până în secolele XII-XIII este faptul că în tot acest timp a existat concepţia că sufletele oamenilor care s-au bucurat de mare veneraţie continuă să fie prezente pentru oamenii de pe Pământ; ba chiar continuă să-i mai conducă atunci când dau o bătălie. Oamenii îşi închipuiau că sufletele mai sunt prezente, că nu au dispărut pentru pământeni; ele continuă să conducă într-un anumit sens, cu forţele pe care le dă lumea spirituală, vieţile lor pământene. Această clarvedere atavică a popoarelor nordice îi făcea să perceapă într-un anume fel aici, pe Pământ, activităţile oamenilor, dar nemijlocit; deasupra ei puneau un fel de lume a umbrelor. În această lume a umbrelor se aflau cei morţi. Oamenii acelor vremi aveau sentimentul că este suficient să priveşti într-acolo pentru ca cei din generaţia anterioară şi cei care le-au premers să continue să trăiască; suntem în comunitate cu ei; nu trebuie decât să privim în sus, şi ei sunt aici. Acest sentiment că morţii continuă să trăiască era deosebit de puternic în vremea care a urmat secolului al IV-lea, când cultura nordică s-a amestecat cu cultura romană.

Vedeţi dumneavoastră, în această accepţie au preluat popoarele nordice pe Hristos. Ei priveau spre lumea morţilor, care erau de fapt, adevăraţii oameni vii, şi vedeau plutind deasupra lor întregi populaţii de morţi vii, Aici, pe Pământ, ei nu căutau pe Hristos printre oamenii care se mişcau în lumea fizică, ci acolo unde erau aceşti morti vii, acolo Îl percepeau cu adevărat ca fiind prezent deasupra Pământului. Sentimenul corect faţă de Mântuitorul (scriere veche purtând în germană titlul *Der Heliand* - n. tr.) (Nota 7), care pare să fi fost concepută de un preot saxon, îl puteţi simţi cu adevărat numai dacă dezvoltaţi aceste concepţii. Atunci veţi înţelege cum este descris aici Hristos trăind printre supuşii săi, după o tradiţie cu totul germană, când vă va fi clar că, de fapt, toate acestea sunt transpuse pe jumătate în regatul umbrelor, acolo unde trăiesc morţii. Dar veţi înţelege mult mai multe când veţi focaliza corect predispoziţia care s-a format prin amestecarea popoarelor nordice cu poporul roman. În acestă privinţă, în istoria literaturii se consemnează ceva la care oamenii ar trebui să reflecteze, numai că în prezent ei au pierdut aproape complet obiceiul de a se opri asupra

unor astfel de fenomene de-a dreptul izbitoare din istorie. *Veţi găsi consemnate, de exemplu, în istoria literaturii* (Nota 8), poeme în care *Carol cel Mare* este descris pur şi simplu ca un conducător de cruciade; dar, mai ales începând din secolul al IX-lea şi în toate secolele următoare, Carol cel Mare apare ca un om viu. Oamenii se referă la el ca şi cum ar fi prezent. Şi când vine vremea cruciadelor, despre care ştiţi că au avut loc cu secole mai târziu, apar poezii care-l descriu pe Carol cel Mare ca şi cum ar însoţi pe cruciaţi în luptele împotriva necredincioşilor.

Se poate înţelege ceea ce stă la baza acestor lucruri numai dacă ştim că în acele secole aşa-zis întunecate ale evului mediu, a căror istorie adevărată s-a stins cu totul, era prezentă conştienţa cetei de morţi vii care continuă să trăiască într-o lume de umbre. *Abia mai târziu oamenii l-au transpus pe Carol cel Mare în Untersberg*. După un timp mai îndelungat, atunci când spiritul intelectualismului a devenit atât de puternic, încât credinţa în această viaţă de umbre a încetat, ei l-au transpus pe Carol cel Mare în Muntele din adânc sau pe *Barbarossa* în Muntele Kyffhäuser. Până atunci, l-au simţit viu, printre ei.

Dar unde îşi căutau aceşti oameni creştinismul lor, hristologia lor, concepţia lor creştină, ei care vedeau în mod atavic printre ei o lume vie? Ei îşi îndreptau privirea spre mortul viu care fusese venerat în timpul vieţii şi care le apărea în faţa sufletului cu toată suita care îi aparţinea. Şi astfel, mult timp, despre Carol cel Mare s-a spus că a întreprins prima cruciadă împotriva necredincioşilor din Spania; dar acestă expediţie era transpusă în lumea umbrelor. Ea a fost văzută în lumea umbrelor după ce fusese realizată în plan fizic; a fost transpusă apoi în lumea umbrelor, dar ca o imagine a lui Hristos care acţionează în lume. Din această cauză se povesteşte cum Hristos a călărit spre Spania înconjurat de doisprezece *paladini* (Nota 9), printre care si un Iuda, care a trădat întreaga acţiune. Vedem astfel cum a fost îndreptată privirea clarvăzătoare asupra părţii exterioare a lumii spirituale, nu ca mai înainte, spre interior, asupra a ceea ce rezultă când privim spiritele din afară, aşa cum mai devreme ele fuseseră privite dinăuntru. Acum, pentru lucrurile cele mai importante, tot ce se desfăşura în lumea umbrelor era o oglindire a Evenimentului Hristos.

În felul acesta, începând cu secolul al IV-lea şi până în secolele XIII-XIV, în Europa a dăinuit reprezentarea că oamenii care au murit după ce în viaţă au avut de înfăptuit lucruri importante se organizează în faptele lor post-mortem astfel, încât pot fi văzuţi ca o reflectare, ca o imagine a Evenimentului Hristos. Dacă oamenii ar fi exprimat lucrurile pe care le simţeau, ei ar fi spus: Deasupra noastră mai pluteşte spiritualitatea lui Hristos; Carol cel Mare s-a transpus în acest curent hristic şi a realizat, împreună cu paladinii, o imagine a lui Hristos cu cei doisprezece apostoli ai săi; el a continuat în lumea spirituală reală faptele lui Hristos. Aşa şi-au imaginat aceşti oameni lucrurile în perioada, numită întunecată, a evului mediu. Lumea spirituală era privită pe atunci din afară, aş spune, ca modelată după lumea sensibilă, ca imagini de umbră ale lumii sensibile, în timp ce mai de mult, în acele timpuri care se oglindesc în vechea teologie, ea era privită dinăuntru. Pe scurt, pentru oamenii pur intelectuali, deosebirea dintre această lume fizică şi lumea spirituală este de aşa natură, încât între ele există o prăpastie. În primele secole ale evului mediu, această deosebire nu a existat pentru oamenii aşa-zisei perioade întunecate. Morţii rămâneau printre vii, iar personalităţile venerate care se evidenţiaseră într-un mod cu totul ieşit din comun îşi făceau, în prima perioadă după moartea lor, aşadar în prima perioadă după ce se năşteau pentru lumea spirituală, noviciatul pentru sfinţire.

Vedeti dumneavoastră, un număr dintre cei care erau morţi vii - pentru omenii acelor timpuri nu era straniu să vorbeşti despre aceşti morţi ca despre personalităţi reale, după ce ele se născuseră pentru lumea spirituală - erau chemaţi, dacă fuseseră oameni aleşi, să fie păzitori ai Sfântului Graal. Morti vii special selecţionaţi deveneau păzitori ai Sfântului Graal. Niciodată nu se va putea înţelege pe deplin legenda Graalului, dacă nu se va şti cine erau păzitorii săi. Oamenilor acelor timpuri le-ar fi părut cu totul ridicolă afirmatia: Atunci păzitorii Graalului

nu erau oameni adevăraţi. Căci ei ar fi replicat: Credeti voi, figuri de umbră care păşiţi pe Pământ, că sunteţi mai mult decât cei care au murit şi se adună acum în jurul Graalului? Oamenii care trăiau în acele timpuri ar fi resimţit ca pe un lucru ridicol ca aceşti figuranţi de pe Pământ să se considere a fi mai reali decât morţii vii. Trebuie să te transpui cu totul în sufletele acelui timp; aşa se prezentau lucrurile pentru aceste suflete. Şi tot ceea ce ar fi putut exista pentru lume prin existenţa conştienţei despre o asemenea legătură cu lumea spirituală se desfăşura în suflet. Din această cauză, oamenii îşi spuneau: Da, oamenii care se află aici, pe Pământ, au apărut mai întâi din ambianţa imediată. Dar omul prezentului devine ceva abia atunci când preia în sine ceea ce-i poate da un mort viu. Într-un anume sens, oamenii fizici de pe Pământ erau priviţi ca un înveliş pentru morţii vii, în acţiunile lor exterioare. Era o particularitate a acelor secole faptul că se spunea: Când aceşti morţi vii vor să săvârşească ceva aici, pe Pământ, printr-o acţiune care necesită folosirea mâinilor, atunci ei intră într-un om fizic viu şi lucrează prin intermediul acestuia.

Dar mai mult decât atât. În acel timp existau oameni care-şi spuneau că nu poţi face nimic mai bun decât să oferi un înveliş unor astfel de oameni care au fost veneraţi aici, pe Pământ, şi care acum sunt entităţi atât de importante în lumea morţilor vii, încât le este îngăduit să păzească Graalul. În acea vreme exista această concepţie dominantă în popor, încât se spunea: Acesta s-a consacrat, să spunem, Ordinului lebedelor. Acestui ordin i se conscrau aceia care voiau ca păzitorii, cavalerii Graalului, să poată acţiona aici, în lumea fizică, prin intermediul lor. Şi un astfel de om devenea o lebădă, prin care acţiona aici, în lumea fizică, un cavaler al Graalului.

Gândiţi-vă la legenda lui Lohengrin. Amintiţi-vă că această legendă ne spune că Elsa de Brabant se afla în mare nevoie; atunci soseşte lebăda. Cel care apare este o lebădă, adică un membru al ordinului cavaleresc al lebedei care a preluat un tovarăş din cercul Sfântului Graal; nu este îngăduit să-l întrebi despre taina sa. În acel secol, dar încă şi în secolele următoare, cei mai fericiţi se simţeau principi cum era *Henric de Saxa* (Nota 10), care în expediţia sa din Ungaria a avut în armata sa un cavaler al lebedei, pe Lohengrin.

Exista o mare diversitate de astfel de cavaleri; ei erau consideraţi învelisul exterior al acelora care, de dincolo de moarte, mai luptau încă în armată. Oamenii se doreau în legătură cu cei morţi; ei se ştiau legaţi de aceştia. Importanţa pe care o avea pentru cei vii, pentru realitate, această legendă, devenită azi cu totul abstractă, nu se poate aprecia decât dacă ne transpunem în starea sufletească a acelui timp. Concepţia acelor oameni care vedeau cum din omul fizic se ridică omul spiritual, care apartinea morţilor vii, această concepţie domina stările sufleteşti din acele timpuri, era lucrul principal care exista în suflet. Mai întâi trebuie să fii cunoscut ca om, pe Pământ; numai astfel , poţi urca până la spiritul său. Este adevărat că, faţă de o concepţie mai veche, acum lucrurile erau inversate şi în viaţa exterioară. În vechime, se privea mai întâi în lumea spirituală. Exista tendinţa de a-l vedea pe om ca fiinţă spirituală, înainte ca el să fi coborât pe Pământ, şi atunci se spunea că înţelegi ceea ce este pe Pământ. Acum, la populaţiile nordice, după ce s-au amestecat cu cele romanice, s-a dezvoltat concepţia potrivit căreia înţelegi ceea ce este spiritual după ce ai urmărit spiritualul în lumea fizică; numai după aceea se desprinde omul din lumea sensibilă ca ceva spiritual. Era o situaţie inversată faţă de ceea ce fusese anterior.

Reflectarea acestei concepţii devine acum teologia evului mediu. Vechile teologii spuneau: Mai întâi trebuie să deţii ideile, să recunoşti spiritualul. Pentru aceste teologii noţiunea de credinţă ar fi fost ceva cu totul absurd, deoarece, înainte de a te putea gândi la recunoaşterea a ceea ce este fizic, era recunoscut spiritualul. Lumea fizică trebuia luminată cu ajutorul spiritualului. După ce se plecase de la lumea în sens mai larg pentru a se ajunge la cunoaşterea lumii fizice, acum se gândea şi în teologie că trebuie să porneşti, în cunoaştere, de la lumea simţurilor şi să dezghioci apoi noţiunile din obiectele sensibile; nu era vorba de aplicarea conceptelor din lumea spirituală la lucrurile sensibile, ci de scoaterea noţiunilor din

lucrurile sensibile.

Imaginaţi-vă acum lumea romană în degringoladă, gândiţi-vă ce mai exista în această lume, la lupta care se continua din timpuri vechi, la faptul că noţiunile din lumea spirituală erau încă aplicate lucrurilor sensibile. Aceasta o simţeau oameni ca *Martianus Capella* care a scris *De nuptiis Philologiae et Mercuri* (Nota 11), în secolul al V-lea, lucrare în care se străduie să caute încă în lumea spirituală ceea ce devenea tot mai abstract în idei. Dar această concepţie veche apune datorită conjuraţiei romane împotriva spiritului existentă în colegiul de care am vorbit, care a eradicat tot ce reprezenta o legătură umană nemijlocită cu spiritul.

Vedem cum totul se tulbură treptat, cum încetează de a mai exista vechea concepţie care spunea că dacă pătrunzi dincolo te însoţesc îngerii. La greci, aceştia erau numiţi „paznici". Cel care ieşise pe drumul spiritului se ştia însoţit de un paznic.

Ceea ce în timpurile vechi era o entitate spirituală autentică, paznicul, devenise, în timpul când scria Capella, gramatica, prima treaptă din seria celor şapte arte aşa-zis libere. In perioade mai îndepărtate se ştia că ceea ce trăieşte în gramatică, în cuvinte şi în îmbinarea acestora, conduce mai apoi în sus, în imaginaţiune. Se ştia că în înlănţuirea cuvintelor este activ îngerul, paznicul.

Dacă am căuta în scrierile din timpurile mai vechi, nu am găsi nicăieri o definiţie mai insipidă. Este interesant că gramatica nu este descrisă de Capella aşa cum o va face Renaşterea mai târziu, ci gramatica mai este încă o persoană adevărată, iar retorica, a doua treaptă, tot o persoană. Ele sunt acum deja alegorii insipide; mai înainte fuseseră intuiţii spirituale care nu numai comunicau ceva, aşa cum se face în textul lui Capella, ci erau înţelepciuni creatoare, iar drumul spre Spirit era resimţit ca o pătrundere spre entităţi creatoare. Acum acestea devin alegorii. Ele mai sunt, chiar dacă nu mai sunt prea impunătoare, chiar dacă au devenit destul de firave şi descărnate, ele mai sunt oricum Doamne, Gramatica, Retorica, Dialectica. Deşi sunt firave şi nu mai prezintă, să spunem, decât oasele strădaniei spirituale şi pielea noţiunilor, sunt încă respectabile şi îl conduc pe numitul Capella, cel mai vechi scriitor care se ocupă cu cele şapte arte, în lumea spirituală. El face cunoştinţă pe rând cu aceste şapte Doamne; mai întâi cu Doamna Gramatica, apoi cu Doamna Retorica, cu Doamna Dialectica, cu Doamna Aritmetica, cu Doamna Geometria, cu Doamna Muzica şi, în sfârşit, cu cereasca Doamnă Astrologia, care se ridică deasupra tuturor. Ele sunt exclusiv Doamne şi sunt în număr de şapte. Feminitatea septuplă ne trage în sus, aşa ar fi putut spune, în încheiere, Capella, în timp ce-şi descria drumul spre înţelepciune. Dar gândiţi-vă ce a rezultat din aceasta! Gândiţi-vă la şcolile mănăstireşti ale evului mediu târziu. Atunci când învăţau pe de rost: Eternul feminin ne trage în sus! Lucrurile s-au întâmplat cu adevărat astfel, încât din viu a apărut mai întâi alegoricul şi apoi ceea ce este specific intelectului.

De la acea entitate asemănătoare unei muze, care încă mai acţiona în acela care căuta în vremurile vechi calea de la cuvântul omenesc la cuvântul cosmic, astfel încât acesta putea trece prin el, iar el trebuia să spună: „*Cântă-mi, o, Muză*, despre mânia peleului Ahile..." (Nota 12), de la această cunoştinţă făcută cu muza care conduce în lumea spirituală, astfel încât nu mai cântă el, ci cântă ea despre mânia peleului Ahile, de la această treaptă până la cea în care mai târziu vorbea Retorica însăşi în fiinţa romană şi mai apoi în fiinţele ce migrau din nord este o cale lungă; totul devine abstract, conceptual, intelectual. Dar cu cât ne apropiem mai mult de est şi de timpurile vechi, cu atât mai mult găsim totul în viaţa spirituală concretă. Şi lucrurile stăteau astfel, încât vechiul teolog apela la entităţile spirituale pentru a-şi obţine noţiunile. Apoi, le aplica acestei lumi. Acel teolog, care rezultase din confluarea popoarelor nordice cu cele romanice, spunea: Aici, în lumea sensibilă, trebuie căutată cunoaşterea; aşa obţii noţiunile. Atunci însă nu se putea urca în lumea spirituală. Era timpul când colegiul roman amintit urmărea cu străşnicie ca oamenii să pescuiască aici, jos,

în lumea sensibilă, să nu iasă dincolo de limitele acesteia. În timp ce şi în vremurile vechi oamenii aveau în faţa lor lumea sensibilă, dar căutau notiunile şi ideile sus, în lumea spirituală, luminând apoi lumea fizică cu ajutorul lor, acum noţiunile se extrag din lumea fizică. Ele nu se ridică prea sus, ci ajung numai la interpretarea lumii fizice. Dar moştenirea era prezentă. Nu se mai ajungea sus printr-un drum propriu al cunoaşterii, dar încă era prezentă moştenirea. Aceasta era consemnată în scrieri sau era menţinută prin tradiţie, încorporată şi încremenită în dogme. Acestea se aflau aici, sus, iar protecţia lor a devenit confesiune. În aceasta era conservat ceea ce era de spus despre lucrurile spirituale. Ele se aflau aici. Şi tot mai mult se realiza conştientizarea faptului că cele ce s-au spus despre lumea spirituală prin anumite revelaţii trebuie să rămână neatinse; ele nu mai pot fi verificate. Cunoaşterea însă trebuie să rămână jos: din ea va fi extras tot ce este conceptual.

În felul acesta a luat naştere treptat moştenirea a ceea ce mai era prezent în primele secole întunecate ale evului mediu. Vedeţi dumneavoastră, a mai existat şi un alt timp, când în Europa mai era prezentă clarvederea atavică medievală, când, de exemplu, aşa-zisul ţăran saxon, deşi provenea din ţărănime, era preot, după cum se poate deduce din scrierea sa; acest preot-ţăran saxon se uita la oamenii din ambianţa sa şi avea capacitatea de a vede cum o dată cu moartea spiritual-sufletescul iese din trup şi devine fiinţă umană moartă vie. Şi în acest mod el descrie apoi, în plutirea de deasupra pământescului, ceea ce el dezvoltă ca intuiţie despre Evenimentul Hristos în scrierea *Mântuitorul* (în limba germană, *Heland*).

Dar ceea ce trăieşti pe Pământ a fost tot mai mult tras în jos, în domeniul neviului. Capacităţile atavice au încetat, iar noţiunile nu se mai căutau decât în lumea sensibilă. Ce concepţie a rezultat de aici? A rezultat că nu trebuie să ne ocupăm în mod special de ceea ce este suprasensibil. Acest lucru se păstrează în scrieri şi tradiţii; este suficient să deschidem cărţile vechi, să examinăm vechile tradiţii. Vom găsi conservat în acestea, referitor la suprasensibil, tot ceea ce trebuie să ştim de fapt. Nu suntem induşi în eroare dacă luăm în considerare, numai pentru cunoaşterea mediului înconjurător sensibil, noţiunile care se găsesc în lumea sensibilă.

În felul acesta a devenit tot mai vie conştientizarea ideii că suprasensibilul rămâne ceva care se conservă; dacă vrei să cercetezi, trebuie să te limitezi la lumea sensibilă.

Un spirit complet afundat într-o astfel de concepţie şi care a continuat, aş spune, această dezghiocare din lumea simţurilor praticată de preotul-ţăran saxon care a scris *Mântuitorul*, a existat în secolul al XIX-lea. Este vorba de *Gregor Mendel* (Nota 13). De ce trebuie să-ţi mai baţi capul în legătură cu vreun aspect al eredităţii, aşa cum a fost cercetat în timpurile vechi! Acest lucru se găseşte în Vechiul Testament, spunea Gregor Mendel. Priveşte în jos la lumea sensibilă, cum se amestecă boabele de mazăre roşii cu cele albe, cum acestea dau apoi iar boabe roşii, albe şi pestriţe şi aşa mai departe. Atunci poţi ajunge un cercetător proeminent al naturii, iar cu ceea ce ar fi de spus despre suprasensibil nu intri în nici un fel în dezacord, căci acest aspect rămâne neatins.

În felul acesta , transformându-se în sensul caracterizat mai sus, tocmai teologia modernă care a provenit din vechea teologie a împins oamenii să cerceteze natura în felul în care a făcut-o Gregor Mendel în calitate de autentic preot catolic.

Ce s-a intâmplat mai departe? După ce un timp l-au tratat cu dispreţ, acei cercetători ai naturii care au o ştiinţă fără premise îl consideră pe Gregor Mendel sfânt - nu aceasta este expresia exactă, dar putem totuşi s-o folosim -, lucru tradus în concret prin aceea că în toate academiile se vorbeşte despre el ca despre un mare cercetător al naturii. Această situaţie are o coerenţă interioară. Cercetarea actuală a naturii reprezintă continuarea nervului celui mai intim al teologiei scolastice; restul este ceva care rezultă în mod secundar, dar este continuarea până în timpul nostru a perioadei scolastice.

Din acestă cauză este cu totul normal ca Johann Gregor Mendel să fie recunoscut într-un târziu ca mare cercetător al naturii; şi el chiar asta şi este, însă în sens strict catolic. Pentru el avea sens să privească la boabele de mazăre care se combină între ele, deoarece cunoaşterea naturii prin simţuri este un principiu catolic, pentru că aici tot ce este suprasensibil este cuprins în tradiţie şi în cărţi; nu are nici o raţiune să ne referim la cercetătorii naturii, cel mult dacă ne oprim la Ignorabimus şi ne dăruim agnosticismului.

Aceasta este contradicţia fundametnală a prezentului. Acesta este aspectul căruia trebuie să-i dăm atenţie, altfel nu se va înţelege de unde vine toată confuzia, unde este cauza a tot ceea ce este contradictoriu în activitatea noastră actuală. Dar comoditatea prezentului nu permite oamenilor să poată privi în intimitatea acestor realităţi.

Gândiţi-vă că ceea ce se spune acum despre întâmplările din lume devine istorie, că oamenii timpului care urmează primesc această istorie! Credeţi că ei vor dispune de mai mult adevăr? Cu siguranţă, nu! Dar pentru noi aşa a fost alcătuită istoria. Aceste păpuşi ale istoriei care sunt prezentate în istoriile curente nu redau ceea ce s-a întâmplat în evoluţia umanităţii. Dar am ajuns la momentul când există o stringentă nevoie ca oamenii să înveţe ce este întâmplarea adevărată. Nu este suficient să fie consemnate în istorie, asa cum se face azi, toate legendele despre *Attila*, Carol cel Mare şi *Ludovic cel Evlavios* (Nota 14)- aici istoria începe să devină cu totul fantezistă. În felul acesta se trece cu vederea peste ce este mai important. Ceea ce face inteligibil, de fapt, prezentul, lucrul de care avem nevoie, sunt istorii ale sufletelor. În sufletele umane care sunt în dezvoltare, ştiinţa antroposofică a spiritului trebuie să facă lumină. Deoarece am uitat să privim spre spiritual, noi nu mai avem istorie. Pentru orice om simţitor lucrurile stau astfel, încât se poate spune: Da, la Martianus Capella, vechii conducători şi păzitori care conduceau în lumea spirituală erau deja Doamne foarte slabe, firave, dar ceea ce se învată astăzi despre Henric I, *Otto I, Otto II, Henric ll* etc. (Nota 15), aşa cum se află consemnat în istorie, este că aceştia sunt, de fapt, păpuşi ale istoriei, modelate după chipul celor care s-au dezvoltat aici ca firavele Doamne: Gramatica, Retorica, Dialectica şi aşa mai departe. Căci, la drept vorbind, nici în cazul personalităţilor prezentate succesiv ca istorie nu avem de-a face cu figuri mai „cărnoase"!

Lucururile trebuie văzute aşa cum sunt. De fapt, oamenii prezentului ar trebui să tânjească după cunoaşterea lucrurilor în toată realitatea lor. Din acestă cauză este deja o datorie ca aceste lucruri să fie prezentate acolo unde este posibil, şi ele pot fi prerentate azi în Societatea antroposofică. Da, sper ca cel puţin aceasta să se trezească o dată, în viitor.

CONFERINŢA a II-a

Dornach, 28 iulie 1922

Am văzut deja, într-un fel oarecum complicat, cum poate fi înţeles omul în raport cu întregul Univers (Nota 16), din suma a tot ce este cosmic. Astăzi dorim să prezentăm într-un mod mai simplu această relaţie a omului cu Cosmosul, pentru ca în zilele următoare problema să capete un anumit deznodământ. Ca primă accepţie a Cosmosului trebuie să consemnăm ceea ce ne apare ca lume fizică. Dar numai în lumea minerală ea ne apare în forma sa primordială. Dacă în regnul mineral, în sens larg, includem şi apa, şi aerul, fenomenele calorice, fenomenele eterului caloric, putem studia aici şi ceea ce ţine de lumea fizică. Lumea minerală îşi exteriorizează activităţile în gravitaţie, în fenomenele comportamentului chimic, magnetic şi aşa mai departe. Dar nu putem studia lumea fizică decât în cadrul lumii minerale; de îndată ce ajungem la regnul vegetal nu mai putem explica lucrurile cu ajutorul ideilor şi conceptelor pe care ni le formăm pe baza aprofundării lumii fizice. Nimeni nu a resimţit acest lucru atât de bine ca Goethe. Goethe, care încă din tinereţe a făcut cunoştinţă cu lumea plantelor din punct de vedere ştiinţific, a simţit imediat că aceasta trebuie să fie abordată dintr-un alt punct

de vedere decât lumea fizică. *Goethe s-a opus ştiinţei despre plante în forma în care o dezvoltase Linné* (Nota 17). Acest mare cercetător suedez al naturii a dezvoltat botanica în aşa fel, încât acorda atenţie tuturor formelor exterioare ale speciilor şi genurilor de plante. El a elaborat o clasificare a plantelor în cadrul căreia plantele asemănătoare sunt reunite în genuri, astfel încât genurile şi speciile vegetale sunt aşezate alături, aşa cum de obicei punem alături obiectele de natură minerală. Goethe manifesta o aversiune faţă de acest mod al lui Linné de a clasifica plantele, deoarece în această accepţie formele vegetale erau juxtapuse. În acest fel, spunea Goethe, analizezi mineralele, ceea ce se găseşte în natura minerală; *în cazul plantelor trebuie aplicată o altă concepţie* (Nota 18). O plantă dezvoltă rădăcini, apoi o tulpină, pe tulpină cresc frunze şi aşa mai departe. Dar acest lucru se poate petrece în mai multe feluri, spunea Goethe (ca în figura 1 sau ca în figura 2).

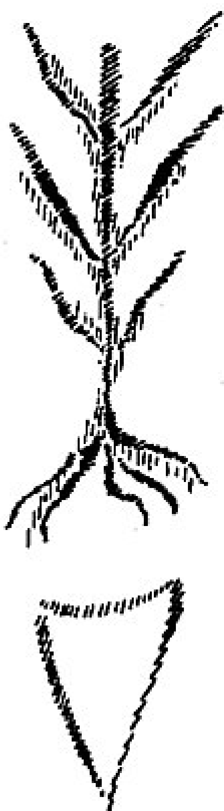

Fig. 1

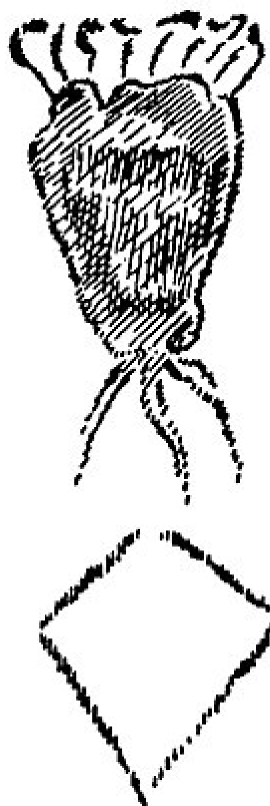

Fig. 2

Forţa care începe să se dezvolte, în cazul primei forme vegetale, imediat din rădăcină, în cazul al doilea rămâne încă închisă în sine şi nu dezvoltă o tulpină subţire care se desface în frunze, ci formează o tulpină groasă. Din această cauză, forţa frunzelor este consumată în această tulpină şi nu mai rămâne decât o mică cantitate pentru a dezvolta structuri foliare şi poate flori. Dar se poate întâmpla şi ca din forţa rădăcinii să rămână un rest nefolosit. Aceasta se dezvoltă (figura 3), şi pe ea apar structuri foliare şi tulpinale sărace.

Fig. 3

Din punct de vedere intern, toate aceste structuri sunt asemănătoare. În cazul din figura 1 tulpina este firavă şi sunt dezvoltate puternic frunzele. În a doua situaţie (figura 2), tulpina este dezvoltată ca un tubercul, iar frunzele sunt slab dezvoltate. Ideea este aceeaşi în cazul celor trei plante, dar ea trebuie să fie menţinută într-o stare de mobilitate interioară, pentru a putea trece de la o formă la alta. În primul caz avem forma: tulpină firavă, frunze izolate; „a aduna forţa foliară": în această accepţie obţin cealaltă formă (figura 2); „a aduna forţa rădăcinii": în această accepţie obţin o altă formă, o a treia (figura 3). În felul acesta trebuie să-mi formez o noţiune mobilă şi prin aceasta întregul sistem vegetal devine o unitate.

În timp ce Linné a pus alături diferite forme şi le-a observat ca pe nişte forme minerale, Goethe privea întregul sistem vegetal ca pe o unitate cu ajutorul unor idei mobile, astfel încât el putea trece de la o formă vegetală la alta.

Acest mod de contemplare cu ajutorul ideilor mobile era, la Goethe, o continuare a modului de contemplare imaginativ. Astfel încât se poate spune: Când Goethe s-a întâlnit cu clasificarea lui Linné, el a simţit cum cu ajutorul cunoaşterii concrete obişnuite, care poate fi bine aplicată în lumea fizică a regnului mineral, rămâi dezarmat în domeniul vieţii plantelor. În această situaţie, Goethe simţea necesitatea modului de contemplare imaginativ.

Cu alte cuvinte, aceasta înseamnă că Goethe îşi spunea: Când privesc o plantă, ceea ce percep nu este deloc partea fizică pe care o văd sau pe care cel puţin ar trebui s-o văd, ci fizicul a devenit invizibil şi ceea ce eu văd trebuie să cuprind cu alte idei decât cele folosite în cazul regnului mineral. Este important să reţinem acest lucru. Dacă conştientizăm în mod corect aceasta, putem să spunem: În regnul mineral este vizibilă, oriunde în jurul nostru, natura fizică. În regnul vegetal, natura fizică a devenit invizibilă. Desigur, gravitaţia acţionează în mod natural asupra a tot ce există în natura fizică, deci şi asupra regnului vegetal; dar ea a devenit invizibilă; vizibilă a devenit doar o natură superioară, ceea ce este interior permanent mobil, ceea ce este viu interior. De fapt, ceea ce este propriu-zis vizibil este natura eterică din plantă. Şi nu procedăm bine când spunem: Este vizibil corpul fizic al plantei. Corpul fizic al plantei a devenit, de fapt, invizibil; ceea ce vedem este forma sa eterică.

De fapt, cum ia naştere ceea ce este vizibil la plantă? La un corp fizic, de exemplu, un cristal de munte, vedeţi în mod nemijlocit substratul fizic (figura 4). La o plantă, nu vedeţi elementul fizic, ci forma eterică (figura 5). Dar această formă eterică conţine materie fizică, în ea există substanţe fizice. Când planta nu mai are viaţă şi devine cărbune, carbonul fizic rămâne ca reziduu; acesta se află în plantă. Putem spune, aşadar: Planta conţine ceea ce aparţine fizicului, dar ea anulează fizicul prin elementul său eteric. Etericul este ceea ce se vede, de fapt, în forma plantei. Fizicul este invizibil.

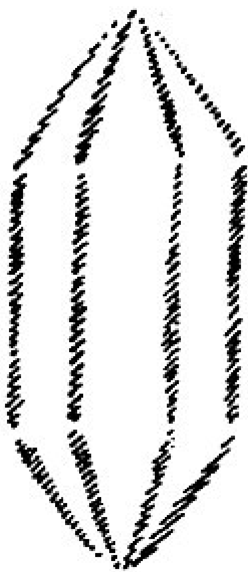

Fig. 4

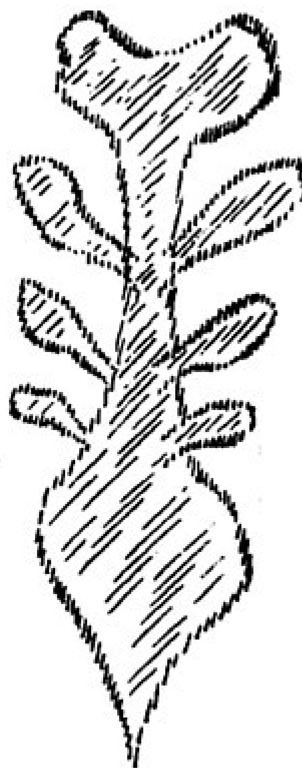

Fig. 5

Aşadar, fizicul devine vizibil în natura minerală. În natura vegetală el este deja invizibil, căci tot ceea ce vedem noi este etericul devenit vizibil prin fizic. Desigur, cu ochii obişnuiţi nu am vedea plantele, dacă eterul invizibil nu ar conţine, într-o formă grosieră, elemente fizice. Prin elementul fizic devine vizibilă forma eterică; forma eterică este cea pe care o vedem, fizicul este doar mijlocul care ne permite să percepem etericul. De fapt, forma eterică a plantei este o imaginatiune, dar o imaginaţiune care nu devine nemijlocit vizibilă în lumea spirituală, ci devine vizibilă prin incluziuni fizice.

Dragi prieteni, dacă întrebaţi: Ce sunt imaginaţiunile? vi se poate răspunde: Toate plantele sunt imaginaţiuni. Numai că, în calitate de imaginaţiuni, ele sunt vizibile numai conştienţei imaginative; faptul că sunt vizibile şi ochiului fizic se datorează faptului că ele conţin particule fizice şi prin aceasta etericul devine vizibil pentru ochiul nostru, într-un mod fizic. Dacă vrem, însă, să vorbim corect nu ne este permis nici măcar să spunem: Vedem în plantă ceva fizic. În plantă vedem o imaginaţiune adevărată. Aşadar, prin formele lumii vegetale sunteţi înconjuraţi de imaginaţiuni.

Dacă urcăm de la lumea vegetală la cea animală, nu mai este suficient să ne referim la eteric. Trebuie să mai facem un pas. În cazul plantei putem spune: Ea distruge întrucâtva fizicul şi „fiinţează" etericul.

Planta: distruge fizicul
fiintează etericul.

Când ne ridicăm la nivelul animalic, nu mai putem insista doar asupra etericului, ci trebuie să ne închipuim formaţiunea animală în aşa fel, încât şi etericul dispare. Astfel, putem spune: Animalul distruge fizicul (planta face deja acest lucru), dar distruge şi etericul şi fiinţează în ceea ce se poate pune în evidenţă atunci când este distrus etericul.

Când fizicul este distrus prin plantă, se poate evidenţia etericul. Dacă etericul nu este decât, vorbind în mod grosier, o umplutură, ceva grăunţos, atunci poate fiinţa astralul, care nu se mai află, ci doar acţionează în spaţiul obişnuit. Trebuie să spunem, aşadar: În animal fiinţează astralul. Când privim animalul, în el fiinţează astralul.

Animalul: distruge fizicul
distruge etericul
fiinţează astralul

Goethe se străduia să obţină idei mobile, pentru a putea pătrunde în această viaţă fluctuantă a lumii vegetale. În lumea vegetală ne apare şi etericul, pentru că planta ridică, într-un anumit sens, acest eteric până la suprafaţa sa. El trăieşte în forma plantei. În cazul animalului, trebuie să spunem: În animal este ceva care nu-şi face loc până la suprafaţă. Chiar şi numai faptul că planta nu se mişcă din locul unde a crescut ne spune că în ea nu există nimic care să nu poată ajunge la suprafaţă pentru a deveni vizibil. Animalul se mişcă liber. Există în el ceva care nu ajunge la suprafaţă şi deci nu devine vizibil. Este elementul astral din animal. Astralul nu poate fi cuprins numai prin aceea că facem ca ideile noastre să devină mobile, aşa cum am ilustrat cu ajutorul desenelor de mai sus, astfel încât ne mişcăm în idee de la o formă la alta. Acest lucru nu este suficient pentru elementul astral. Dacă vrem să-l cuprindem, trebuie să mergem mai departe şi să spunem: În eteric mai pătrunde ceva şi ceea ce se află în el ar putea face ca forma să fie ca un tubercul şi ar putea-o mări (figura 2). În cazul plantei trebuie să căutaţi în exterior cauza care face ca forma să se modifice. Trebuie să fiţi mobili cu ideea dumneavoastră. Dar această stare de simplă mobilitate nu este suficientă pentru a înţelege lumea animală. Conţinutul noţiunilor dumneavoastră trebuie să se îmbogăţească.

Dacă vreţi să vă fie clar că activitatea conceptuală în cazul regnului animal trebuie să fie alta decât în cazul plantei, atunci nu trebuie să aveţi numai o noţiune mobilă care poate îmbrăca diferite forme; noţiunea trebuie să preia în interiorul ei ceva ce se găseşte în afară. Este ceea ce poate fi numit *inspiraţia* la formarea noţiunii. Aşa cum atunci când inspirăm preluăm aer din exterior, în timp ce în restul activităţii noastre organice desfăşurată la un nivel inferior respiraţiei nu se întâmplă acest lucru, când vrem să înţelegem viaţa animală este necesar să nu avem doar noţiuni mobile, ci să preluăm în aceste notiuni ceva din exterior.

Ca să mă exprim altfel, aş putea spune: Dacă vrem să înţelegem lumea plantelor în mod corect, putem să ne contemplăm în gând ca fiinţă imobilă. Şi chiar dacă am sta nemişcaţi toată viaţa, tot ne-am putea mobiliza conceptele într-atât încât să cuprindă cele mai variate forme vegetale; dar nu ne-am putea face niciodată o idee, nu am putea forma noţiuni despre un animal, dacă nu am fi noi înşine capabili să ne mişcăm liber în spatiu. Trebuie să ne putem mişca noi înşine liber, dacă vrem să formăm noţiunea de animal. De ce?

Dacă dumneavoastră aveţi, să spunem, noţiunea plantei (din figura 1) şi o transformaţi în cea de a doua, atunci aţi modificat singuri această noţiune. Dar când fugiţi, atunci prin fugă noţiunea dumneavoastră devine alta. Trebuie să introduceţi singuri viaţă în noţiune. Aceasta este ceea ce face ca o simplă noţiune imaginativă să devină o noţiune inspirată. În cazul plantei, vă puteţi imagina că interior sunteţi foarte calmi şi nu modificaţi decât noţiunile. Dacă vreţi să vă reprezentati o noţiune animală (majoritatea oamenilor nu fac, desigur, cu plăcere acest lucru, pentru că noţiunea trebuie să devină vie în interior, scotoceşte în tine), atunci trebuie să preluaţi inspiraţia, vitalitatea interioară, nu numai ţesătura sensibilă care trece de la formă la formă, ci vitalitatea interioară. Nu puteţi reprezenta un animal în totalitate fără să introduceţi această vitalitate interioară în noţiune.

Acesta a fost un lucru pe care Goethe nu l-a realizat. El a obţinut atât cât să-şi poată spune: Lumea plantelor este o sumă de noţiuni, de imaginaţiuni. Dar în cazul animalelor trebuie preluat ceva din exterior în noţiune; în acest caz trebuie să faci ca noţiunea să fie plină de

viaţă, în interior. Că la diferite plante luate izolat imaginaţiunea nu trăieşte se poate constata din faptul că, dacă acestea există şi cresc pe solul lor, ele îşi modifică forma prin cauze exterioare, dar interior nu şi-o modifică. Noţiunea despre lumea animală se modifică, este vie; în acest caz trebuie preluată inspiraţia şi abia prin aceasta se înaintează spre nivelul astral.

Dacă urcăm până la om, trebuie să spunem: El distruge fizicul, distruge etericul, distruge astralul şi fiinţează Eul.

Omul: distruge fizicul
distruge etericul
distruge astralul
fiinţeză Eul

Despre animal trebuie să spunem: Noi nu vedem fizicul, ci vedem o inspiraţie care se manifestă în fizic. Din această cauză inspiraţia umană, respiraţia, atunci când este supusă unei dereglări, îmbracă o formă animală. Încercaţi să vă amintiţi unele figuri de coşmar: câte forme animale nu vă apar aici! Formele animale sunt întru totul create de inspiraţie.

Eul uman îl putem cuprinde cu adevărat numai prin intuiţie. La animal vedem, aşadar, inspiraţia, la om Eul, intuiţia. Este greşit să spunem că la animal vedem corpul fizic. Nu-l vedem. Acesta este dizolvat, distrus, el nu face decât să facă vizibilă inspiraţia; la fel şi corpul eteric. De fapt, exterior, la animal vedem, prin intermediul a ceea ce este fizic şi eteric, corpul astral, iar la om vedem deja Eul. Ceea ce percepem în acest caz nu este corpul fizic, care a devenit invizibil; la fel şi corpul eteric şi corpul astral. Ceea ce vedem la om ca formă exterioară care a luat naştere pe cale fizică este Eul. Din această cauză, pentru percepţia oculară, pentru simţul vederii, omul apare în exterior în culoarea incarnat, culoare care altfel nu există, aşa cum nici Eul nu este prezent în alte fiinţe. Dacă am vrea să ne exprimăm corect, ar trebui să spunem: Putem cuprinde omul în întregime dacă-l gândim format din corp fizic, corp eteric, corp astral si Eu. Ceea ce vedem este Eul, iar în aceasta corpurile astral, eteric şi fizic sunt invizibile.

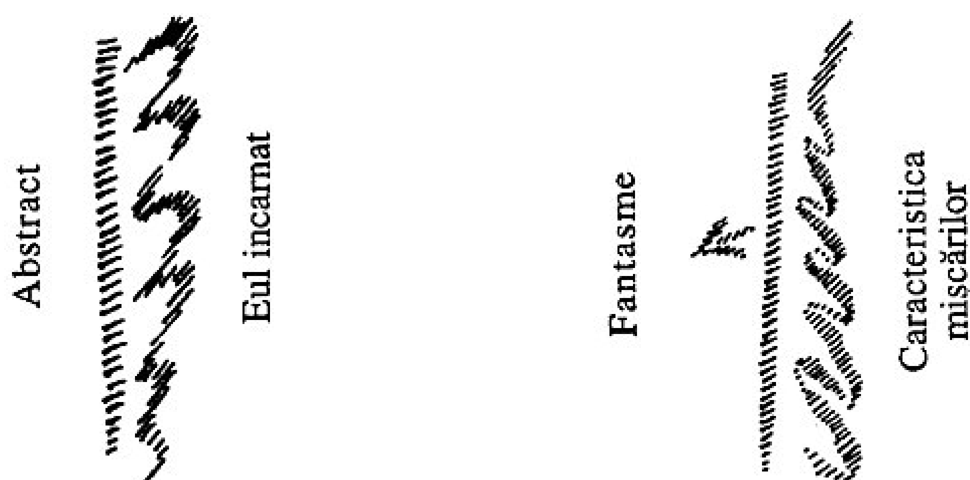
Cuprindem însă omul în întregul său numai dacă analizăm mai atent aceste aspecte. Ceea ce vedem mai întâi este partea exterioară a Eului. Din punct da vedere interior, Eul nu ar putea fi perceput în forma sa adevărată decât prin intuiţie. Dar omul observă ceva din acest Eu în viaţa obişnuită, în constienţa obişnuită: gândurile sale abstracte; acestea lipsesc animalului, pentru că el nu are încă un Eu. Putem spune, aşadar: În exterior vedem în silueta umană încorporarea pământeană a Eului. Iar dacă ne vieţuim din interior în gândurile noastre abstracte, avem Eul nostru; dar acestea nu sunt decât gânduri, nu sunt realităţi, sunt imagini.

Dacă vom coborî până la corpul astral al omului, care este distrus, atunci ajungem la ceea ce nu mai poate fi văzut din afară, dar pe care-l vedem când privim omul în mişcare şi atunci când înţelegem forma sa din miscare. Pentru aceasta este necesară următoarea intuiţie. Gândiţi-vă la un om mic, un pitic, unul grăsuliu, care are picioare scurte, iar dumneavoastră îl priviţi cum se mişcă. Veţi vedea cum se deplasează cu ajutorul picioarelor sale scurte, pe care le împinge înainte ca pe nişte coloane mici. Un lungan cu picioare lungi se va mişca altfel. În concepţia dumneavoastră veţi vedea o unitate între mişcare şi formă. Veţi găsi această unitate dacă vă perfecţionaţi în aceste probleme. Dacă cineva are o frunte care fuge spre spate şi o bărbie proeminentă, atunci şi în mişcarea corpului el se va deosebi de altul, care are o bărbie retrasă şi o frunte proeminentă. Veţi vedea o legătură permanentă între forma şi mişcarea omului, dacă-l priviţi aşa cum stă în faţa dumneavoastră şi vă faceţi o impresie despre culoarea sa incarnat, despre cum este el însuşi în stare de repaus. Priviţi Eul său atunci când sunteţi atenţi la ceea ce trece din forma sa în mişcarea sa şi la ceea ce pare să se întoarcă

înapoi din mişcare.

Studiati felul diferit în care lucrează un om cu degete lungi şi altul cu degete scurte. Mişcarea trece în formă, forma în mişcare. Aici vă mai clarificaţi unele lucruri despre corpul său astral, dar exprimat prin mijloace fizice, exterioare. Aşa cum descriu acest lucru, este o inspiraţie primitivă. Cei mai mulţi oameni nu văd acest lucru, de exemplu, la oameni care se deplasează aşa cum o făcea Fichte prin Jena; ei nu văd ce se află în interiorul lor. Cine l-a văzut pe Fichte umblând pe străzile din Jena a resimţit şi acea mişcare şi formă care, mai ales atunci când voia să influenţeze în mod convingător, se exprimau în forma organelor sale de vorbire şi se aflau deja în acestea. Este necesară o inspiraţie primitivă, pentru a vedea acest lucru.

Dacă privim din interior ceea ce se vede din exterior şi ceea ce v-am descris ca fiind perceptibil printr-o astfel de inspiraţie primitivă, atunci avem de-a face în principal cu viaţa de fantezie omenească străbătută de sentiment, unde deja sunt trăite interior gândurile abstracte. În acest element trăiesc şi reprezentările memoriei, atunci când apar ca imagini. Putem spune: Privit din afară, Eul se exprimă în culoarea incarnat, dar şi în celelalte forme care apar la acest nivel. Altfel nu am putea vorbi de nici o fizionomie. Dacă vedem, de exemplu, un om cu colţurile gurii lăsate, când figura sa este liniştită, atunci această trăsătură se află întru totul karmic în modelarea Eului său în cursul acestei incarnări. Văzute însă spre interior, acestea sunt gândurile abstracte.

Dacă avem în vedere corpul astral, spre exterior este caracteristică mişcarea, iar spre interior apar fantasme sau imagini ale fanteziei; corpul astral se sustrage mai mult sau mai puţin observaţiei. Încă şi mai mult se sustrage observaţiei, la om, corpul eteric. Corpul eteric nu mai este cu adevărat vizibil sau este vizibil cel mult în manifestări fizice, în cazuri anormale. El poate deveni vizibil când cineva, de exemplu, transpiră; atunci această manifestare este o devenire vizibilă a corpului eteric spre exterior. Dar în acest caz este necesară imaginaţia, pentru a face legătura între transpiraţie şi omul în întregul său. *Paracelsus* (Nota 19) făcea acest lucru. Pentru el, nu numai felul, ci şi aspectul substanţial al transpiraţiei diferea de la un om la altul. Considera că prin aceasta era exprimat etericul omului în întregul său. Aşadar, aici aspectul exterior este atenuat; dar interior acest lucru apărea cu atât mai evident, şi anume, în simţire. Sentimentul trăit interior, întreaga viaţă afectivă, este, de fapt, ceea ce există în corpul eteric atunci când el acţionează din interior, astfel încât este resimţit dinăuntru. Viaţa afectivă este întotdeauna însoţită de o secreţie spre interior (endocrină). În fond, şi corpul uman se prezintă în aşa fel, încât - iertaţi-mi din nou această afirmaţie -, de exemplu, ficatul transpiră, stomacul transpiră, totul transpiră, totul secretă. Tocmai în această activitate de secreţie se desfăşoară viaţa eterică la om. Ficatul are tot timpul în jurul său o ceaţă de transpiraţie, la fel şi inima: toate acestea sunt ceaţă învăluită în nori. Aceste lucruri

trebuie sesizate imaginativ.

Când Paracelsus vorbea despre transpiraţia oamenilor el nu spunea: Acesta este un lucru superficial, ci: Acest lucru pătrunde întregul om, acesta este corpul său eteric, este ceea ce se vede atunci când se face abstracţie de componenta fizică. Aşadar, această trăire interioară a corpului eteric este viaţa afectivă.

Trăirea exterioară a corpului fizic nu este perceptibilă în mod simplu. Totuşi, noi percepem elementul fizic al corporalităţii dacă, de exemplu, luăm un copil în braţe: el este greu, aşa cum este grea o piatră. Aceasta este o trăire fizică, ceea ce pecepem aparţine fizicului. Când cineva ne trage o palmă, pe lângă trăirea morală mai avem şi o trăire fizică, ca atunci când o bilă de biliard loveşte o alta. În acest caz trebuie să separăm corect ce este fizic de alte aspecte. Când percepem spre interior acest aspect fizic în acelaşi mod, aşa cum am spus mai înainte că percepem aspectul exterior al vieţii afective, atunci în fenomenele fizice, în fenomenele pur şi simplu fizice trăite interior apare voinţa omenească. Voinţa omenească este cea care reuneşte, într-un mod mai simplu, omul cu Cosmosul. Dacă vrem să găsim în jurul nostru inspiraţia, ea ne este dată de formele animale. Marea varietate a formelor animale acţionează asupra percepţiilor noastre, în inspiraţie. Astfel puteţi spune că, atunci când percepem inspiraţii pure, fără a conţine corporalitate fizică, aceste inspiraţii pot reprezenta ceva mult mai presus decât animalele. Acest lucru este cu totul posibil. Dar şi inspiraţii prezente numai în lumea spirituală vor putea apărea în forme animale.

În vremurile clarviziunii mai vechi, oamenii au încercat să transpună într-un mod spiritual inspiraţiile pe care le aveau în forme animale; de exemplu, Sfinxul îşi datorează forma faptului că trebuia să exprime în mod concret ceva ce fusese văzut prin inspiraţie. Atunci când vorbim despre forme animale în lumea pur spirituală, avem deci de-a face cu entităţi supraumane. În perioada clarviziunii atavice, aşa cum era prezentă în primele secole creştine, încă în timpul Misteriului de pe Golgota, nu era vorba despre o simbolistică superficială, goală, ci despre o adevărată certitudine că entităţi spirituale superioare care devin accesibile inspiraţiei se exprimau în forme animale.

Acestei afirmaţii îi corespunde întru totul faptul că Sfântul Duh a fost prezentat sub forma unui porumbel de către cei care erau preocupaţi de inspiraţie. Cum trebuie să înţelegem astăzi faptul că Duhul Sfânt ne este înfăţişat sub forma unui porumbel? Trebuie să-l înţelegem în aşa fel, încât să spunem: Aceia care vorbeau astfel erau oameni inspiraţi în sensul atavic. Ei îl vedeau în această formă ca inspiraţie, în acea zonă în care pentru ei Duhul Sfânt se arăta într-un mod pur spiritual. Cum îl vor fi caracterizat pe Hristos aceşti contemporani ai Misteriului de pe Golgota înzestraţi cu clarviziune atavică? Poate că L-au văzut în mod exterior; în acest caz, L-au perceput ca om. Pentru a-L vedea ca om în lumea spirituală, ei ar fi trebuit să aibă intuiţii. Oameni care Îl puteau vedea însă ca Eu în lumea intuitivă nu existau nici în timpul Misteriului de pe Golgota. Dar ei Îl mai puteau vedea în inspiraţia atavică. Ei vor fi folosit forme animale şi pentru a-L exprima pe însuşi Hristos. „Iată, acesta este Mielul lui Dumnezeu"; pentru acea perioadă aceasta este o vorbire corectă, o vorbire în care trebuie să ne regăsim, dacă revenim la problema „ce este inspiraţia"?, respectiv cum vedem prin inspiratie ceea ce poate apărea în lumea spirituală: „Iată Mielul lui Dumnezeu!" Acest lucru este important: să obţinem ce este imaginativ, ce este inspirat, ce este intuitiv şi să învăţăm prin aceasta să ne transpunem în modul de vorbire care vine spre noi din timpuri mai vechi.

Acest mod de vorbire reprezintă adevăruri cu privire la concepţii mai vechi; dar trebuie mai întâi să ne regăsim în el, să exprimăm aceste adevăruri aşa cum erau ele exprimate în vremea Misteriului de pe Golgota şi să le resimţim ca de la sine înţelese. Numai astfel vom pătrunde sensul celor reprezentate, de exemplu, în Asia, în heruvimii înaripaţi, în Egipt, în Sfinx, în ceea ce ne este reprezentat prin Duhul Sfânt, ca porumbel, ce ne este prezentat în înşuşi

Hristos, ca miel, ceea ce era inspiraţie sau mai bine-zis imaginaţiune inspirată, în care Hristos era reprodus ca imagine în timpurile cele mai vechi.

CONFERINŢA a III-a

Dornach, 29 iulie 1922

Ieri am încercat să vă demonstrez cum poate fi găsită o cale simplă prin care să fie aduse în faţa sufletului relaţiile omului cu întregul Cosmos prin intermediul corpului, sufletului şi spiritului. Conducând şirul de idei spre câteva imaginaţiuni, am dorit să vă atrag atenţia asupra unor lucruri. Am vrut să vă arăt cum, de exemplu, în astfel de imagini, ca de exemplu Hristos ca Miel al lui Dumnezeu, se află imaginatiuni inspirate propriu-zise. În timpul când s-au fixat asemenea imagini, când erau exprimate cu deplină înţelegere şi folosite pentru viaţa sufletească umană exista o adevărată conştientizare a felului în care omul se ridică prin transformarea trăirilor sufletului din viaţa obişnuită, astfel încât intră în legătură cu lumea spirituală. Am atras atenţia asupra faptului că în primele patru secole creştine ceea ce putem numi învăţătura creştină avea la bază concepţia spirituală, că tainele creştinismului erau prezentate aşa cum puteau fi văzute de cei care-şi înălţaseră viaţa sufletului la nivelul spiritualului. După secolul al patrulea a dispărut treptat din conştienţa generală a omului capacitatea de a mai avea înţelegere pentru expresia nemijlocită a spiritualului. Şi vedem cum prin contactul lumii germanice nordice cu lumea greco-latină aceste dificultăţi care au apărut atunci în evoluţia culturii occidentale au devenit tot mai mari. După secolul al patrulea se mai privea cu o anumită veneraţie la ceea ce urcase din timpuri mai vechi în imaginaţiuni inspirate, ca reprezentare a concepţiei creştine. Era venerată tradiţia. Era venerat ceea ce ajunsese prin tradiţie posterităţii în legătură cu asemenea imagini. Numai că spiritul uman care progresa a preluat tot mai multe forme şi omul îşi spunea: Da, ni s-a transmis ceva ca, de pildă, imaginea porumbelului pentru Duhul Sfânt, imaginea mielului pentru Hristos. Dar cum trebuie să înţelegem aceasta? Cum ajungem să le înţelegem? Şi tocmai din această imposibilitate sau, mult mai mult, din credinţa în imposibilitatea că spiritul uman ar putea să urce prin el însuşi până la contemplarea lumilor spirituale a luat naştere învăţătura scolastică. Aceasta susţine că spiritul uman poate ajunge prin propria sa forţă până la cunoaşterea lumii sensibile şi chiar până la concluzii care rezultă nemijlocit din conceptul despre sensibil, dar că ar trebui considerat ca ceva revelat, neînţeles, ceea ce poate fi manifestat de lumea suprasensibilă pentru om.

Dar acest mod dublu de credinţă umană (în cunoaşterea pământeană limitată, pe de o parte, şi, pe de altă parte, în cunoaşterea suprasensibilului, la care se poate ajunge numai prin credinţă) nu s-a dezvoltat fără dificultăţi. Se simţea, chiar dacă numai în mod mai mult sau mai puţin crepuscular, că nu mai putea exista o relaţie cu cunoaşterea suprasensibilului aşa cum existase ea în timpuri mai vechi. În prima perioadă după secolul al patrulea oamenii îşi spuneau, în modul lor caracteristic de a simti: Această lume suprasensibilă poate totuşi să fie accesibilă într-un anume sens pentru viaţa sufletească umană; dar nu-i este dat oricui să aducă viaţa sufletească până la o astfel de altitudine; trebuie să te mulţumeşti să preiei câte ceva din revelaţiile vechi.

După cum am spus, veneraţia pentnt aceste revelaţii vechi era prea mare încât să se dorească să se aplice o unitate de măsură cunoaşterii umane, care nu mai urca până la ele sau despre care cel puţin se credea că nu poate ajunge pe nici o cale la revelaţii. Şi scolastica severă a dualităţii cunoaşterii umane a fost acceptată doar treptat. Abia în secolele X, XI, XII şi XIII ale evului mediu s-a acceptat în totalitate principiul scolastic. Până atunci s-a oscilat încă: Oare nu ar trebui ca această cunoaştere umană să se poată ridica până la ceea ce aparţine lumii spirituale, aşa cum putea fi obţinută odinioară prin eforturi în beneficiul acestei perioade târzii?

Astfel se produsese o mare răsturnare faţă de timpurile anterioare. În vremurile vechi, să zicem în primele secole creştine, un om care ar fi venit în contact cu taina previziunii divine a tuturor lucrurilor sau cu taina transformării pâinii şi vinului în trupul şi sângele lui Hristos ar fi spus, atunci când s-ar fi convertit la crestinism: Acest lucru este greu de înţeles, dar există oameni care-şi pot transpune sufletul în aşa fel, încât pot să-l înţeleagă. Dacă accept caracterul atoateştiutor al fiiniei divine, această fiinţă trebuie să ştie dacă un om este osândit pe vecie sau dacă un altul se mântuieşte. Dar, ar fi spus un astfel de om, nu există o legătură directă între faptul că omul nu trebuie neapărat să păcătuiască şi că el este osândit, de fapt, prin păcatul său: aşadar, dacă nu păcătuieşte, nu este osândit; dacă se căieşte pentru un păcat, de asemenea nu este osândit. În consecinţă, trebuie spus: Omul poate deveni prin modul său de viaţă un osândit datorită păcatului sau un mântuit prin lipsa de păcat. Dar, încă o dată: Dumnezeu atoateştiutor trebuie să ştie de pe acum dacă el va fi osândit sau va fi mântuit!

Un om care şi-ar fi pus aceste probleme ar fi ajuns la astfel de concluzii. Dar în aceste prime secole creştine el nu ar fi spus fără îndoieli: Aşadar, trebuie să pun problema dacă Dumnezeu ştic că un om va fi osândit sau mântuit, ci ar fi gândit: Dumnezeu, în ciuda faptului că omul poate păcătui sau nu, ştie totuşi cine este osândit şi cine este mântuit; aceasta aş putea-o înţelege dacă aş fi un iniţiat. Aşa ar fi gândit un om din primele secole creştine.

De asemenea, dacă i s-ar fi spus că prin transubstanţiere, prin săvârşirea tainei împărtăşaniei, pâinea şi vinul se transformă în trupul şi sângele lui Hristos el ar fi replicat: Nu pot înţelege aceasta, dar dacă aş fi iniţiat aş putea şti. Aşa s-ar fi vorbit în timpurile mai vechi. Şi s-ar fi gândit: Ceea ce pot eu observa în lumea sensibilă este o iluzie, nu este adevărul; adevărul se află în lumea spirituală. Atât timp cât trăim în lumea simţurilor, în această lume a aparenţelor, există o contradicţie în afirmaţia că cineva poate sau nu să păcătuiască şi că Dumnezeu atoateştiutor ştie dinainte dacă un anumit om este osândit sau mântuit. Dar de îndată ce pătrunzi în lumea spirituală aceasta nu mai este o contradicţie. Aici afli cum de este posibil ca Dumnezeu să stie acest lucru. Tot astfel s-ar fi spus: În lumea fizică, sensibilă, există o contradicţie în faptul că ceva care pentru aparenţa exterioară rămâne neschimbat, pâine şi vin, poate deveni după transformare trup şi sânge ale lui Hristos; când eşti iniţiat poţi înţelege acest lucru, pentru că în acest caz te afli cu viaţa ta sufletească în lumea spirituală. Aşa s-ar fi spus în timpurile mai vechi.

Acum însă s-au declanşat lupte în sufletele oamenilor. Pe de o parte, acestea se vedeau tot mai mult smulse din lumea spirituală. Întreaga cultură tindea să valorifice raţiunea oamenilor, care în orice caz nu pătrundea în lumea spirituală. Din toate aceste lupte s-au dezvoltat toate incertitudinile cu privire la lumile suprasensibile. Dacă ne ocupăm de istorie în mod simptomatic, putem extrage acele momente în care asemenea incertitudini ies cu deosebită forţă în lume.

În conferinţele mele am atras în mod repetat atenţia asupra călugărului scoţian *Scotus Erigena*, care a trăit în secolul al IX-lea în ţara francilor, la curtea lui *Carol cel Chel* (Nota 20), unde era privit ca o minune de înţelepciune. Când aveau de luat o decizie, Carol cel Chel, dar şi toţi cei care erau de părerea lui, se adresau, în toate problemele religioase, dar şi în toate problemele ştiinţifice, lui Scotus Erigena. Dar tocmai faptul că Scotus Erigena li se opunea altor călugări din timpul său vedem cât era de dezlănţuită lupta dintre raţiune, care se simţea limitată la lumea simţurilor şi la câteva concluzii obţinute prin aceasta, şi ceea ce era transmis din lumile suprasensibile sub forma de dogme.

În secolul al IX-lea două personalităţi se aflau în confruntare: Scotus Erigena şi călugărul *Gottschalk* (Nota 21), care propăvăduia învăţătura după care Dumnezeu ar şti dinainte dacă un om va fi osândit sau mântuit. Treptat acest lucru s-a exprimat în formula: Dumnezeu a predestinat o parte dintre oameni la mântuire şi o altă parte la osândire. Se expunea această învăţătură în modul în care însuşi Augustin o făcuse, *potrivit învăţăturii sale despre*

predetestinarea divină (Nota 22) a unei părţi dintre oameni la mântuire şi a altei părţi la osândire. Gottschalk, călugărul, spunea: Dumnezeu a predestinat o parte dintre oameni la mântuire şi o altă parte la osândire, dar pe nimeni la păcătuire. Pentru înţelegerea exterioară, Gottschalk propovăduia, aşadar, o contradicţie.

Disputa a determinat un mare scandal în secolul al IX-lea. La un sinod ţinut la Mainz, de exemplu, scrierea lui Gottschalk a fost declarată eretică. Deşi a fost biciuit şi închis din cauza acestei învăţături, el a sustinut că nu voia nimic altceva decât să pună în adevărata ei lumină învăţătura lui Augustin. Unii au devenit atenţi, mai ales unii episcopi şi călugări francezi, la faptul că Gottschalk nu propovăduia nimic altceva decât ceea ce spusese Augustin. El propovăduia din tradiţiile vechii cunoaşteri, din Misterii, ceea ce cei care voiau să înţeleagă toate lucrurile cu raţiunea, care abia se năştea, nu puteau înţelege, şi care din acest motiv îl combăteau, în timp ce ceilalti, care erau mai pătrunşi de însemnătatea lucrurilor vechi, îi dădeau întru totul dreptate unui teolog ca Gottschalk.

Astăzi, oamenii vor înţelege cu mare greutate că au putut apărea asemenea dispute. Dar nu era o simplă ceartă. Din cauza unor astfel de învăţături erai biciuit şi închis, dacă ele nu erau pe placul uneia dintre părţi, iar în final ţi se dădea totuşi dreptate. Căci tocmai dreptcredincioşii erau de partea lui Gottschalk şi învăţătura sa s-a încetăţenit ca învăţătură catolică legală. Carol cel Chel s-a adresat lui Scotus Erigena, pentru a lua o hotărâre. Scotus Erigena nu a luat o decizie în sensul concepţiei lui Gottschalk, ci a susţinut că divinitatea se află cuprinsă în evoluţia omenirii, că răul nu poate fi decât ceva aparent, altfel el ar trebui să sălăşluiască în Dumnezeu. Întrucât Dumnezeu nu poate fi decât Binele, răul trebuie să fie nimic; dar nimicul nu poate face ca oamenii să fie reuniţi în final. În felul acesta Scotus Erigena s-a pronunţat împotriva lui Gottschalk.

Dar învăţătura lui Scotus Erigena, care este aproximativ aceeaşi cu cea a panteiştilor de azi, a fost din nou osândită de biserica dreptcredincioasă, iar scrierile sale au fost cunoscute mult mai târziu. Tot ce amintea de el a fost ars; el a fost considerat eretic. Şi când şi-a făcut cunoscută concepţia, pe care o expusese lui Carol cel Chel, partizanii lui Gottschalk care acum erau din nou recunoscuţi, au declarat: Scotus Erigena nu este decât un flecar care se împăunează cu tot felul de cunoştinţe ale ştiinţei exterioare şi care, de fapt, nu ştie nimic despre tainele interioare ale suprasensibilului. *Un alt teolog a scris despre trupul şi sângele lui Hristos: De corpore et sanguine domini* (Nota 23). În această scriere el exprima tot ceea ce pentru vechiul iniţiat era o învăţătură perfect transparentă: că pâinea şi vinul pot fi transformate în trupul adevărat şi în sângele adevărat ale lui Hristos.

Această scriere a fost şi ea prezentată lui Carol cel Chel. Scotus Erigena nu a conceput chiar o operă antagonică, dar în scrierile sale găsim indicii că învăţătura sa, care este cea catolică dreptcredincioasă, şi anume că pâinea şi vinul se transformă cu adevărat în trupul şi sângele lui Hristos, ar trebui modificată, întrucât nu se poate pătrunde taina ei. Aşa s-a exprimat Scotus Erigena.

În rezumat, în secolul al IX-lea, în ceea ce priveşte relaţia sufletului uman cu lumea suprasensibilă se făcea mult zgomot, şi era deosebit de greu pentru spiritele serioase ale acelui timp să găsească o soluţie satisfăcătoare. Căci în dogmele creştine se găseau rămăşiţele adevărurilor iniţiatice, dar era prezentă şi neputinţa înţelegerii.

Se verifica ceea ce fusese introdus în mod exterior în cuvânt (cuvântul ar fi putut fi înţeles după dezvoltarea sufletelor în lumea spirituală), în plus faţă de ceea ce era în conştienţa oamenilor prin dezvoltarea raţiunii umane din acea vreme. Şi din aceste verificări au luat naştere în viaţa creştină a Europei cele mai aprige lupte.

Spre ce tindeau, de fapt, aceste trăiri sufleteşti? În om se contura o dualitate, ceea ce până

atunci nu existase. Mai înainte omul privea în lumea sensibilă şi în acest timp avea totodată şi intuitia spiritualului, datorită capacităţilor sale, a spiritualului care răzbate prin intermediul fenomenelor sensibile: el vedea o dată cu fenomenele sensibile şi realităţile spirituale. Aşa cum făceau deja oamenii secolului al IX-lea, omul din vechime în mod sigur nu vedea pâine şi vin, căci aceasta ar fi fost o intuiţie materială. Dar el avea concomitent intuiţia materială şi intuiţia spirituală.

Omul timpurilor vechi avea puţine noţiuni şi idei intelectualiste, aşa cum existau ele în veacul al IX-lea. Nu exista inconsistenţa şi abstracţiunea acestor noţiuni şi idei. Noţiunile şi ideile trăite de om erau încă de aşa natură, încât în mod obiectiv ţineau de esenţă. V-am atras atenţia asupra modului în care aceste lucruri au devenit treptat cu totul abstracte ca gramatică, retorică, dialectică, aritmetică, geometrie, muzică, astrologie. În timpuri mai vechi, aceste ştiinţe, în care omul pătrundea cu puterea sa sufletească, erau privite astfel încât el intra în relaţie - aşa am spus cândva - cu entităţi reale. Dar încă pe atunci, şi încă mai mult în perioade ulterioare, gramatica, retorica, dialectica etc. deveniseră firave şi abstracte, fără esenţialitate, nu mai erau decât nişte veşminte, s-ar putea spune, faţă de ceea ce exista în timpurile mai vechi. Şi acest lucru s-a amplificat. Abstracţiunea a devenit tot mai mult o abstracţiune a noţiunilor şi concretul a devenit tot mai mult sensibil, exterior. Aceste două curente din secolul al IX-lea, sub influenţa cărora oamenii au dat lupte sufleteşti atât de aprige, au continuat să existe până în epoca cea mai recentă. Le găsim deosebit de viu reprezentate în confruntarea dintre Goethe şi *Schiller* (Nota 24). Am vorbit ieri despre felul în care Gcethe a fost constrâns, atunci când a făcut cunoştinţă cu botanica lui Linné, să reprezinte fiinţa vegetală în noţiuni vii. Noţiuni vii, noţiuni care se pot transforma, care ajung la domeniul imaginativului. Dar am mai atras atentia şi asupra faptului că Goethe se poticneşte când vrea să urce de la treapta de vegetal-viu la aceea de animal-simţitor. EI ajunge la imaginaţiune, dar nu şi până la inspiraţie. El vede lucrurile exterioare. În cazul mineralelor, nu are prilejul să înainteze la imaginaţiune, în cazul plantelor face acest lucru. Mai departe nu poate înainta; noţiunile abstracte nu sunt domeniul lui. Din această cauză el nu cuprinde, în noţiuni abstracte, nici ceea ce este o spiritualitate mai înaltă decât cea vegetală. Din această cauză nu filosofează, în fond, aşa cum se filosofa în vremea sa.

Schiller filosofează. El învaţă chiar să filosofeze de la Kant, până când nu-i mai place modul de a gândi al acestuia şi-l părăseşte. Dar Schiller nu face acest lucru fără abstracţiunea noţiunilor, care, la rândul lor, nu pot ajunge la esenţial, la fiinţial. Dacă analizăm concepţiile lui Goethe şi Schiller, simţim opoziţia dintre ei, care nu a fost, de fapt, niciodată depăşită, ci numai păstrată latent, datorită umanităţii care-i anima pe amândoi.

Această opoziţie a ieşit în evidenţă când în anii nouăzeci ai secolului al XVIII-lea atât Goethe, cât şi Schiller au fost puşi în faţa întrebarii: Cum ajunge omul la o existenţă demnă de el? Schiller şi-a pus problema în felul lui, în forma gândirii abstracte, şi şi-a expus concepţia în ale sale Scrisori despre educaţia estetică a omului. El a spus: Omul este subordonat pe de o parte necesităţii logicii, a ratiunii. El nu are libertate atunci când se supune necesităţii raţiunii. Libertatea sa naufragiază în necesitatea raţiunii. Dar el nu are libertate nici când se dăruieşte numai simţurilor sale, necesităţii senzoriale; atunci îl constrâng instinctele, dorinţele, nici aici el nu este liber. În ambele sensuri, omul devine, de fapt, sclav, devine neliber. El nu poate deveni liber, crede Schiller, decât atunci când priveşte natura ca şi cum ar fi o fiinţă vie, ca şi cum în ea s-ar afla şi spirit şi suflet, când el ridică natura la o treaptă superioară. Dar atunci trebuie să coboare şi necesitatea raţiunii până la nivelul naturii. Omul trebuie să contemple natura ca şi cum ea ar avea raţiune. Atunci din raţiune dispare necesitatea rigidă a raţiunii, logica rigidă. Pe de altă parte, când se exprimă în imagini, omul modelează, în loc să analizeze logic şi să sintetizeze; prin faptul că omul plăsmuieşte, el ia naturii necesitatea sa pur senzorială. Dar, spune Schiller, toate acestea pot fi exprimate numai în creaţia artistică şi în savurarea estetică. Dacă stai pur şi simplu în faţa naturii, eşti învins de instincte, de poftele necesităţii naturii. Dacă te mişti în spirit, atunci

trebuie să asculţi de necesitatea logicii, dacă nu vrei să fii infidel umanului. Dacă relaţionăm cele două aspecte, raţiunea cedează ceva din necesitatea sa senzorialului; senzorialul cedează ceva din natura sa doritoare. Prezentăm omul, de exemplu, în operele scultpurale, ca şi cum în domeniul sensibil ar fi conţinut însuşi spiritul. Conducem spiritul în jos, în senzorial, în timp ce urcăm sensibilul spre spirit, şi rezultă plăsmuirea, frumosul. Numai prin faptul că omul creează frumosul el trăieşte în libertate.

Gândiţi-vă că în timp ce Schiller a redactat aceste scrisori el a năzuit cu toată forţa sa sufletească interioară să descopere când poate fi liber. Şi găseşte ca singură posibilitate pentru realizarea libertăţii umane trăirea în aparenţa frumoasă. Omul trebuie să fugă de adevărul grosolan - acest lucru îl spune Schiller, chiar dacă nu o exprimă clar -, dacă vrea să fie liber, deci să obţină o existenţă demnă de condiţia de om. Numai în aparenţă poate fi atinsă, de fapt, libertatea.

Nietzsche (Nota 25), care era impregnat de toate aceste idei şi, în consecinţă, nu putea nici el pătrunde până la o adevărată intuiţie a spiritului, şi-a conceput prima sa carte, *Naşterea tragediei din spiritul muzicii*, în care a vrut să dovedească că grecii ar fi inventat arta pentru a avea ceva prin care să se poată ridica, ca oameni liberi, deasupra adevărului simţurilor exterioare, prin care nu ar putea obţine niciodată demnitatea umană; ei s-ar fi aşezat deasupra realităţii lucrurilor, pentru a putea atinge libertatea în aparenţă, în aparenţa artistică. Nietzsche a interpretat acest lucru în cadrul culturii greceşti. În această privinţă, el a exprimat mai răspicat ceea ce se afla deja în *Scrisorile despre educaţia estetică a omului.* Se poate spune, aşadar, că Schiller trăia într-o spiritualitate abstractă, dar în el exista totodată dorinta de a-i conferi omului demnitatea. Examinaţi măreatia, splendoarea, ceea ce merită a fi admirat în aceste scrisori estetice. În fond, ele sunt, din punct de vedere al scriiturii şi al forţei sufleteşti, deasupra tuturor celorlalte opere ale lui Schiller. De fapt, dacă luăm în considerare toată creaţia sa, ele sunt lucrul cel mai de preţ pe care l-a produs. Dar Schiller luptă din punctul său de vedere abstract, prin care ajunsese şi el la intelectualism, în concordanţă cu viaţa spirituală occidentală. EI nu a putut ajunge la realitatea adevărată, ci doar până la aparenţa frumuseţii.

Când Goethe a primit Scrisorile *despre educaţia estetică a omului*, el nu s-a putut orienta cu uşurinţă în descifrarea lor. De fapt, Goethe nu era versat în mersul abstract al raţiunii umane. Dar şi pentru el felul în care îşi obţine omul demnitatea sa, cum trebuie să lucreze împreună entităţile spirituale pentru a-i conferi omului demnitatea sa umană astfel încât el să se trezească la lumea spirituală, să se poată familiariza cu aceasta constituia o problemă. Schiller nu putea evada din concept în realitate. Goethe voia să exprime şi el, în felul său, ceea ce Schiller expusese în scrisorile sale.

El a spus-o în felul său, în imagini, în *Basmul despre şarpele verde şi frumosul crin* (Nota 26) (în germană crinul are un nume feminin, care s-ar putea traduce cu un sinonim regional: „frumoasa Lilia" - n. tr.). În toate personajele basmului trebuie să vedem forţele sufleteşti care coacţionează pentru a-i da omului demnitatea umană, demnitatea sa în libertate. Dar Goethe nu a putut găsi calea care să-i permită să urce de la ceea ce a putut exprima numai în imaginaţiuni la adevărata spiritualitate. Din această cauză el a rămas la nivelul basmului, la imagine, la un fel de simbolistică superioară, în orice caz la o simbolistică deosebit de vie, dar totuşi numai o simbolistică. Schiller a construit noţiuni abstracte, nu a ptutut pătrunde în nici un fel de realitate, a rămas la nivelul aparenţei. Goethe a plăsmuit, în dorinţa lui de a înţelege omul în libertatea sa, numeroase imagini, care erau plastice, senzorial plastice, dar cu care, de asemenea, nu a putut pătrunde în realitate. El a rămas legat de descrierea senzorialului. Vedeţi cât poate fi de frumoasă această descriere a senzorialului în *Basmul despre şarpele verde şi frumoasa Lilia*; dar, de fapt, eliberarea prinţului paralizat nu devine plastică, ci numai simbolic plastică. Concepţiile opuse, pe care le-am caracterizat şi care urcaseră la suprafaţă, dar din care nici una nu putea să pătrundă în lumea spirituală, se

manifestă aici prin cele două personalităţi. Atât Schiller cât şi Goethe s-au străduit să pătrundă în lumea spirituală din direcţii diferite; dar nu puteau face asta.

De fapt, ce se întâmpla? Ceea ce voi spune vi se va părea ciudat, şi totuşi cine priveşte lucrurile fără prejudecăti va trebui să le înţeleagă aşa cum le voi spune eu.

Să luăm cele două curente care sunt prezente în scolastică. Avem mai întâi cunoaşterea raţională, care îşi obţine calităţile din domeniul sensibilului, dar care nu înaintează până la realitate. Prin cele mai variate plăsmuiri, acest curent coboară, de la o personalitate la alta, până la Schiller. El este atras de cunoaştere despre care scolastica spune: În felul acesta nu se pot obţine decât idei din domeniul sensibilului. Totuşi Schiller este în imposibilitatea de a găsi ceva în domeniul sensibilului care să-l condiţioneze pe om, atunci când el trebuie să aibă demnitatea sa umană; pentru aceasta el este prea deplin om. Schiller lasă de o parte lumea simţurilor şi nu-i rămân decât ideile. EI nu ajunge la nici o realitate, ci numai la aparenţa frumoasă. Prin aceasta el se luptă cu dilema: Cum să procedezi pentru a-i reda omului demnitatea sa cu ajutorul cunoaşterii scolastice? Aici nu te mai poţi ţine de realitate, aici trebuie să te refugiezi în aparenţa frumoasă. Astfel, în personalitatea lui Schiller se regăseşte ascendentul curentului scolastic al cunoaşterii raţionale.

Goethe nu s-a preocupat de cunoaşterea raţională. El era mult mai mult stimulat de cunoaşterea revelată; chiar dacă acest lucru vi se pare uimitor, el este totuşi adevărat. Practicarea logicii nu era domeniul său. Chiar dacă nu se ţinea de dogmele catolice care l-au iluminat totuşi în modelarea artistică, mai târziu, atunci când a vrut să-şi desăvârşească *Faustul*, chiar dacă în tinereţe nu accepta dogmele catolice, el era totuşi ataşat de ceea ce se apropia de lumea suprasensibilă, atât cât se putea el avânta. Când se vorbea de credinţă devenea, într-un anume sens, furios. *Când în tinereţea sa Iacobi i-a vorbit despre credinţă*, el a spus: Eu mă menţin în domeniul perceperii vizuale (Nota 27). Goethe nu voia să audă de credinţă. Aceia care îl consideră legat de o credinţă nu-l înţeleg deloc. El voia să vadă. El se afla deja pe drumul care urcă de la imaginaţiunile sale spre inspiraţii şi spre intuiţii. Cu acestea nu ar fi putut deveni un teolog al evului mediu, dar ar fi putut deveni un văzător al lui Dumnezeu sau un văzător al lumii suprasensibile. El se afla deja pe această cale, dar nu a putut ajunge sus. A ajuns numai până la intuiţia suprasensibilului în lumea plantelor. Aşa încât când urmărea lumea plantelor urmărea concomitent aspecte spirituale şi sensibile, aşa cum se întâmpla şi în vechile Misterii iniţiatice; dar el s-a oprit la plante.

Ce putea însă să facă în această privinţă? Nu putea face nimic altceva decât să folosească pentru întreaga lume suprasensibilă imaginile, modalitatea simbolistă, imaginativă, pe care a învăţat s-o recunoască la plante. Astfel el a ajuns numai până la o prezentare imaginativă a lumii, atunci când, în al său basm despre şarpele verde şi frumoasa Lilia, vorbea despre probleme sufleteşti.

Observaţi: acolo unde basmul despre şarpele verde şi frumoasa Lilia aminteşte de ceea ce ţine de adevărurile la care ajungi prin imaginaţiuni, aşa cum le-a dezvoltat Goethe în legătură cu lumea plantelor, basmul este deosebit de frumos. Lăsaţi să acţioneze asupra dumneavoastră tot ceea ce ţine de stilul imaginaţiunii vegetale; el devine minunat de frumos. Toate celelalte lucruri pe care le găsim în basme au tendinţa de a deveni plantă. Figura feminină de care este vorba în basm el o numeşte Lilia. Ea nu are o viaţă adevărată, viguroasă; are un fel de existenţă vegetală. Şi, dacă veţi privi toate figurile care apar în basm, ajungeţi în adevăr la o existenţă vegetală; dar când este vorba ca ele să urce mai sus, acolo ceea ce este înalt devine simbolic şi se ajunge, de fapt, la o existenţă aparentă.

Nici regii care apar aici nu sunt reali. Nici ei nu ajung decât la o existenţă vegetală; ei spun numai că ar fi altceva. Căci, pentru ca ei să trăiască cu adevărat ar fi trebuit să se regăsească în regele de aur, în regele de argint, în regele de bronz.

Aşadar, Goethe trăieşte, s-ar putea spune, în cunoaşterea revelată, suprasensibilă, pe care o stăpâneşte până la un anumit nivel. Schiller trăieşte o cunoaştere raţională, cealaltă concepţie dezvoltată de scolastică, pe care însă vrea s-o aducă până la realitate, dar nu o poate ridica decât până la realitatea aparenţei în frumuseţe.

Se poate spune: Adevărul interior al acestor două personalităţi îi face să fie atât de sinceri, încât nici unul nu spune mai mult decât poate. Din această cauză Goethe prezintă sufletescul ca şi cum ar fi vegetal, iar Schiller descrie omul liber ca şi cum el ar putea trăi numai estetic. Societatea estetică reprezintă ceea ce Schiller indică la sfârşitul scrisorilor sale ca fiind „imperativul social": Deveniţi astfel încât societatea să se prezinte frumos, spune Schiller, dacă omul trebuie să devină liber. În relaţia lui Goethe cu Schiller se vede cum se ridică la suprafaţă aceste curente de gândire. Lui Goethe i-ar fi fost necesară ridicarea de la imaginaţiune la inspiraţie, iar lui Schiller animarea noţiunilor abstracte cu ajutorul lumii imaginative. Abia atunci ei s-ar fi putut înţelege pe deplin.

Şi dacă priviţi în sufletul acestor doi mari oameni, puteţi să spuneţi: Ambii erau predispuşi să pătrundă în lumea spiritului. *Cum a luptat Goethe cu ceea ce el numea a fi cucernic! Cum o exprima Schiller* (Nota 28): De care religie existentă consideri că aparţii? - De nici una, - spune el. De ce? Din religiozitate!

Vedem cum, pentru spiritele luminate, o dată cu desfăşurarea suprasensibilului, din ceea ce omul poate trăi prin cunoaştere decurge şi ceea ce este religios. Aşadar, va trebui să se ajungă din nou la religie, prin transformarea cunoaşterii actuale pur intelectuale în cunoaştere spirituală.

CONFERINŢA a IV-a

Dornach, 30 iulie 1922

Să privim înapoi la principiile iniţierii mai vechi şi să vedem cum acei oameni care mai trăiau încă cu aceste principii ale iniţierii s-au opus, în calitate de iniţiaţi, creştinismului, dezvoltând din concepţiile lor ceea ce a devenit mai târziu conţinut dogmatic, astfel încât acesta nu a mai putut fi înţeles, mai ales după secolele VIII şi IX. Trebuie să ne amintim numai că înaintea Misteriului de pe Golgota în civilizatia umanităţii nu s-a simţit influenţa principiului Eului uman. Omul a avut întotdeauna predispoziţie pentru acest principiu al Eului. El a fost chiar creat pentru a-şi dezvolta fiinţa sa interioară şi exterioară din acest principiu al Eului. Dar numai încet şi treptat el a ajuns să simtă şi mai ales să devină conştient de ceea ce reprezenta în el esenţa Eului şi forţa Eului. Astfel încât se poate spune: Este de la sine înţeles că, de fapt, şi în timpurile dinaintea Misteriului de pe Golgota entitatea umană era alcătuită din corp fizic, corp eteric, corp astral şi Eu, dar conştienţa omului nu îngloba în sine această esenţă - Eul. Acesta exista mai mult sau mai putin inconştient. În vremurile mai vechi, umblau pe Pământ oameni care nu erau pe deplin conştienţi de Eul lor. Eul îşi exercita influenţa în cadrul entităţii umane numai când omul nu-şi mai dezvoltă corpul fizic cu intensitate. Cei care erau inconştienţi de Eul lor şi-au dezvoltat corpul fizic mai mult decât aceia care au pătruns în conştienţa deplină a Eului. Acest lucru nu a avut loc în mod brusc, el s-a petrecut în secolele dinainte şi de după Misteriul de pe Golgota, dar este perceptibil pentru contemplarea istoriei de pe poziţiile ştiinţei spirituale. Trebuie să spunem: Ceea ce poate păstra omul din corpul său fizic şi, de asemenea, din corpul său eteric şi din corpul său astral, poate fi menţinut numai când ceva din natura spiritual-divină se scurge în entitatea umană. Atât timp cât oamenii aveau, în absenţa conştienţei Eului, o clarvedere atavică, acest spiritual-divin se scurgea din Cosmos în oameni. Oamenii nu ar fi putut deveni niciodată fiinţe libere, dacă nu ar fi apărut Eul, deoarece în ei nu se mai scurgea spiritual-divinul. Ei au devenit fiinţe libere datorită faptului că au devenit puternici şi în conştienţa

Eului lor. Dar acest lucru a fost posibil numai atunci când oamenii s-au dezvoltat treptat prin gândurile lor abstracte. Gândurile abstracte sunt însă cadavrele lumii spirituale. Am atras deja atenţia în aceste conferinţe că, *aşa cum cadavrul corpului nostru fizic rămâne ca reziduu*, atunci când trecem prin moartea pământeană (Nota 29), tot astfel din acea entitate spiritual-sufletească care suntem în lumea spirituală, înainte de a coborî în lumea fizică, rămâne un cadavru. Dar acest lucru se petrece astfel doar de când omul a fost înzestrat cu conştienţa Eului său. Iar gândurile, gândurile abstracte reprezintă acest cadavru. Prin faptul că devenim capabili să înglobăm în noi gânduri abstracte, cuprindem cadavrul fiinţei noastre spiritual-sufleteşti aşa cum era înaintea coborârii în lumea pământeană. Acest lucru este rezultatul faptului că în corpul nostru fizic se instalează şi ceva din principiul sfârşitului, al degradării.

Natura omului s-a schimbat în cursul evoluţiei sale pământene. Vechile trupuri arătau altfel decât cele de astăzi. În trecut, omul era de fapt neliber în trupul său, dar în natura sa proprie plină de prospeţime era într-o continuă mişcare, astfel încât el se împlinea prin propria-i activitate fizică-eterică-astrală. Deci se poate spune: Noi trăim în cadrul lumii civilizate într-o perioadă a dezvoltării umanităţii în care corpul începe să se degradeze. Şi tocmai prin acest corp care decade, care stă la baza gândurilor intelectualiste, adică abstracte, noi ne dobândim libertatea. Prin acest corp în decadenţă omul a dobândit toate lucrurile de care el este atât de mândru ca om de ştiinţă cu nuanţă intelectualistă.

Dacă gândim la aceste lucruri, trebuie să spunem: Înaintea Misteriului de pe Golgota în om nu fiinţa conştienţa deplină a Eului. Dar au existat oameni care au dezvoltat această conştienţă, prin acţiunea de iniţiere din Misterii. Aceştia erau iniţiaţii. Am spus multe lucruri despre ce se întâmpla cu cei care treceau prin procesul de iniţiere în locurile speciale ale vechilor Misterii şi care urcau la acest Eu deplin conştienţi de sine, în timp ce natura umană era în general lipsită de acest Eu. Numai că vechiul iniţiat putea să ajungă la acest Eu doar prin aceea că prin acţiunea culturală a Misteriilor în el pătrundea ceva care a fost resimţit în toate culturile şi civilizaţiile vechi ca fiind Tatăl veşnic al Cosmosului. Învăţăcelul vechilor Misterii, iniţiatul, avea această trăire atunci când atingea un anumit punct al iniţierii sale, încât îşi spunea: Tatăl trăieşte în mine.

Un iniţiat din cadrul culturii ebraice vechi ar fi caracterizat ceea ce se întâmplase cu el prin iniţiere în felul următor: Omenirea, în general, are caracteristic faptul că Tatăl o susţine şi o conduce, dar El nu sălăşluieşte în conştienţă şi nu dezvoltă conştienţa faţă de Eu. Tatăl dă omului obişnuit respiraţia, sufletul viu. Iniţiatul vede în ceea ce fusese insuflat ca suflet viu ceva special, principiul Tatălui veşnic al Cosmosului, care sălăşluia în om. Când în vechiul iniţiat al lumii ebraice se naşte acest principiu divin al Tatălui şi omul devine conştient de aceasta, el spune: Eu sunt cel care sunt. Aşa se face că un astfel de om care făcea parte din vechile popoare şi care, pe drept cuvânt, datorită sălăşluirii principiului divin al Tatălui în el, putea exprima Eul, Eu care a fost în toată antichitatea numele inexprimabil al lui Dumnezeu, al divinităţii-Tată, era considerat reprezentant al Tatălui pe Pământ. Aceşti iniţiaţi erau numiţi Taţi; se aflau în mijlocul popoarelor. Erau numiţi Taţi (Părinţi) deoarece reprezentau principiul-Tată printre ceilalţi oameni. Şi se spunea că în Misterii pătrundea în ei dumnezeiescul Tată. Din această cauză Misterile erau considerate ca ceva în care în cadrul terestrului se dezvoltă ceea ce există şi străbate numai afară, întregul Cosmos. În locurile de Misterii şi apoi prin Misterii în om, principiului divin al Tatălui i se construia un adăpost. Omul a devenit el însuşi un astfel de adăpost al principiului divin al Tatălui.

Astfel erau resimţite prin Misterii sălăşluirea şi pelerinajul lui Dumnezeu în cadrul lumii pământene, şi se privea în afară, spre Cosmos, spre lumea mare; în măsura în care aceasta era percepută ca fiind străbătută şi întreţinută de principiul divin al Tatălui, ea era numită macrocosmos, lumea mare. Apoi se privea spre locurile de Misterii, unde acestui Dumneeeu-Tată îi era construit un adăpost, în care erau iniţiaţi oamenii care deveneau chiar adăpostul pentru acest Dumnezeu-Tată şi ceea ce erau Misteriile, ceea ce devenea însuşi omul prin

Misterii: lumea mică, microcosmosul. Acest lucru s-a menţinut până la Goethe; *când Goethe a devenit membru al unor loji*, el şi-a însuşit expresia curentă „*Lume mare şi lume mică*" (Nota 30) şi înţelegea prin lumea mare, macrocosmosul şi prin lumea mică loja, care pentru el trebuia să fie o imagine a lumii mari.

Toate acestea au intrat într-un alt stadiu atunci când în cadrul evoluţiei umane a avut loc Misteriul de pe Golgota. În timpul acestui Misteriu pe Pământ mai existau acei oameni care simţeau în ei ceva din Eul independent. Conştienţa Eului începuse în oarecare măsură să se stabilescă în oameni. Dar în acelaşi timp se mai întâmplă ceva: corpul fizic uman începe să devină friabil în interior, să se dezagrege. Şi astfel dezvoltarea umană se află, în timpul evoluţiei terestre, în faţa pericolului de a pierde tot mai mult legătura cu lumea spirituală, dar şi în faţa pericolului ca trupul fizic să se dezagrege tot mai mult.

Pentru a împiedica aceasta, entitatea pe care o numim Hristos a decis să se întrupeze în Iisus din Nazaret, aşa cum mai înainte principiul divin al Tatălui se revărsase în iniţiaţi. Prin faptul că principiul divin al Tatălui s-a revărsat în iniţiaţi, a fost adăugat corpului fizic, corpului eteric şi corpului astral Eul. Aşa cum am spus, numai acelor oameni care reprezentau numele inexprimabil al lui Dumnezeu, în care se sălăşluise dumnezeiescul Tată, le era permis să exprime Eul.

Dar în mijlocul evoluţiei pământene existau oameni care începeau să-şi spună Eu, care înglobaseră Eul în conştienţa lor. Într-un astfel de om, care era Iisus din Nazaret, a pătruns principiul Fiului, principiul Hristos. Acest principiu Hristos a pătruns aşadar în Eu. În timp ce mai înainte avusese loc pătrunderea principiului Tatălui în corpurile fizic, eteric şi astral, acum are loc pătrunderea principiului Hristos în omul care evoluase.

Amintiţi-vă cum am descris omul zilele trecute. V-am spus: Plantele distrug în ele însele natura fizică, s-ar putea spune că o corup; animalul corupe natura fizică şi pe cea eterică, iar omul corupe natura fizică, pe cea eterică şi pe cea astrală. Omul nu o corupea total în timpul evoluţiei sale dinaintea Misteriului de pe Golgota; acum el o corupe integral, în timp ce Eul său îşi ocupa locul în entitatea sa. Iniţiatul vechilor Misterii se elibera însă complet de corpurile sale (fizic, eteric, şi astral), în timp ce principiul Tatălui îl inunda şi devenea un Eu.

În timp ce Hristos a pătruns şi a sălăşluit în Iisus din Nazaret, el a distrus nu numai corpurile fizic, eteric şi astral, ci, împreună cu ele, şi Eul, în măsura în care acesta era dezvoltat în acea perioadă în Iisus din Nazaret. Astfel în Iisus Hristos sălăşluia principiul superior Hristos, care se comportă faţă de Eu aşa cum se comportă de obicei Eul uman faţă de corpul astral.

Acest lucru îl puteau încă vedea vechii iniţiaţi, care aveau dezvoltate capacităţi superioare de clarvedere. Când aceşti vechi iniţiaţi priveau omul, aşa cum exista acesta în vremea lor, observau că omul reunea în sine toate forţele existente în celelalte fiinţe din natură, le depăşeau şi într-un sens le rezumau. Aţi văzut cum poate fi regăsit în corpul uman fizic regnul mineral, în corpul uman eteric regnul vegetal, în corpul uman astral regnul animal şi apoi omul propriu-zis. În timp ce acei iniţiaţi aduşi la capacitatea de clarvedere în vremuri anterioare, aceşti Taţi (Părinti) ai popoarelor, în măsura în care unii din ei mai existau, au primit vestea despre Evenimentul Hristos, despre apropierea Evenimentului de pe Golgota, ei vedeau ceva în plus, în care nu se ridicau numai fiinţele pământene până la om, ci în care omul se ridica până la spiritualul-divin.

Când în om este prezent ca expresie umană ceva ce noi cunoaştem ca trăind în corpul fizic exterior al omului, vom înţelege cum acei iniţiaţi vedeau în Iisus Hristos mai mult decât un om, vedeau ceva ce depăşea limitele omenirii, limitele omenescului. Initiaţii au văzut pe Iisus Hristos într-o strălucire deosebită, nu numai cu culoarea incarnatului uman, ci cu o strălucire specială, radiantă.

Această strălucire vechii iniţiaţi o puteau percepe şi la tovarăşii lor: era forţa principiului Tatălui care sălăşluia în iniţiaţi. Dar ei nu percepeau numai principiul Tatălui, ci şi ceva care radia în mod special din Iisus Hristos, deoarece în El nu erau distruse numai corpurile fizic, eteric şi astral, ci şi Eul, în măsura în care acesta putea fi prezent într-un om al acelor timpuri.

Nu numai iniţiaţii L-au putut vedea pe Iisus Hristos ca pe o entitate deosebit de radiantă, ci şi alţi oameni special înzestraţi în această privinţă. Faptul că şi oameni care erau înzestraţi numai cu daruri naturale, nu cu daruri obţinute în Misterii, chiar dacă nu erau decât cazuri izolate, recunoşteau în Iisus Hristos natura Sa superioară, era o noutate chiar şi pentru iniţiaţii din timpul Misteriului de pe Golgota.

De aici s-a născut înţelegerea faptului că prin Misteriul de pe Golgota trebuia să se întâmple ceva ce mai înainte nu avea loc decât în cadrul Misteriilor. În lumea mare, în macrocosmos, a fost transpus ceva ce mai înainte nu se întâmpla decât în cadrul microcosmosului, a lumii mici. În cadrul ultimelor locuri de Misterii ale antichităţii taina lui Hristos a fost revelată cu cea mai mare claritate şi tocmai această vestire a tainei lui Hristos s-a pierdut pentru civilizaţia mai nouă, în cursul primelor patru secole de dezvoltare europeană. Pentru că în Iisus Hristos nu mai trăia numai principiul Tatălui, ci şi principiul Fiului, aceşti vechi iniţiaţi ştiau că Iisus Hristos reprezenta ceva unic în cadrul evoluţiei, unic în măsura în care nu va mai putea apărea un astfel de Misteriu de pe Golgota, o astfel de sălăşluire a principiului Fiului într-un om.

Aceşti iniţiaţi mai ştiau că Hristos a venit printre oameni ca Mântuitor, pentru a împiedica fărâmiţarea corpului uman prin încorporarea Eului. Ce s-ar fi întâmplat dacă Hristos nu ar fi venit ca Mântuitor? Când omul moare, el îşi leapădă corpul supus degradării. În cazul acesta, dacă Hristos nu ar fi acţionat ca Mântuitor fenomenele de descompunere care afectează corpul pieritor s-ar fi reflectat în sufletul care rămâne după moarte. Morţii ar fi fost neliniştiţi, chinuiti de ceea ce reprezintă corpul lor fizic, în descompunere, pentru existenţa terestră. Aceste suflete care au trecut prin moarte ar trebui să ştie că şi Pământul are de suferit prin faptul că trebuie să preia un corp în descompunere. Şi vechii iniţiaţi ştiau, ca şi cei care se numesc creştini, care se pătrund de esenţa principiul Hristos, că aceste suflete priveau acum în jos, la corpul lor, care le-a fost luat prin moarte, încât puteau spune: Prin sălăşluirea lui Hristos în noi, în timpul cât am fost copii ai Pământului, noi am vindecat (mântuit) acest corp fizic într-atât, încât poate fi pus în Pământ fără a reprezenta pentru el un pericol de descompunere. Pentru a deveni Eu, omul trebuia să aibă mai întâi un corp supus descompunerii; dacă acest corp ar fi rămas supus descompunerii, Pământul ar fi fost vătămat. Iar când sufletele ar fi privit în jos la corpul lor fizic preluat de Pământ ar fi fost chinuite după moarte, crezând că Pământul ar fi vătămat prin acest corp fizic ce se descompune.

După împlinirea Misteriului de pe Golgota sufletele umane îşi puteau spune, după ce trecuseră de poarta morţii: Da, acest corp supus degradării l-am purtat pe Pământ; lui îi datorăm posibilitatea de a putea dezvolta un Eu liber în entitatea umană. Dar Hristos a vindecat acest corp fizic prin sălăşluirea Lui în Iisus din Nazaret, astfel încât să nu fie dăunător pentru existenţa pământeană, iar noi să putem privi liniştiţi la această experienţă, ştiind că după Misteriul de pe Golgota pe Pământ nu cade o sământă rea prin acel corp fizic de care omul are nevoie pentru Eul său. Hristos a trecut prin Misteriul de pe Golgota în vederea sfinţirii corpului uman fizic, pentru existenţa sa terestră.

Ce s-ar fi întâmplat în evoluţia Pământului dacă lucrurile ar fi rămas aşa? Atunci s-ar fi putut spune: În timpuri trecute, Dumnezeu-Tatăl s-a sălăşluit în oameni pentru ca acestia să se poată înălţa, ca suflete, până la Eu, şi să poată fi vestit celorlalţi oameni. Apoi s-a sălăşluit în entitatea umană Fiul, Hristos. Aceia care au în sine pe Hristos salvează prin aceasta corpul pentru evoluţia pământeană. Aşa cum prin vechiul principiu al Tatălui şi sălăşluirea lui în om

a fost salvată, prin Misterii, partea sufletească a oamenilor, tot astfel este salvată partea lor trupească de către Tămăduitor, de către Mântuitor, de către Hristos, care a trecut prin Misteriul de pe Golgota.

Dar dacă ar fi rămas numai la acest stadiu, cei care îşi ştiu salvat trupul ar trebui să poarte acum în sine pe Hristos, ca entitate activă, care acţionează şi corporal. Şi astfel oamenii n-ar fi putut deveni fiinţe libere. Dacă lucrurile ar fi rămas aşa, oamenii s-ar fi dezvoltat în aşa fel, încât ar fi putut prelua pe Hristos în ei pentru liniştirea sufletelor lor după moarte, pentru ca acestea să poată privi în jos, spre Pământ, în felul descris mai sus; dar oamenii nu ar fi putut deveni liberi. Dacă ar fi vrut să devină buni, ei ar fi trebuit să-L lase pe Hristos să acţioneze în ei la fel cum în antichitate acţionase Tatăl în cei care nu erau iniţiaţi. Oamenii au devenit liberi prin faptul că în ei a fost dezvoltat Eul. Iniţiaţii au devenit liberi în timpurile vechi, ceilalti erau neliberi, pentru că Tatăl trăia în mod inconştient în ei. Dacă creştinii lui Hristos ar fi fost entităţi conştiente în sine, de fiecare dată când ar fi vrut să devină buni ar fi trebuit să stingă în ei conştienţa Eului, pentru a-L trezi pe Hristos prin aceasta. Nu ei ar fi fost buni, ci numai Hristos din ei. Oamenii ar fi trebuit să peregrineze pe Pământ, Hristos ar fi trebuit să sălăşluiască în ei şi în timp ce el s-ar fi folosit de trupurile lor ar fi avut loc vindecarea acestor trupuri. Dar binele săvârsit de oameni ar fi fost binele lui Hristos, nu al oamenilor.

Nu aceasta a fost misiunea Fiului divin care se legase cu evoluţia Pământului prin Misteriul de pe Golgota. El voia să sălăşluiască în omenire, dar nu voia să tulbure conştienţa Eului care urca acum în oameni. El a făcut o dată acest lucru cu Iisus, în care, după Botez, în locul conştienţei Eului a trăit conştienţa Fiului. Dar acest lucru nu trebuia să se petreacă cu oamenii timpurilor viitoare. Eul acestora trebuia să se poată ridica la conştienţa deplină şi, cu toate acestea, Hristos să poată sălăşlui în interiorul lor.

Pentru aceasta era necesar ca Hristos să nu mai fie perceput de oameni prin vederea lor nemijlocită, ca să rămână unit cu existenţa pământeană. Era ceva asemănător cu ce se întâmpla în vechile locaşuri de iniţiere: Când o fiinţă vizibilă fizic pentru oamenii care văd în lumea fizică, putând fi urmărită de aceştia prin existenţa sa, încetează de a fi vizibilă, se spune că şi-a făcut călătoria în Cer. Ea a pătruns în acele regiuni în care vizibilitatea fizică nu se mai manifestă. Asa si-a făcut Hristos călătoria sa în Cer (Înălţarea la Cer), aşa a devenit invizibil. El şi-ar fi păstrat într-un anume sens deplina vizibilitate, dacă ar fi sălăşluit în interiorul oamenilor şi ar fi distrus Eul, aşa încât aceştia ar fi putut deveni buni numai prin aceea că Hristos ar fi fost activ în ei.

Modul în care Hristos mai era vizibil pentru apostoli şi după Învierea Sa a dispărut: Hristos s-a înălţat la Cer. Dar El a trimis oamenilor acea entitate dumnezeiască care nu distruge conştienţa despre Eu, spre care te ridici nu prin privire spirituală, ci prin Duhul invizibil. El a trimis oamenilor Sfântul Duh.

Sfântul Duh este trimis de Hristos pentru ca oamenii să-şi poată păstra conştienţa Eului, iar el să poată sălăşlui în om în mod inconştient. Astfel încât omul, când îşi aduce în faţa sufletului literalmente fiinţa care este el de fapt, trebuie să spună: Dacă privesc înapoi la ceea ce ştiau vechii iniţiati, văd că în mine trăieşte principiul Tatălui, care umple Cosmosul, principiu care a apărut la vechii iniţiati şi le-a dezvoltat Eul. Acesta este principiul care a trăit în noi înainte să fi coborât în lumea fizică. Prin sălăşluirea în ei a acestui principiu-Tată, vechii iniţiaţi îşi aminteau cu deplină claritate cum trăiseră înainte de a fi coborât în ceea ce exista înainte de naştere, în preexistenţă: *Ex deo nascimur.*

După Misteriul de pe Golgota pentru om nu a putut rămâne valabil principiul: „Văd pe Hristos", deoarece nu ar fi putut deveni bun prin el însuşi; numai Hristos ar fi putut fi bun în el. Omului nu-i putea reveni decât: *In Christo morimur.* El putea muri în Hristos; putea să-L unească pe Hristos cu ceea ce în el era principiu al morţii.

Dar noua sa conştienţă putea fi trezită prin entitatea pe care i-a trimis-o Hristos, prin Sfântul Duh: Per spiritum Sanctum reviviscimu,s. În felul acesta vedeţi coerenţa din cadrul Treimii. Cu acestea devine clar însă şi faptul că este inerent creştinismului să se poată ajunge la trezirea Duhului şi fără a-L vedea pe Hristos însuşi în el. În timp ce Hristos a trimis omenirii Sfântul Duh, El i-a dat şi capacitatea de a se avânta ea însăşi, prin intelect, spre înţelegerea spiritualului. Din această cauză nu este permis să se spună că omul nu ar putea înţelege suprasensibilul spiritual prin spiritul său; omul ar putea justifica această neînţelegere a suprasensibilului numai dacă ar ignora Duhul Sfânt şi ar vorbi numai despre Dumnezeu-Tatăl şi despre Dumnezeu-Fiul. Şi în Evanghelie este făcută o referire clară pentru cel care vrea numai să vadă, care vrea numai să citească, că este o revelaţie însuşi faptul că omul, numai dacă este înclinat spre Hristos, poate înţelege suprasensibilul prin spiritul care sălăşluieşte în el. Din această cauză ni se spune că la Botezul lui Hristos a apărut Sfântul Duh. La apariţia Sfântului Duh răsună în Cosmos vorbele: „Acesta este Fiul meu mult iubit, astăzi L-am zămislit."

Tatăl este zămislitorul nezămislit care îl introduce pe Fiu în lumea fizică. Dar în acelaş timp Tatăl se foloseşte de Sfântul Duh pentru a împărtăşi omenirii faptul că în Duh poate fi cuprins suprasensibilul, chiar dacă acest spirit nu poate fi văzut, chiar dacă el acţionează numai în interior, ridicând la viaţă partea sa spirituală abstractă, atunci când prin Hristosul care sălăşluieşte în el trezeşte la viaţă cadavrul de gânduri pe care îl purtăm cu noi din existenţa prenatală.

Revelaţia despre Duhul Sfânt şi apariţia Duhului Sfânt la Botez s-a produs prin Tatăl. Şi atunci când Hristos a trimis Duhul Sfânt alor săi, aceasta s-a produs prin Hristos, prin Fiul. Din această cauză era o veche dogmă care spunea că Tatăl este creatorul necreat, Fiul este cel născut de către Tatăl, Duhul Sfânt este transmis umanităţii de către Tatăl şi de către Fiul. Aceasta nu este pur şi simplu o dogmă stabilită după bunul plac, ci reprezintă înţelepciunea iniţiatică a primelor secole creştine şi nu a fost negată decât mai târziu, aşa cum a fost negată *trihotomia* si *Treimea* (Nota 31).

În cadrul omenirii în evoluţie, principiul divin care acţionează în sensul creştinismului nu ar putea fi înţeles fără Sfânta Treime şi, când în locul Treimii apare o altă revelaţie a lui Dumnezeu, aceasta nu este, în fond, o revelaţie deplin creştină. Trebuie să înţelegem Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, dacă vrem să înţelegem concret revelaţia lui Dumnezeu în adevăratul ei sens.

Când s-a declarat în cadrul scolasticii că omul nu ar avea o revelaţie decât prin credinţă, dar că prin cunoaşterea sa el nu se poate ridica până la suprasensibil, nici Evanghelia nu mai era inteligibilă. Delimitarea cunoaşterii umane de credinţă era un păcat săvârşit împotriva vestirii Duhului Sfânt de către Tatăl la Botezul lui Iisus şi de însuşi Iisus la trimiterea Duhului Sfânt la sărbătoarea Rusaliilor.

În cadrul evoluţiei europene s-a păcătuit mult împotriva impulsului creştin originar, iar omenirea are cu adevărat nevoie să se întoarcă la acest impuls originar.

În mare parte, impulsurile creştine originare au încremenit în dogme. Dar când pătrunzi în spiritul viu, din ceea ce este adevăr în dogme vor scăpăra din nou scântei. Dogmele vor înceta atunci să fie dogme. Greşeala Bisericii nu constă în faptul că a propagat dogme, ci în aceea că le-a transformat în beton, că le-a cristalizat, că le-a îndepărtat de cunoaşterea umană. În timp ce cunoaşterea umană a fost limitată la lumea simţurilor, dogmele nu puteau decât să cristalizeze, să încremenească, să devină de neînţeles. Căci este o imposibilitate ca simpla credinţă să poată aduce vreun fel de înţelegere. Ceea ce trebuie mântuit în omenire este cunoaşterea însăşi, este readucerea cunoaşterii la suprasensibil.

Acest imbold ne vine, în fapt, de pe Golgota, dacă îl înţelegem corect, dacă ştim cum a trimis Hristos în omenire principiul divin al Tatălui, Duhul Sfânt, după ce a trecut prin Misteriul de pe Golgota. Cine vede crucea pe Golgota, trebuie să vadă în acelaşi timp şi Treimea, căci cu adevărat, în felul cum este implicat în întreaga evoluţie umană, Hristos indică Sfânta Treime.

Dragi prieteni, aceasta este ceea ce am dorit să pătrundă astăzi în inimile voastre şi ceea ce trebuie să ne dea o bază pentru alte reflecţii, în viitorul apropiat.

OMUL ŞI RELAŢIA SA CU LUMEA SPIRITUALĂ ÎN SUCCESIUNEA TIMPURILOR

CONFERINŢA a V-a

Dornach, 5 august 1922

Când omul foloseşte starea sa obişnuită de conştienţă, el cunoaşte numai o parte din ceea ce este legat de existenţa sa. Dacă privim la lumea din jurul nostru, obţinem cu ajutorul stării noastre obişnuite de conştienţă imaginile lumii exterioare, pe care le putem aduce în noi prin intermediul simţurilor. Şi în timp ce gândim asupra a ceea ce ne dau simţurile, în timp ce în noi apar gânduri, de la aceste gânduri ne rămân imagini ale amintirii. Viaţa se desfăşoară în suflet în aşa fel, încât omul priveşte lumea exterioară, trăieşte cu aceasta, dar, în acelaşi timp, el poartă în sine şi imaginile amintirii lucrurilor, trecute, pe care le-a vieţuit.

Numai că ceea ce trăieşte în amintire nu este recunoscut în mod corect de conştienţa obişnuită. Omul îşi reprezintă că a obţinut despre lumea exterioară cunoştinţe, percepţii care au dat naştere în interiorul lui la imagini pe care el le poate readuce ca imagini ale amintirii. Lucrurile însă nu stau aşa. Observaţi, pe etape, ce se petrece, de fapt, cu omul. Veţi fi observat deja în ce fel dau naştere la imagini remanente lucrurile de care nu ne preocupăm în mod special în gândurile noastre, ci pe care le contemplăm numai cu simţurile, de exemplu, cu ochii. *Goethe a descris astfel de imagini remanente în tratatul său despre culori* (Nota 32): imagini care pălesc, se şterg. Te uiţi la un lucru, închizi ochii: imagini modificate dispar treptat. Aceste imagini sunt puţin luate în seamă în viaţa obişnuită, căci pentru percepţie apare o activitate mai energică: gândim asupra lucrului perceput. Când omul are o activitate de gândire mai slabă, iar lumea exterioară îi furnizează prin intermediul vederii o imagine, ia naştere o imagine. Dacă omul gândeşte însă asupra acesteia, el preia în sine activitatea care vine din afară şi reverberează imaginea sa în gând. Aceasta este o reverberaţie.

Aceste imagini sunt mai puternice, reverberaţia lor este mai puternică decât aceea a simplelor imagini care dăinuie după percepţia senzorială; în fond, este o treaptă superioară. Cu toate acestea, imaginile care reverberează în gând ar dispărea, aşa cum dispar şi imaginile senzoriale remanente, dacă ar lua naştere numai ca imagini de gând. Dar nu se întâmplă aşa. Căci omul nu are numai cap, ci şi restul organismului, care este cu totul altceva decât capul. De fapt, capul este mai ales o reverberaţie, o imagine remanentă a ceea ce se întâmplă cu omul înainte ca acesta să fi coborât din lumea spirituală în lumea fizică, prin naştere sau concepţie. El este mult mai dezvoltat fizic decât restul organismului. Restul organismului este mult mai puţin dezvoltat fizic decât capul, şi s-ar putea spune: Elementul spiritual este prezent în cap numai ca o imagine, în timp ce pentru restul organismului el este puternic. Aveţi un cap bine dezvoltat fizic, modelat în mod plastic; în acesta se găseşte însă puţin spirit. Şi aveţi un organism care nu este din punct de vedere fizic o imagine remanentă a ceea ce a fost omul înainte de coborâre, înainte de naştere, dar elementul spiritual este mai puternic în restul organismului. Elementul fizic prevalează în alcătuirea capului, la restul organismului prevalează elementul spiritual.

Gândurile pe care le avem s-ar stinge la fel cu imaginile care provin prin intermediul vederii, dacă nu ar fi preluate şi prelucrate de organismul nostru spiritual. Dar organismul nostru spiritual nu ar putea face mare lucru cu aceste imagini, dacă nu ar mai avea loc concomitent şi altceva. În timp ce percepem aceste imagini pe care le transformăm în gânduri efemere, care nu se află, de fapt, decât în capul nostru, aşa cum primim imaginile prin intermediul vederii, pe care le prelucrăm apoi, transformându-le în gânduri, în afară de imagine (căci imaginile oculare le obţinem din lumea eterică-fizică) mai primim în noi din lumea exterioară şi elementul spiritual, astfel încât nu purtăm numai spiritualul din noi, ci în noi pătrunde permanent şi spiritul lumii. Puteţi spune, aşadar: Cu ajutorul ochiului percepeţi ceva din lumea fizică-eterică care este în dumneavoastră efect-imagine; dar dincolo de acesta se află un fenomen spiritual foarte real care rămâne numai în subconştient. Omul nu-l poate percepe cu conştienţa obişnuită. El este un fenomen spiritual care se desfăşoară paralel cu percepţia fizică. Şi în timp ce percepeţi imaginea care trăieşte pentru scurt timp în ochi, în timp ce există gândul pe care aţi dori să-l mai păstraţi, dar care şi el dispare, se petrece în dumneavoastră ceva spiritual şi, atunci când vă amintiţi, pur şi simplu întoarceti privirea spre interior şi vă uitaţi la ceea ce s-a întâmplat aici pe plan spiritual, în timp ce percepeaţi.

Vreau să vă explic acest lucru printr-un exemplu mai intuitiv. Să presupunem că vedeţi ceva în lumea exterioară, de pildă, o maşină. Aveţi imaginea maşinii. În sensul descris de Goethe, aceasta dă naştere unei imagini remanente care produce reverberaţii un timp scurt, apoi se stinge. Obţineţi gândul maşinii, care persistă ceva mai mult, dar care se stinge şi el. Dar în organismul dumneavoastră spiritual mai pătrunde ceva. În orice caz, când este vorba de maşină acest ceva este foarte puţin frumos, în cazul plantei, de exemplu, este mult mai frumos. Iar acum să zicem că după o lună priviti în interiorul dumneavoastră. Amintirea ia naştere prin ceea ce a pătruns atunci în dumneavoastră fără să vă fi dat seama, concomitent cu ce v-a generat gândul. Nu gândul a hoinărit aici, jos, ci un fenomen spiritual inconştient. Acest lucru se observă mai târziu. Amintirea este observatie, observaţie mai târzie a unui fenomen spiritual care s-a desfăşurat paralel cu percepţia fizică. De fapt, noi oamenii trăim în lume astfel: Aici este curentul continuu al vieţii noastre; noi ne aflăm în oceanul lumii spirituale. Acum, ne petrecem existenta noastră între moarte şi o nouă naştere în această lume spirituală. Numai că există perioade în care ieşim din lumea spirituală. Aşadar, noi continuăm să ne mişcăm şi în anumite perioade ieşim din această lume, ca un peşte care sare din apă. Aceasta este viaţa terestră. Noi nu ieşim din marea existenţei spirituale cu întreaga noastră fiinţă spirituală, ci numai cu capul. Partea inferioară rămâne întotdeauna în lumea spirituală. Pentru percepţia spirituală lucrurile stau astfel, încât putem spune: Între moarte şi o nouă naştere, omul trăieşte în lumea spirituală. Apoi aruncă o privire cu capul său în partea sa fizică, dar cu cea mai importantă parte a sa el rămâne încă în lumea spirituală, chiar şi între naştere şi moarte. Şi este bine că rămânem acolo, deoarece altfel nu am avea amintiri. Ceea ce ne oferă lumea spirituală ne face posibilă amintirea. Facultatea de a-ţi putea aminti este un fenomen spiritual care aparţine întru totul unei lumi obiective şi nu unei lumi subiective. Starea de conştienţă obişnuită acceptă în această privinţă o eroare. Ea nu crede că de amintire se leagă un proces real. Dar conştienţa obişnuită se înşeală, ca cineva care ar avea în faţa sa un castel. Acum el vede direct realitatea acestuia, este aproape de adevăr. Apoi se îndepărtează. Obiectul devine tot mai mult o problemă a perspectivei, iar el spune: Acum nu mai am decât o imagine, nu mai am o realitate. La fel ne îndepărtăm, în timp, de adevăr. Castelul nu dispare din spaţiu, când se modifică imaginea noastră despre el. Tot atât de puţin se modifică din punct de vedere fizic ceea ce corespunde imaginii despre amintirea noastră. Aceasta rămâne, aşa cum rămâne şi castelul. Noi nu putem aprecia corect perspectiva noastră temporală. Sunt multe lucruri referitoare la om care trebuie aşezate în lumină corectă. În conştienţa care se desfăşoară în timp nu avem altceva decât o privire în perspectiva timpului asupra trecutului. Trecutul nu trece, el rămâne. Numai imaginile noastre se deplasează într-o perspectivă temporală.

Dar tocmai această relaţie cu ceea ce în noi sunt procese spirituale, chiar şi în perioada dintre

naştere şi moarte, s-a schimbat în mod substanţial pentru om, în cursul vieţii terestre. Noi vedem că omul este alcătuit din corp fizic şi corp eteric. Dar aceasta este ceea ce în timpul nopţii rămâne culcat, atunci când omul doarme. În timpul zilei în acest corp fizic şi eteric se mai află şi corpul astral şi Eul. Eul acelor oameni care au trăit înaintea Misteriului de pe Golgota - şi în incarnări mai vechi noi am fost acei oameni - a intrat într-o stare crepusculară la apropierea Misteriului de pe Golgota. Pe atunci trezirea se petrecea în alt mod decât la cei care au trăit după Misteriul de pe Golgota. Corpul astral pătrunde în întregime în corpul eteric. În trecut şi Eul pătrundea în foarte mare parte în corpul eteric. Astăzi, lucrul acesta nu se mai întâmplă. În prezent, Eul nu mai pătrunde decât în corpul eteric din zona capului. La omul din vechime Eul pătrundea în întregime, ajungând şi în părţile inferioare ale corpului eteric. În prezent, el nu mai coboară, ci rămâne la nivelul capului. Datorită acestui fapt noi putem gândi în mod intelectual. În clipa în care ne-am afunda mai mult în noi, am obţine imagini interioare instinctive. Eul este, de fapt, încă în mare parte în afara corpului fizic, la omul de astăzi, astfel încât tocmai fiinţa sa intelectuală se bazează pe aceea că el nu mai pătrunde cu Eul său în întregul corp eteric. Dacă acest lucru s-ar întâmpla, el ar avea o clarviziune instinctivă. Întrucât însă nu mai pătrunde în întreg corpul eteric, ci numai în acea parte care corespunde capului, omul nu obţine clarvederea instinctivă, ci o vedere conştientă, o percepţie conştientă a lumii exterioare, dar o percepţie prin intermediul capului a lumii exterioare, aşa cum este, de fapt, percepţia noastră. Omul din vechime vedea cu întregul său organism. Omul de azi nu mai vede decât cu capul. Iar capul este partea cea mai bine organizată fizic în perioada dintre naştere şi moarte. Din această cauză, omului din perioda intelectualistă nu-i este dat decât ceea ce el percepe prin corpul său fizic şi, în plus, ceea ce percepe prin corpul eteric al capului său: gândurile pe care el şi le creează. Fenomenul amintirii care are loc aici, jos, se sustrage deja conştienţei. Aşa cum am spus-o, omul modern interpretează acest lucru în mod cu totul greşit.

Prin aceasta omul din vechime nu vedea în jurul său numai lumea exterioară, ci, în spatele ei, şi fiinţa spirituală. El nu înţelegea exact lumea exterioară fizică, aceasta era pentru el mult mai puţin clară decât pentru omul de azi. În schimb, vedea, dincolo de lucrurile existente în lumea fizică, entităţi spiritual-divine de natură inferioară, dar şi unele de natură superioară. Este o reprezentare naivă, copilărească aceea de a crede că atunci când oamenii din vechime îsi descriau zeii lor în natură ei imaginau ceva. Ei nu imaginau nimic. Ar fi la fel de naiv ca atunci când auzind pe cineva că a văzut în stare de veghe un anumit lucru am spune: El nu a făcut decât să imagineze acest lucru. Cei din vechime nu au imaginat pur şi simplu lucrurile, ci le-au văzut întreţesute în percepţiile senzoriale, din care cauză acestea din urmă erau şi mai neclare, lucrurile fiind văzute pe fundalul desfăşurării evenimentelor divin-spiritual. Omul din vechime avea, aşadar, o cu totul altă imagine a lumii. La trezire, se cufunda adânc în corpul său eteric şi prin aceasta avea o cu totul altă imagine despre lume. El se afla în sine însuşi, şi datorită acestui lucru entităţile spiritual-divine i se arătau în propriile lor destine.

Omul privea în lumile zeilor care precedaseră propria sa lume. Zeu îi indicau omului destinul lor, şi el putea să perceapă destinul zeilor în timp ce privea în lumile acestora. El putea spune: Eu ştiu de unde vin, ştiu cu ce lume sunt în legătură. Acest lucru se datora faptului că omul putea avea în el însuşi punctul de plecare al perspectivei sale. El făcea din corpul său eteric un organ pentru a putea percepe lumea zeilor. Omul modern nu poate face acest lucru. El îşi poate avea perspectiva numai în cap, iar acesta se află în afara părţii celei mai spirituale a corpului eteric. Corpul eteric al capului este ceva haotic, nu este organizat, aşa cum este corpul eteric al restului organismului. Din această cauză omul vede mai bine decât pe vremuri lumea fizică, dar nu mai vede zeii din spatele acesteia. Dar astăzi el se află din acest punct de vedere într-o perioadă de pregătire. Este pe cale de a ieşi în întregime din el şi de a-şi obţine perspectiva din afară. Acest lucru îi este hărăzit omului în viitor. El este deja pe această cale, deoarece când nu fiinţezi în nimic decât în propriul tău cap nu te mai afli în lume decât cu cele mai abstracte gânduri, nu mai eşti la locul tău în nici un lucru; este destul de exagerat dacă spunem: Nu eşti în nimic altceva decât într-un cap de om. Căci un cap uman

nu-ţi oferă decât conştienţa existenţei fizice-pământeşti. Pe măsură ce omul, evoluând, iese din capul său, el va dobândi din nou cunoaştere, dar de această dată despre sine însuşi. Când omul mai era în el obtinuse cunoaşterea despre destinul zeilor. Prin faptul că iese din sine el poate obţine cunoaşterea propriului său destin cosmic, poate privi în el însuşi. Iar dacă oamenii ar face eforturi acum, capul nici nu i-ar stânjeni atât de tare cât se crede de obicei, în acţiunea de a privi în destinul uman propriu, în destinul omului. Piedica constă numai în faptul că oamenii sunt fixati în a nu dori să trăiască în nimic altceva decât în capul lor; este aşa cum se spune, „politică a turlei de biserică" (expresia germană *Turmkirchpolitik* are sensul de orizont îngust, n. tr.); s-ar putea spune şi cunoaştere a omului-cap. Este un fel de a nu vrea să vezi în afară de ce produce capul, atunci când oamenii nici nu catadixesc să recunoască înţelepciunea umană pe care o oferă antroposofia, care ne arată ce se poate şti despre om, ce se poate cunoaşte prin raţiunea umană sănătoasă.

Astfel, omul este pe cale de a face cunoştintă cu omul, pentru că el îşi găseşte treptat punctul său de plecare în afara omului. Aşadar, destinul uman general este acela de a ieşi tot mai mult din corpul eteric şi de a cunoaşte omul. Dar acest lucru este legat de un anumit pericol. Treptat se pierde, sau cel puţin există posibilitatea de a se pierde legătura cu corpul eteric. Acest lucru a fost remediat în destinul cosmic al umanităţii prin Misteriul de pe Golgota. În timp ce înainte omul vedea destinele zeilor în afara lui, acum el este predispus să-şi vadă propriul destin uman. Dar în timp ce el iese din ce în ce mai mult din sine, iar Misteriul de pe Golgota este înţeles aşa cum voia Pavel: „Nu eu, ci Hristos în mine", omul reintră, prin legătura sa cu Hristos, din nou în sfera umanului. Aşadar, tocmai prin vieţuirea lui Hristos, el poate suporta această ieşire treptată din sine. Dar această vieţuire a lui Hristos trebuie să devină din ce în ce mai intensă. Din această cauză, atunci când lumea exterioară a zeilor a amurgit, în decursul destinului Cosmosului a apărut posibilitatea de a avea un destin divin care s-a desfăşurat chiar pe Pământ; este, aşadar, legat întru totul cu omul.

Lucrurile stau astfel încât, dacă ne reprezentăm omul din vechime, el îşi avea percepţiile sale legate de zei în jurul său. El şi le alcătuia din imagini. Era mitologia sa, *mythos*-ul. Aceste percepţii ale zeilor au amurgit, s-au estompat. În jurul omului nu mai există decât lumea fizică. În schimb, acum el are posibilitatea de a se lega în interiorul său cu un destin divin, o dată cu trecerea lui Dumnezeu prin moarte, cu Învierea lui Dumnezeu. În vechime, omul îşi îndrepta ochiul său spiritual în afară, vedea destine ale zeilor, îşi alcătuia din acestea *mythos*-ul care era vieţuit în imagini, în imagini fluctuante, *Mythos*-ul, care putea avea forme multiple, pentru că, de fapt, el trăia în lumea spirituală în modurile cele mai diferite. Am spune că această lume a zeilor era percepută cam neclar de omul terestru, încă de pe când el o vedea în clarviziunea sa instinctivă. Din această cauză, oamenii aveau, în funcţie de caracterele lor, imagini diferite pentru această lume a zeilor. Prin aceasta, miturile popoarelor au devenit diferite. Omul conştientiza o lume adevărată, dar mai mult o percepea în vise, care veneau totuşi din lumea exterioară. Erau imagini a căror claritate nu era destul de mare pentru a fi univocă pentru toţi oamenii.

Apoi, destinul zeilor s-a desfăşurat chiar pe Pământ. Celelalte destine erau mai îndepărtate oamenilor. Omul le vedea în perspectivă. Din această cauză nu le percepea cu claritate. Ele îi erau mai îndepărtate în viaţa sa pământeană. Evenimentul hristic îi este foarte apropiat în viaţa sa pământeană. Pe zei îi vedea neclar pentru că îi privea în perspectivă. El nu cuprindea încă în totalitate Misteriul de pe Golgota, aşa cum era normal, pentru că acesta îi era prea aproape. Pe zei îi vedea în perspectivă, cu unele neclarităţi, pentru că erau prea îndepărtaţi pentru a-i vedea clar, altfel toate popoarele ar fi alcătuit acelaşi *mythos*. Misteriul de pe Golgota îi era omului prea aproape, era prea legat de acesta. Trebuia să mai obţină o perspectivă; prin faptul că ieşea tot mai mult din sine, el trebuia să obţină perspectiva pentru destinul zeiesc pe Pământ, pentru Misteriul de pe Golgota.

Acesta este motivul pentru care aceia care trăiau şi mai puteau vedea în timpul când a avut

loc Misteriul de pe Golgota puteau înţelege cu uşurinţă pe Hristos. Ei văzuseră lumea zeilor şi ştiau că Hristos a ieşit din această lume şi a venit pe Pământ pentru continuarea destinului său, care începe cu Misteriul de pe Golgota. Ei deja vedeau neclar Misteriul de pe Golgoga; dar pe Hristos puteau să-l vadă bine până la Misteriul de pe Golgota. Ei ştiau să spună multe lucruri despre Hristos ca Dumnezeu şi au început să discute ce s-a întâmplat cu acest Dumnezeu atunci când s-a afundat într-un om după ce Ioan L-a botezat în apa Iordanului. Din această cauză în primele timpuri ale creştinismului există o hristologie bine afirmată şi nu o iisusologie. Deoarece mai târziu lumea zeilor a încetat să mai fie ceva cunoscut, hristologia s-a transformat într-o iisusologie. Iar iisusologia a devenit tot mai puternică, până în secolul al XIX-lea, când Hristos nu mai era înţeles pe cale raţională şi teologia modernă şi-a dat toată osteneala să înţeleagă pe Iisus pe cât posibil omeneşte, lăsându-l pe Hristos să dispară.

Dar prin cunoaştere spirituală trebuie regăsită perspectiva pentru a recunoaşte pe Hristos în Iisus. Abia prin aceasta devine posibil ca în loc de a nu mai fi deloc în legătură cu omul şi a nu-l mai privi decât din afară, omul şi omenirea să fie văzute din nou cu interes, prin stabilirea legăturii cu Hristos, pe calea ocolită a înţelegerii Misteriului de pe Golgota.

Astfel putem spune: Ieşind din ea însăşi, omenirea este pe cale să transforme treptat, în întregime, spiritualitatea în noţiuni şi idei concrete. În această privinţă omenirea a ajuns foarte departe şi este posibil să apară o nouă situaţie. Oamenii ar putea să ajungă tot mai departe în ceea ce priveşte capacitatea abstractă, capacitatea intelectuală şi să dezvolte în ei un fel de crez prin care şi-ar spune: Da, de fapt noi vieţuim ceva spiritual, dar acest spiritual este o Fata Morgana, care nu are greutate, este constituită numai din idei. Omul trebuie să regăsească posibilitatea de a umple aceste idei cu substanţialitate spirituală. Va reuşi să facă aceasta continuând să vieţuiască pe Hristos în acelaşi timp cu trecerea în viaţa intelectuală. Intelectualismul modern trebuie deci să concrească cu conştientizarea lui Hristos. Ca oameni, nu trebuie să vrem să recunoaştem ceva, dacă nu putem găsi conştientizarea lui Hristos pe calea intelectualismului.

În vechime, omul vorbea despre căderea în păcat. El pomenea despre această imagine a căderii în păcat ca şi cum, prin fiinţa sa, el ar fi aparţinut unei lumi superioare şi ar fi ajuns prin decădere într-una inferioară, ceea ce, chiar dacă o concepem numai ca pe o imagine, corespunde întru totul realităţii. Se poate vorbi într-un sens real despre o cădere în păcat. Dar aşa cum omul din vechime intuia corect când spunea: Am căzut dintr-o înălţime spirituală şi m-am unit cu ceva aflat pe o treaptă inferioară, tot astfel şi omul de azi ar trebui să ştie că gândurile care devin tot mai abstracte îl duc tot la un fel de cădere, dar la o cădere prin care merge în sus, prin care cade în sus, adică urcă, dar urcă spre degradarea sa, aşa cum omul antichităţii simţea că coboară spre degradarea sa. Aşa cum omul care înţelegea căderea în păcat în sensul vechi a văzut în Hristos pe cel care a adus omul în relaţia corectă faţă de păcatul său - şi anume, posibilitatea unei mântuiri -, aşadar, ca şi omul vechi care atunci când îşi dezvolta starea de conştienţă vedea în Hristos pe cel care l-a scos din starea de păcat, şi omul de azi, care se afundă în intelectualism, este necesar să vadă în Hristos pe acela care-i conferă greutate, pentru ca el să nu plece în zbor (vorbind în sensul spiritual) de pe Pământ, respectiv din lumea în care trebuie să se afle.

Dacă omul din vechime privea la Evenimentul Hristos cu predilecţie în sensul dezvoltării voinţei, ceea ce este legat cu căderea în păcat, omul de azi ar trebui să înveţe să-L privească pe Hristos în legătură cu gândul, care trebuie însă să-şi piardă realitatea, atunci când omul nu-i poate da greutate, astfel încât în viaţa gândurilor să existe din nou realitate.

Trebuie să-ţi spui: Omenirea străbate o perioadă de evoluţie. Şi aşa cum lui Pavel îi era îngăduit să vorbească despre vechiul Adam şi despre noul Adam, despre Hristos, acest lucru îl poate face într-un anume sens şi omul modern; numai că acestuia trebuie să-i fie clar că

omul care avea încă în sine vechea conştienţă se simţea în siguranţă prin Hristos, că omul de azi trebuie să se ştie apărat prin Hristos faţă de graba de a se dărui lipsei de esenţă din abstracţiunea pură, din intelectualismul pur. Omul modern are nevoie de Hristos pentru a-şi mântui din nou păcatul, în măsura în care răul mai poate fi reparat. Iar gândul devine bun prin aceea că se poate lega din nou cu realitatea adevărată, cu realitatea spirituală. În felul acesta există întru totul posibilitatea, pentru cel care înţelege tainele Cosmosului, să-L introducă pe Hristos chiar şi în evoluţia cea mai modernă a conştienţei.

Acum, revenind la imaginea noastră anterioară, pe care am asociat-o capacităţii omeneşti de a-şi aminti, putem spune: Da, continuăm să trăim ca oameni în lumea spirituală, ne ridicăm deasupra lumii spirituale prin faptul că privim în afară, în lumea fizică, cu capul. Totuşi nu ieşim cu totul în afară, ci numai cu capul nostru. Rămânem în lumea spirituală, în aşa fel încât chiar şi amintirile noastre se manifestă întotdeauna în această lume. Lumea amintirilor noastre rămâne jos, în marea lumii spirituale. Atât timp cât ne aflăm între naştere şi moarte şi nu suntem destul de puternici în Eul nostru pentru a vedea ce se întâmplă aici, jos, chiar şi numai cu amintirile noastre, nu observăm nimic, nici în legătură cu situaţia noastră în timpul mai recent al umanităţii. Dar când murim problema lumii spirituale din care ieşim în existenţa fizică, precum un peşte care iese din apă să ia aer, devine deosebit de serioasă. Nu privim înapoi încât să credem că vedem imagini ale amintirii lipsite de esenţă, prin faptul că ne dăruim erorii că perspectiva timpului ucide şi realitatea. Omul se dăruieşte amintirii la fel ca cineva care, pentru motivul că există o perspectivă spaţială, nu consideră a fi realitate ceea ce vede în depărtare, ci consideră că ar fi vorba numai de imagini; un astfel de om ar spune: Da, când mă îndepărtez, castelul acela devine atât de mic, încât nu poate avea o realitate, căci într-un astfel de castel nu pot locui oameni, deci nici nu poate avea o realitate. La fel şi aici. Când omul priveşte înapoi în timp, el nu mai consideră imaginile amintirilor ca realităţi, pentru că nu ia în considerare perspectiva timpului. Dar toate acestea încetează atunci când încetează orice perspectivă, când am ieşit din spaţiu şi timp. După moarte toate acestea încetează. Atunci apare foarte puternic ca realitate ceea ce trăieşte în perspectiva timpului.

Este posibil ca în vieţuirea noastră să fi preluat în interior ceea ce se numeşte conştienţă hristică. Atunci privim înapoi şi vedem că în viaţă ne-am legat cu realitatea, că nu am trăit pur şi simplu abstract. Perspectiva încetează, realitatea este în faţa noastră. Dacă însă am rămas la simpla vieţuire abstractă, adevărul este şi atunci prezent, dar în cursul vieţii pământene am construit castele aeriene. Am construit ceva care nu are în sine nici o consistenţă. Prin cunoaştere şi ştiinţă intelectuală se poate construi, dar ceea ce se obţine este inconsistent, fragil.

Omul modern are nevoie să se impregneze cu conştienţa hristică pentru a se lega cu realităţile, pentru a nu construi castele aeriene, ci castele spirituale. Pentru Pământ, castelele aeriene sunt ceva la care ceea ce se află dedesubt este prea puţin dens. Pentru viaţa spirituală castelele aeriene se află sub nivelul spiritual. Castelele aeriene stau întotdeauna la locul lor. Numai că pentru viaţa pământeană ele sunt fizic prea rarefiate, pentru existenţa spirituală sunt fizic prea dense. Oamenii nu se pot desprinde de ceea ce este dens fizic, dar care faţă de spiritual are o realitate redusă; ei rămân legaţi de Pământ, nu capătă o anumită libertate faţă de existenţa terestră, construind castele aeriene prin intermediul intelectualismului.

Vedeţi aşadar că tocmai pentru intelectualism conştienţa hristică capătă o importanţă foarte reală, importanţa unei adevărate învăţături a mântuirii - de construire a castelelor aeriene - pentru existenţa noastră, după ce am trecut prin poarta morţii.

Pentru antroposofie, aceste lucruri nu constituie probleme de credinţă, ele sunt cunoştinţe care se dobândesc, aşa cum se pot dobândi cunoştinţele matematice de la cel care ştie să folosească metodele matematice.

CONFERINŢA a VI-a

Dornach, 6 august 1922

Când acum câtva timp a apărut primul volum al cărţii *Declinul Occidentului* a lui *Spengler* (Nota 33), s-a putut vedea că această apariţie literară se ocupă aprofundat de fenomenele de degradare şi ruinare din timpurile noastre. S-au dezvăluit multe fenomene care acţionează în perioada actuală în întregul Occident, şi că acestea vor conduce încetul cu încetul la o haotizare deplină a civilizaţiei occidentale, cu anexa sa americană; cineva care este preocupat de această problematică şi dispune şi de o foarte bogată informaţie, stăpânind numeroase idei ştiinţifice, s-a străduit să facă o evaluare a acestor fenomene.

S-a constatat că Oswald Spengler a văzut ce este în declin. Deoarece se afla el însuşi, cu gândirea sa, în acest declin, avea sensibilitate pentru orice lucru aflat în decadenţă, resimţea decadenţa, aş spune, în interiorul său sufletesc, nu mai aştepta nimic de la civilizatia occidentală. El credea că Occidentul va cădea pradă desfăşurării de forţe a unor indivizi care vor înlocui diferitele culturi şi civilizaţii, foarte bine articulate, cu o brutalitate grosieră.

S-a putut vedea că un om ca Spengler nu credea în posibilitatea salvării culturii şi civilizaţiei Occidentului printr-o voinţă care să pună în valoare, împotriva a tot ce conduce spre declin, scoţând din interior ceea ce poate exista în om ca o nouă forţă. Pentru ca o astfel de forţă, care în mod natural trebuie să fie o forţă spirituală, să se bazeze pe o elaborare dintr-un domeniu spiritual, Oswald Spengler nu avea nici cea mai mică propensiune.

Un om ca Spengler, cu o mare acumulare de cunoştinţe, cu o vedere de ansamblu, pătrunzătoare, nu vedea decât o desfăşurare brutală de forţe, care se află în afara oricărei spiritualităţi, în afara oricărei strădanii a omenirii, care nu se bazează decât pe desfăşurarea unei forţe exterioare, brutale.

Când a apărut primul volum se putea avea cel puţin un anumit respect pentru spiritualitatea pătrunzătoare, abstractă, intelectualistă, îndreptată împotriva obtuzităţii care nu este adaptată forţelor active ale istoriei şi care, în prezent, dă tonul în mare măsură în sfera literaturii.

Acum, nu demult, a apărut al doilea volum al lui Oswald Spengler şi din el rezultă mult mai evident că un om al prezentului respinge cu brutalitate tot ceea ce este cu adevărat spiritual, ceea ce poate lua naştere ca o concepţie despre lume, despre viaţă.

Dar, în ciuda acestei priviri de ansamblu, acest volum nu prezintă altceva decât sterilitatea înfiorătoare a unei gândiri cu adevărat excesiv de abstracte şi intelectualiste. Lucrul merită o atenţie deosebită, pentru a vedea la ce structură particulară a spiritului ajunge o personalitate importantă a prezentului.

În acest al doilea volum al Declinului Occidentului, deosebit de interesante sunt începutul şi sfârşitul. Interesante, dar triste; ele caracterizează, de fapt, sufletul acestui om în totalitatea sa. Este suficient să citeşti numai câteva fraze de la început pentru a te afla imediat în situaţia sufletească a lui Oswald Spengler, ca şi în situaţia sufletească a multor oameni actuali.

Ceea ce este de spus despre acestea nu are numai o importanţă literară naţională (germană), ci şi o importanţă internaţională. Spengler începe cu următoarea frază: „Contemplă florile seara, când în lumina soarelui care apune ele se închid una după alta; atunci, ceva neliniştitor te năpădeşte, un sentiment de teamă enigmantică în faţa acestei existenţe oarbe, de vis, legată de pământ. Pădurea mută, câmpiile tăcute, acel tufiş şi acest lujer nu se mişcă. Vântul este cel care se joacă cu ele. Numai micul ţânţar este liber. EI mai joacă încă în lumina vesperală; el se mişcă încotro vrea" şi aşa mai departe.

Personal, m-am văzut întotdeauna obligat, atunci când am vrut să mă refer la ceea ce îşi pune amprenta asupra gândirii prezentului, să încep cu acel mod de înţelegere pe care omul o acordă azi naturii nevii, minerale, anorganice. Poate că unii dintre dumneavoastră îşi vor aminti cum în mod repetat am folosit, în vederea caracterizării strădaniei gândirii actuale pentru transparenţă, exemplul ciocnirii a două bile elastice, în urma căreia din starea dată a uneia dintre bile se poate deduce, prin calcul, starea celeilalte.

Bineînţeles că cineva poate spune: Nici în acest exemplu nu se vede cu gândirea obişnuită modul în care acţionează forţa elasticităţii, care este contextul interior în sens mai profund. Cine gândeşte astfel nu ştie, de fapt, despre ce este vorba în cazul transparenţei gândirii. O asemenea obiecţie nu ar avea o valoare mai mare sau mai mică decât cea pe care ar ridica-o cineva atunci când eu aş spune: Eu înţeleg o frază scrisă pe hârtie, şi el ar răspunde: Totuşi tu nu o înţelegi, căci nu ai cercetat calitatea cernelii cu care este scrisă fraza. Este vorba să găseşti problema pusă în discutie. Privirea de ansamblu asupra naturii anorganice nu înseamnă găsirea unor eventuale impulsuri de forţă care s-ar mai putea afla în spatele fenomenelor, aşa cum nici în cazul exemplului dat mai sus nu este vorba de cerneală, ci de ceea ce există transparent în procesul de gândire personal.

Omenirea şi-a câştigat dreptul la acest mod de gândire din epoca lui Copernic şi Galilei, mod de gândire care reprezintă posibilitatea de a înţelege numai natura nevie, anorganică. Pe de altă parte, în timp ce ne dăruim acestei gândiri, care este modul cel mai simplu şi primitiv de gândire pură, ne putem desfăşura, de fapt, libertatea sufletului nostru. Numai cel care înţelege natura gândirii obiective, cu transparenţa sa, care domină în natura nevie, se poate ridica apoi la celelalte procese ale gândirii şi vederii, la ceea ce înzestrează gândirea cu vedere: imaginaţia, inspiraţia şi intuiţia.

Aşadar, prima sarcină a celui care vrea să discute, în prezent, în sensul cel mai intim, cu privire la configuraţia exterioară a vieţii noastre culturale este aceea de a observa pe ce se bazează forţa gândirii actuale.

Cel care a resimţit această forţă a gândirii actuale ştie cum acţionează aceasta în cazul maşinii, cum ne-a adus la starea de existenţă tehnică modernă, în cadrul căreia noi construim din această gândire relaţii exterioare, anorganice, nevii, care au, în ceea ce priveşte transparenţa, tot ceea ce trebuie, în scopul activităţii exterioare a omului.

Numai cel care înţelege aceste lucruri poate pătrunde în cunoaşterea faptului că în clipa în care supervizăm plantele cu această gândire prinsă în abstracţiunea sa ajungem la pure elucubraţii. Acela care doreşte să aibă această gândire transparentă în abstracţiunea ei pentru lumea minerală, nu numai ca punct de trecere pentru dezvoltarea libertăţii omului, acela care îşi îndreaptă privirea prin această gândire spre lumea plantelor va găsi aici ceva nebulos, întunecat, mistic prin care nu poate răzbate cu privirea. Căci în clipa în care ridicăm privirea spre lumea plantelor trebuie să ne fie limpede că aici, cel puţin în măsura în care a intenţionat Goethe cu a sa plantă originară şi cu principiul datorită căruia el metamorfoza planta originară prin toate formele vegetale, cel puţin în acest sens goethean, un om care ar urca de la o cunoaştere a forţelor adevărate ale gândirii dominante în domeniul anorganicului trebuie să resimtă în lumea plantelor că aceasta rămâne întunecată şi mistică, în sensul cel mai rău al timpului nostru, dacă nu se ridică la o contemplare imaginativă, cel puţin în sensul în care Goethe şi-a fundamentat concepţiile botanice.

Când cineva ca Oswald Spengler, respingând cunoaşterea imaginativă, începe totuşi cu descrierea lumii plantelor, el nu ajunge la o concluzie care să dea claritate şi forţă, ci la o viermuială de idei, la mistică în sensul cel mai rău al cuvântului, şi anume la mistica materialistă. Şi dacă acest lucru este spus de la început, atunci prin acest început este

caracterizat şi sfârşitul cărţii.

Sfârşitul cărţii se referă la maşină, la ceea ce a dat civilizaţia mai nou, maşina, care, pe de altă parte, se opune omului, fiind străină naturii sale, dar datorită căreia el a dezvoltat tocmai gândirea transparentă.

Acum câtva timp, imediat după apariţia cărţii lui Oswald Spengler, sub impresia efectului pe care l-a produs aceasta, am ţinut o conferinţă la Universitatea tehnică din Stuttgart despre antroposofie şi ştiinţele tehnice, pentru a arăta cum tocmai prin afundarea în tehnică omul dezvoltă acea configuraţie a vieţii sale sufleteşti care apoi îl face liber. Astfel încât, prin faptul că în lumea maşinilor îşi pierde total spiritualitatea, el este impulsionat să-şi pună în evidenţă această spiritualitate, printr-o revigorare interioară; în consecinţă, cel care înţelege locul maşinii în întreaga noastră civilizaţie trebuie să-şi spună: Această maşină, cu transparenţa sa impertinentă, cu brutala, înfiorătoarea, demonica sa lipsă de spiritualitate, obligă pe om, dacă acesta se înţelege pe sine, să scoată din interiorul său acei germeni de spiritualitate, care se află acolo. Prin opozitie, maşina obligă pe om să-şi dezvolte spiritualitatea.

În orice caz, aşa cum am putut constata, nimeni nu a înţeles nimic din ceea ce am vrut să spun atunci.

Spengler plasează la sfârşitul lucrării sale unele reflecţii asupra maşinii. Ceea ce citiţi aici despre maşină sună ca un fel de preaslăvire a fricii de maşină. Este o expresie a superstiţiei omului modern în faţa maşinii, pe care o resimte ca fiind demonică. Spengler vorbeşte despre inventatorii maşinii, despre felul cum treptat aceasta a ocupat un loc important, a luat în stăpânire civilizaţia. Vorbeşte despre oamenii din perioada în care s-a impus maşina: „Dar, de fapt, pentru ei toţi exista pericolul faustic ca diavolul să fie amestecat în toate acestea, pentru a-i conduce în spirit pe acel munte, loc în care el le promisese stăpânirea totală asupra Pământului. Acesta este visul acelor dominicani ciudati, cum a fost Petrus Peregrinus, despre perpetuum mobile, cu care ar fi fost smulsă lui Dumnezeu atotputernicia sa. Ei au plătit mereu tribut acestei ambiţii; au smuls Dumnezeirii taina ei, pentru a fi ei înşişi Dumnezeu."

Aşadar, Oswald Spengler consideră că, deoarece a ajuns să dirijeze maşina, omul îşi imaginează că este zeu, pentru că Dumnezeul maşinii Cosmosului dirijează, după părerea sa, maşina. Cum nu s-ar simti omul ridicat la rang de zeu când acum dirijează un microcosmos!

„Ei gândeau, ascultând legile mersului cosmic, pentru a le lua în stăpânire, şi au realizat astfel ideea maşinii ca pe un mic cosmos, care nu mai ascultă decât de voinţa omului. Dar prin aceasta ei au depăşit acea graniţă până la care pentru cucernicia adoratoare a celorlalţi a început păcatul, şi pentru aceasta au pierit, de la Bacon până la Giordano Bruno. Maşina este a diavolului; aceasta a resimţit-o întotdeauna credinţa adevărată."

Desigur, aici el o spune în mod ironic, dar faptul că intenţia sa nu este pur ironică se vede atunci când foloseşte expresii care sună întrucâtva arhaic. Acest lucru îl demonstrează pasajul următor: „Atunci însă urmează, o dată cu raţionalismul, inventarea maşinii cu aburi, care răstoarnă totul şi modifică fundamental imaginea economiei. Până atunci natura făcuse servicii, acum ea este pusă la jug ca sclavă, iar munca ei se măsoară, parcă în dispreţ, în cai putere. S-a trecut de la forţa musculară a negrilor, care era folosită în întreprinderi organizate, la rezervele organice ale scoartei pământeşti, unde forţa vitală a multor milenii se afla depozitată şi îşi îndreaptă privirea spre natura anorganică, ale cărei forţe hidraulice sunt deja solicitate. Cu milioanele şi miliardele de cai putere, populaţia creşte într-un mod cum nu ar fi putut să fie considerat posibil în nici o altă cultură. Această creştere este un produs al maşinii, care vrea să fie slujită şi condusă, pentru care scop forţele izolate ale fiecăruia sunt însutite. De dragul maşinii, viaţa omului devine preţioasă. Munca devine marele cuvânt al reflecţiei

etice. El îşi pierde în secolul al XVIII-lea, în toate limbile, semnificaţia sa dispreţuitoare. Maşina lucrează şi obligă omul la colaborare. Întreaga cultură a intrat într-un avânt de activitate sub care duduie pământul."

„Ceea ce se întâmplă în cursul unui secol este un spectacol de asemenea dimensiuni, încât omul unei culturi viitoare, cu alt suflet şi alte pasiuni, ar trebui să fie copleşit de sentimentul că atunci natura a început să şovăie. Altminteri, politica a trecut peste oraşe şi popoare; economia umană a intervenit profund în destinele lumii animale şi vegetale, dar aceasta doar pune în mişcare viaţa şi apoi se estompează. Tehnica îşi va lăsa amprenta zilelor sale, după ce tot restul va fi dispărut fără urmă. Această pasiune faustică a modificat imaginea suprafeţei Pământului."

„Şi aceste maşini devin în înfăţişarea lor tot mai dezumanizate, mai ascetice, mai mistice, mai esoterice. Ele împăienjenesc Pământul cu o ţesătură infinită de forţe, curenţi şi tensiuni. Corpul lor devine tot mai spiritual, tot mai discret. Aceste roţi, valţuri, pârghii nu mai vorbesc. Tot ce este important se retrage în interior. Maşina a fost considerată diabolică, şi pe drept cuvânt. În ochii unui credincios ea înseamnă detronarea lui Dumnezeu. Ea furnizează omului sfânta cauzalitate şi este pusă în mişcare de acesta în mod irezistibil, cu un fel de omniştienţă prevăzătoare."

„Niciodată microcosmosul nu a fost într-o stare de superioritate mai accentuată faţă de macrocosmos. Aici există fiinţe mici care prin forţa lor spirituală au adus în stare de dependenţă neviul. Nimic nu pare comparabil cu acest triumf, care nu a reuşit decât într-o singură cultură şi poate că numai pentru un mic număr de secole."

„Dar tocmai prin aceasta omul faustic a devenit sclavul creatiei sale."

Vedem că aici iese în evidenţă frământarea gânditorului faţă de maşină. El nu bănuieşte că maşina nu este unul din acele lucruri care pot apărea drept mistice în ochii celui care concepe neviul în felul său lipsit de mistică.

Oswald Spengler începe cu o prezentare aberantă a vegetalului, deoarece, de fapt, el nu are nici o noţiune despre caracterul cunoaşterii actuale, intim legată cu dezvoltarea vieţii maşiniste, pentru că gândirea sa rămâne numai o abstracţie şi din această cauză nu poate resimţi nici funcţia gândirii în sfera maşinismului. Gândirea devine o imagine lipsită de viaţă, pentru ca în epoca maşinismului omul să poată deveni cu atât mai mult o fiinţă, să poată face apel la sufletul său, la spiritul său, prin rezistenţa la prezenţa maşinismului. Aceasta este importanţa umană, aceasta este importanţa evoluţiei cosmice a vieţii maşinale (automate)!

Deşi năzuieşte la o claritate metafizică, Spengler începe cu o prezentare aberantă a vegetalului şi face acest lucru pentru că dispozitia sa sufletească îl incită împotriva maşinii.

Aşadar, Oswald Spengler a înţeles funcţia gândirii noi numai în abstractiunea sa şi îşi face de lucru cu ceea ce lui îi rămâne întunecat, cu natura vegetală.

Dacă luăm în considerare ceea ce este mineral, vegetal, animal, uman, în prezent umanul se caracterizează prin aceea că de la mijlocul secolului al XV-lea a ajuns la gândirea minerală transparentă. Astfel, dacă privim omul actual ca spectator al lumii exterioare, trebuie să spunem: El a dezvoltat, drept trăsătură umană, vederea lumii minerale. Însă importanţa acestei gândiri minerale trebuie prezentată cum am făcut-o eu mai înainte.

Cine nu ştie nimic despre esenţa stării minerale, nu poate ajunge, începând cu starea vegetală, decât până la animal. Căci animalul poartă în sine vegetalul în aceeaşi formă în care noi purtăm în prezent mineralul. Oswald Spengler începe cu nivelul vegetal, nu depăşeşte nivelul

animal, pe om îl acceptă numai în măsura în care este un animal; gândirea, care nu poate fi înţeleasă în toată semnificaţia ei decât începând cu secolul al XIV-lea - şi care poate fi acceptată aşa cum am prezentat-o mai înainte -, apare ca fiind ceva ininteligibil. Din această cauză el o lasă să coboare cât poate de mult în jos, în domeniul animal, astfel încât îl vedem cercetând cum percepţia senzorială devine la animal un fel de judecată. În consecinţă, Spengler încearcă să prezinte gândirea ca pe un fel de supralicitare a vieţii de percepţie animală.

În fapt, nimeni nu a spus atât de bine ca Oswald Spengler cum, cu ajutorul gândirii abstracte, omul nu ajunge azi decât la lumea extraumană; el nu mai înţelege lumea umană. Ceea ce este caracteristic omului, faptul că el poate gândi, este prezentat ca un fel de supliment inexplicabil şi de prisos pentru om. După Spengler, gândirea este ceva cât se poate de inutil pentru om: „Înţelegerea derivată din simţire se numeşte gândire. Gândirea a purtat întotdeauna un conflict, o dilemă în starea de veghe a omului. Ea a apreciat de timpuriu raţiunea şi senzorialitatea, ca forţă sufletească înaltă şi măruntă. Ea a creat opoziţia funestă între lumea de lumină a ochiului, numită lume aparentă şi înşelăciune a simţurilor, şi o lume literalmente imaginată, în care noţiunile cu nuanţă de lumină discretă, pe care nu o leapădă niciodată, îşi mână fiinta lor."

În timp ce spune aceste lucruri, Spengler dezvoltă o idee deosebit de curioasă, şi anume aceea că, în fond, întreaga civilizaţie spirituală a omului este dependentă de ochi, că este derivată din lumea luminii, iar noţiunile nu sunt, de fapt, decât vederi în lumină, mai fine, întrucâtva distilate, mijlocite de ochi. Oswald Spengler nu ştie că gândirea nu preia în sine numai lumea de lumină a ochiului, ci că ea asociază această lume de lumină a ochiului cu întregul om. Este cu totul altceva dacă gândim la o entitate care este legată de percepţia cu ajutorul ochiului sau dacă vorbim de reprezentări. Spengler vorbeşte şi de reprezentare, dar tocmai prin aceasta el vrea să furnizeze dovada că gândirea este un fel de vis al creierului şi o lume de lumină mai subtilă din om.

Aş vrea să ştiu dacă cu o gândire pur abstractă, dar cu o raţiune umană sănătoasă se poate asocia vreodată cuvântul „a plasa" (în l. germană, *stellen*, n. tr.), atunci când este înţeles corect, cu ceva care să aparţină lumii luminii. „A te plasa, asta o faci cu ajutorul picioarelor; în această acţiune este implicat întregul om. Dacă cineva spune: „a plasa înainte", „a reprezenta" (în 1. germană, *vorstellen*, n. tr.), el leagă obiectul luminii cu ceea ce vieţuieşte ca ceva dinamic, ca acţiune de forţă, ca ceva care se afundă în adevăr. Cu ajutorul gândirii realiste noi ne afundăm cu totul în realitate. Gândurile cele mai importante - făcând abstracţie de cele matematice - conduc la ideea că în ele nu avem numai un organism de lumină, aerian, ci şi ceea ce omul deţine ca vieţuire sufletească, datorită faptului că el o lasă să fie luminată, dar păstrând, în acelaşi timp, contactul cu realitatea.

Din acest motiv, tot ce dezvoltă Oswald Spengler în legătură cu această lume a luminii transformată în gândire nu este decât o vorbărie spirituală! Trebuie spus răspicat că introducerea la acest al doilea volum este o vorbărie spirituală care se ridică la asemenea afirmaţii: „Această sărăcire a senzorialului înseamnă în acelaşi timp o aprofundare incomensurabilă. Starea de veghe umană nu mai este simpla tensiune dintre trup şi ambianţă. Ea se numeşte acum viaţa într-o lume a luminii închisă în cerc. Trupul se mişcă în spaţiul văzut. Vieţuirea adâncului este o pătrundere în forţă în depărtări vizibile dintr-un centru al luminii; este acel punct pe care îl numim Eu. Eul este o noţiune aparţinând luminii."

Cel care sustine că Eul ar fi o notiune a luminii nu ştie cât de intim este legată vieţuirea Eului în organismul uman, de exemplu, cu vieţuirea gravitaţiei, nu ştie nimic despre mecanica vieţuită, care poate apărea deja în organismul uman! Atunci când ea apare, în mod conştient, atunci se face şi saltul de la gândirea abstractă la gândirea concretă, reală, care conduce în realitate.

Ai vrea să spui: Oswald Spengler este un exemplu perfect pentru faptul că gândirea abstractă a devenit „aeriană", ba chiar „luminoasă", care antrenează pe om departe de adevăr, astfel încât undeva, afară, în lumină, se împleticeşte buimac şi nu are habar de faptul că există şi o gravitaţie, că există şi ceva care poate fi vieţuit, nu numai văzut. Punctul de vedere al privitorului, de exemplu al lui *John Stuart Mill* (Nota 34) este dus aici la extrem. Din această cauză, cartea este deosebit de caracteristică pentru vremea noastră.

O frază de la pagina 13 pare să fie foarte spirituală, dar luată în fond nu este decât „vântos-luminoasă": „Construieşti reprezentare după reprezentare şi ajungi la o arhitectură de gânduri în stil mare, ale cărei construcţii stau în perfectă claritate, parcă, într-o lumină interioară."

Este o simplă frazeologie; ceea ce este vegetal Spengler consideră că este „adormit"; aceasta reprezintă lumea care doarme cu adevărat în jurul nostru. El crede că lumea devine „trează" în regnul animal, că animalul dezvoltă în sine un fel de microcosmos. El nu ajunge până la depăşirea animalului; dezvoltă numai relaţia dintre vegetal şi animal, prezintă planta în stare de somn, animalul în stare de veghe.

Somn:	mineral
	vegetal
Veghe:	animal
	uman.

Dar tot ceea ce se întâmplă în lume are loc, de fapt, sub influenţa a ceea ce doarme. Animalul - Oswald Spengler ia în considerare aici şi omul - are somnul în sine. Tot ce are importanţă pentru lume rezultă din starea de somn, deoarece somnul are mişcarea în sine. Starea de veghe nu are în sine decât tensiuni, care determină în interior diverse discrepanţe şi care, din păcate, ajung în Cosmos ca ceva exterior. În fond, un adevăr independent provine din starea de somn.

Şi în această supă plutesc tot felul de astfel de puncte de grăsime mai mult sau mai puţin inutile sau gustoase; acesta este elementul animal. Dar supa ar putea exista şi fără aceste puncte de grăsime. Numai că ele aduc în cadrul realităţii ceva. În somn, nu găsim Unde-le şi Cum-ul, aici nu găsim decât Când-ul şi De ce-ul. Omul, care, ca animal, conţine şi vegetalul (despre rolul mineralului în om Oswald Spengler nu are cunoştinţă), în măsura în care este vegetal trăieşte în timp; el se plasează în Când şi De ce, în timp ce ceea ce a premers este De ce-ul a ceea ce a succedat. Acesta este cauzalul. Şi prin faptul că omul există în istorie, el trăieşte, de fapt, ceea ce este vegetal. Ceea ce este animalic, şi o dată cu acesta şi umanul, care caută Unde-le şi Cum-ul se adaugă la celelalte. Acest lucru este interesant pentru tensiunile interioare; dar ele nu au de-a face cu ceea ce se întâmplă cu adevărat în lume. Astfel încât se poate spune: Prin interacţiunile cosmice îi sunt implantate lumii Când-ul şi De ce-ul pentru succesiunea timpurilor.

Şi în această supă înoată tocmai aceste punete de grăsime cu Unde-le şi Cum-ul lor. Şi când omul, care este un astfel de punct de grăsime, înoată aici, Unde-le şi Cum-ul său nu privesc, de fapt, decât tensiunile sale, starea sa de veghe. Ceea ce el face ca fiinţă istorică vine din somnul său.

Mai de mult se spunea ca o fantezie religioasă: Ce-i al tău îţi dă Domnul în timpul somnului. Omului lui Spengier Natura îi dă în timpul somnului. Aceasta este gândirea uneia dintre cele mai importante personalităţi ale prezentului, care se zbate mai întâi în natura vegetală, pentru a nu mai ieşi din aceasta decât până la nivelul naturii animale, în care atrage şi umanul.

S-ar putea crede că această zbatere ar evita, în spiritualitatea ei, cele mai grave erori pe care gândîrea le-a făcut în trecut; că ea şi-ar fi cumva credincioasă sieşi. Dacă şi aşa starea vegetală trebuie să se reverse peste istoria omenirii, ea să rămână totuşi la starea vegetală. Totuşi nu s-ar putea ticlui bine o contemplare istorică având la bază omul regnului vegetal. Oswald Spengler face reflecţii istorice foarte spirituale cu privire la ceea ce omenirea realizează în evoluţia ei în somn, în sens vegetal. Pentru a avea ceva de spus despre acest somn al omenirii el se foloseşte de antropomorfism, deformând totul în mod artistic, introducând omul peste tot cu ajutorul fanteziei. Din această cauză, deja la pagina 9, vorbeşte despre planta care nu are o stare de veghe, pentru că vrea să afle cu ajutorul ei cum trebuie să scrie istoria şi să furnizeze o descriere a ceea ce fac oamenii din somnul lor. Citiţi numai primele fraze de la pagina 9:

„O plantă îşi duce existenţa fără stare de veghe." Bun!
„În somn, toate fiinţele devin plante", spune el. Aşadar şi omul, ca şi animalul. Frumos!
„Tensiunea faţă de ambianţă s-a stins, mersul vieţii continuă." Acum urmează o frază capitală:
„O plantă nu cunoaşte decât relaţia faţă de Când şi De ce."

Deci planta începe nu numai să viseze, ci şi să „cunoască" în somnul ei fericit. Ne aflăm deci în faţa presupunerii că acest somn, care trebuie să se răspândească curgând ca istorie în evoluţia umană, ar putea să înceapă, de fapt, să şi vegheze. Atunci Oswald Spengler ar putea scrie istorie cu aceeaşi îndreptăţire cu care, compunând literatură, îi atribuie plantei o cunoaştere a lui Când şi De ce. Această esenţă a somnului plantei are calităţi cât se poate de interesante: „Ţâşnirea primelor vârfuri verzi din solul iernii, umflarea mugurilor, întreaga forţă a înfloririi, a răspândirii parfumului, a luminării, a maturării: toate acestea sunt dorinţă de împlinire a unui destin şi o permanentă căutare nostalgică a Când-ului."

Dar se poate scrie foarte uşor istoria ca viaţă vegetală, dacă te pregăteşti prin antropomorfisme pentru aceasta!

Oswald Spengler spune mai departe: „Unde-le nu poate avea nici un sens pentru o existenţă vegetală. Este problema cu care omul care se trezeşte regândeşte zilnic lumea sa. Căci numai pulsul existenţei străbate prin toate generaţiile. Starea de veghe începe din nou pentru fiecare microcosmos: aceasta este deosebirea dintre procreare şi naştere. Una este garanţie a duratei, cealaltă este un început. Din această cauză o plantă este zămislită, dar nu născută. Ea este aici, dar nici o trezire, nici o primă zi nu aşterne o lume a simţurilor în jurul ei."

Dacă vrei să analizezi gândurile lui Spengler trebuie să te aşezi ca Hopa-Mitică, în cap, şi apoi să revii la poziţia normală, pentru a putea regândi ceea ce în sens uman este gândit direct, fără evaluare critică. Deoarece Spengler îşi pregăteşte o asemenea metafizică, o asemenea filosofie, el ajunge să spună: Acest lucru care doarme în om, ceea ce este în om ca o plantă, acesta face istoria. Ce este acest lucru? Sângele, sângele care curge prin generaţii.

Oswald Spengler îşi pregăteşte o metodă, pentru a putea spune: Întâmplările cele mai importante care au loc în omenire se produc prin sânge. La aceasta el trebuie să mai adauge câteva salturi ale gândurilor: „În această privinţă starea de veghe are aceeaşi semnificaţie cu «a stabili», fie că este vorba de simţul tactil al unui infuzor, fie că este vorba de gândirea umană de cel mai înalt rang."

Da, dacă gândeşti atât de abstract nu vezi deosebirea dintre pipăitul unui infuzor şi gândirea de cel mai înalt rang a unui om! Şi ajungi la tot felul de afirmaţii extravagante: că această gândire este un dar al întregii vieţi umane, că din sânge urcă faptele, din sânge se face istoria. Şi dacă unii gândesc la toate acestea, ele reprezintă o reflectare abstractă şi nu are nici cea mai slabă legătură cu evenimentele: „Faptul că nu numai trăim, ci şi ştim ceva despre «viaţă»

este rezultatul contemplării fiinţei noastre în lumină. Dar animalul cunoaşte numai viaţa, nu şi moartea."

Şi astfel el trage concluzia că, de fapt, un lucru important trebuie să iasă din întuneric, din ceea ce este de natură vegetală, din sânge, şi că cei care au făcut ceva în istorie nu au plecat de la o idee, de la o gândire, ci gândurile rămân la marginea lucrurilor. Despre ceea ce produce gândirea, Oswald Spengler nu are suficiente cuvinte denigratoare.

Şi acestor lucruri le opune pe toţi cei care acţionează cu adevărat, pentru că lasă gândirea să fie gândire, pentru că lasă gândirea să fie treaba celorlalti.

„...cel activ este un om întreg: la contemplativ ar vrea să acţioneze un singur organ, fără trup şi împotriva acestuia."

„Căci numai cel care acţionează, omul destinului" - aşadar cel pe care nu-l afectează cu nimic gândurile - „trăieşte în lumea adevărată, lumea deciziilor politice, războinice şi economice, care nu ia în calcul noţiunile şi sistemele. Aici o lovitură bună este mai valoroasă decât un sfârsit bun".

Iată o vorbire clară! ~Dar atât de clară, încât se recunoaşte cine a vorbit; în definitiv a scris unul „care face pete de cerneală şi este un vierme al cărţilor", care se desfăşoară pentru a fi la îndemâna altora. Căci cel care scrie trebuie să fie „un făcător de pete de cerneală şi vierme al cărţilor". „Există oameni ai destinului şi oameni ai cauzalitătii. Omul cu adevărat viu, ţăranul şi războinicul, bărbatul de stat, conducătorul de oşti, omul de lume, comerciantul, cel care vrea să se îmbogăţească, să comande, să domnească, să lupte, să îndrăznească, organizatorul şi întreprinzătorul, aventurierul, scrimerul şi jucătorul sunt despărţiti printr-o întreagă lume de omul „spiritual", de sfânt, de preot, de savant, de idealist şi de ideolog." Ca şi cum nu ar fi existat niciodată confesionale şi părinţi spoveditori! Dar există şi alte fiinţe de la care îşi preiau ideile toate categoriile de oameni amintite. În societate pot fi întâlniti tot felul de oameni care sunt pomeniţi aici, bărbaţi de stat, conducători de oşti, bărbaţi de Iume, comercianţi, scrimeri, jucători şi aşa mai departe, chiar şi prezicătoare şi ghicitoare în cărţi! Astfel încât lumea prin care bărbatul de stat, politicianul şi alţii ar trebui să fie despărţiţi de oamenii „spirituali" nu are în realitate o dimensiune atât de uriaşă. Acela care poate contempla viaţa va înţelege că aşa ceva se scrie numai făcând abstracţie de orice cunoaştere a vieţii. Iar Oswald Spengler, care este un bărbat spiritual şi o personalitate importantă, face acest lucru cât se poate de temeinic. După ce a spus că în domeniul evenimentelor reale o lovitură bună este mai valoroasă ca un sfârşit bun, el continuă astfel: „Există un sens în dispreţul cu care soldatul şi bărbatul de stat din toate timpurile au privit în jos, la făcătorii de pete de cerneală şi la viermii cărţilor, care erau de părere că istoria lumii ar exista de dragul spiritului, ştiinţei sau chiar al artei. S-o spunem fără echivoc: Înţelegerea eliberată de simţire nu este decât o parte a vieţii, şi nu cea hotărâtoare. Într-o istorie a gândirii occidentale numele lui Napoleon poate lipsi, în istoria adevărată însă Arhimede, cu toate descoperirile sale ştiinţifice, a fost poate mai puţin eficient decât acel soldat care l-a doborât cu prilejul asaltului Siracuzei."

Dacă lui Arhimede i-ar fi căzut în cap o cărămidă, după această teorie cărămida amintită ar fi fost mai valoroasă decât ceea ce a produs Arhimede, în sensul istoriei adevărate, logice. Dar aceste citate nu aparţin unui jurnalist mediocru, ele sunt produsul unuia dintre oamenii cei mai înzestrati de astăzi. Acesta este faptul cel mai important, că un asemenea lucru îl scrie unul dintre oamenii cei mai deştepţi.

Gândirea pluteşte pe deasupra. Care este aşadar lucrul cel mai eficient? Sângele.

Cineva care vorbeşte despre sânge dintr-un punct de vedere ştiinţific va pune mai întâi

problema cum ia naştere sângele, ce legătură are sângele cu nutriţia. În intestine sângele încă nu este prezent; el este plăsmuit doar în orn. Sângele curge în timp, prin generaţii (dacă poate fi constituită o reprezentare mistică proastă, aceasta este). Tot ce au spus cândva despre viaţa lor sufletească unii mistici, cel puţin în parte nebuloşi, nu a fost atât de rău ca mistica spengleriană a sângelui. Se face trimitere la ceva care scapă oricărei posibilităţi de cunoaştere şi nu numai în sensul că nu putem gândi asupra acestor lucruri - aceasta n-ar însemna nimic, după Oswald Spengler, care consideră că nu este necesar să gândim, gândirea fiind doar un lux al vieţii -, dar dacă vrem să rămânem raţionali ar trebui să încetăm să vorbim despre ceva atât de puţin accesibil cum este sângele.

Din acest punet de vedere este posibil să începem o abordare a istoriei cu următoarele fraze: „Toate evenimentele mari ale istoriei sunt purtate de asemenea fiinţe de natură cosmică, de popoare, de partide, de armate, de clase, în timp ce istoria spiritului se desfăşoară în colectivităţi şi cercuri incoerente, şcoli, organizaţii de culturalizare, curente, «-isme». Şi aici survine o problemă de destin, dacă asemenea mase îşi găsesc la momentul hotărâtor un conducător sau dacă sunt mânate mai departe la întâmplare, dacă conducătorii hazardului sunt oameni de rang înalt sau personalităţi cu totul neînsemnate, ridicate de valul întâmplărilor, ca Pompei sau Robespierre. Bărbatul de stat este caracterizat prin aceea că înţelege toate aceste mase care se formează şi se dizolvă în decursul timpului, cu forţa şi durata lor, în orientarea şi intenţia lor, dar în acest caz este o problemă de coincidenţă dacă le poate domina sau dacă este antrenat de ele."

Cu aceasta se inaugurează o abordare a istoriei care face ca învingător peste toate să fie ceea ce pătrunde în devenirea istorică prin spirit: sângele.

„O putere nu poate fi răsturnată decât prin altă putere, nu printr-un principiu, şi în afară de bani nu există nici o altă putere" - decât sângele, este părerea lui Spengler. „Banul nu este întrecut decât de sânge. Viaţa este începutul şi sfârşitul, curgerea cosmică în formă microsomică. Este realitatea în cadrul lumii istoriei. În fata cursului irezistibil al succesiunii generaţiilor dispare orice lucru pe care starea de veghe l-a construit în lumile sale spirituale. În istorie este vorba de viaţă, şi numai de viaţă, de rasă, de triumful voinţei pentru putere şi nu de victoria adevărurilor, invenţiilor sau banilor. Istoria mondială este judecata mondială: ea a dat întotdeauna dreptate vieţii mai pline, mai sigure de sine, a dat dreptate indiferent dacă era drept în faţa stării de veghe şi a sacrificat întotdeauna adevărul în faţa forţei, a rasei, a condamnat la moarte oameni şi popoare pentru care era mai important adevărul decât faptele şi dreptatea mai esenţială decât forţa. Astfel, spectacolul unei culturi înalte, această întreagă lume de zeităţi, arte, gânduri, bătălii, oraşe, se încheie cu faptele primordiale ale atotputernicului sânge, care este totuna cu talazurile cosmice veşnic rotitoare. Starea de veghe luminoasă, bogată în forme, se afundă din nou în serviciul existenţei, aşa cum ne demonstrează perioada imperială chineză şi cea romană; timpul învinge spaţiul, este cel care în mersul său implacabil încorporează hazardul efemer al culturii de pe această planetă în hazardul-om, o formă în care hazardul-viaţă curge un timp, pe când în lumea luminii, a ochilor noştri se deschid în fundal orizonturile curgătoare ale istoriei Pământului şi ale istoriei stelelor."

„Nouă însă, care am pus un destin în această cultură şi în această clipă a devenirii noastre, în care banul îşi sărbătoreşte ultimele sale victorii, iar moştenitorul său, cesarismul, se apropie uşor şi implacabil, ne este dată prin aceasta, direcţia voinţei şi a obligaţiei, fără să merite să nu trăieşti."

Acestea sunt vorbele lui Oswald Spengler cu referire la cesarismul care vine, la aceea ce va apărea înainte de dispariţia totală a culturilor Occidentului, şi care va cuprinde cultura actuală.
V-am înfătisat astăzi aceste lucruri din cauză că omul treaz - Oswald Spengler nu acordă nici

o importanţă omului treaz! - şi în cazul când este antroposof trebuie să fie atent la ceea ce se întâmplă. Am vrut să mă refer din acest punct de vedere la o anumită problemă a timpului nostru. Dar nu aş încheia cum se cuvine, dacă v-aş spune despre această problemă numai atât. Din această cauză, înainte de a lua o pauză mai lungă, voi ţine o conferinţă miercurea viitoare, înaintea călătoriei mele la Oxford.

CONFERINŢA a VII-a

Dornach, 9 august 1922

Autorul despre care am vorbit ultima oară ar trebui să dea de gândit tocmai celor care aparţin mişcării antroposofice. Vedem în Oswald Spengler o personalitate stăpână pe foarte multe cunoştinţe ştiinţitice. Se poate chiar spune că multe idei care au devenit în ultimele secole bunul omenirii civilizate sunt cunoscute de Spengler. El a asimilat cunoştinţe din mai multe ştiinţe sau cel puţin idei întâlnite în diferite ştiinţe.

Speculaţiile sale sunt uneori seducătoare. Este în cea mai mare măsură ceea ce în Europa Centrală - nu în Franţa, ci în Europa Centrală - poate fi numit un om spiritual. În orice caz, pentru spiritualitatea franceză gândurile lui Oswald Spengler sunt prea complicate şi prea dense. Dar, aşa cum am spus, în sens central-european el poate trece perfect drept un gânditor de spirit. L-am putea numi cu greu un gânditor elegant în sensul cel rnai bun al cuvântului, deoarece prezentarea gândurilor sale, în ciuda oricărei spiritualităţi, are ceva teribil de pedant. Şi se poate chiar vedea cum în spatele gândurilor acestui om de spirit pândeşte insistent un ochi făţarnic. În orice caz, în înseşi gândurile sale există ceva grosolan.

Aş spune că acestea sunt mai mult consideraţii estetice. Important este că în faţa noastră se află o personalitate care are idei potrivite timpului, care însă nu acordă nici o importantă gândirii în general. Căci Oswald Spengler nu consideră hotărâtor pentru adevărata devenire a lumii ceea ce vine din gândire, ci apreciază ca fiind hotărâtoare impulsurile instinctive ale vieţii. În consecinţă, gândirea pluteşte deasupra vieţii, ca ceva ce ţine de risipă, am putea spune, de lux, astfel încât, după el, gânditorii reflectează asupra vieţii, dar din această gândire a lor nu poate să pătrundă nimic în viaţă. Viaţa există deja, când gânditorii îşi formulează concepţiile lor asupra ei.

Atunci când un gânditor ajunge să stăpânească ideile prezentului cu un oarecare grad de universalitate, el deja le simte ca fiind sterile, nefertile. EI nu se adresează însă acestor idei, ci acelui ceva care există în viaţa instinctivă şi vede civilizaţia actuală din punctul de vedere care rezultă pentru el pe această cale.

O priveşte astfel încât spune: Ceea ce a produs civilizaţia contemporană este în declin în toate privinţele. Nu poţi decât să speri că o dată şi o dată din ceea ce Spengler numeşte „sânge" va apărea ceva care nu va mai colabora cu ceea ce este civilizaţia actuală, ci va nimici totul şi va aşeza în loc o forţă care să-şi aibă originea numai în domeniul instinctelor.

Oswald Spengler vede cum oamenii civilizaţiei mai noi au devenit treptat sclavi ai vieţii dominată de maşini. El nu vede însă cum în cadrul acestei vieţi, mai ales în domeniul tehnicii - pentru că faţă de spiritual tehnica este complet goală de conţinut -, poate apărea posibilitatea libertăţii umane, chiar ca o reacţie. Despre acest lucru el nu are cunoştinţă.

Ultima oară am atras atenţia asupra faptului că Spengler spune: Omul de stat, practicianul, comerciantul şi alţii acţionează cu toţii din impuls, nu din gândire. În glumă am spus: Oswald Spengler pare să nu fi observat niciodată că există şi părinţi spoveditori şi alte lucruri asemănătoare. Nu a observat nimic altceva, relaţia cu părintele spoveditor reprezentând pentru el un aspect secundar, decadent, aparţinând istoriei lumii.

Dacă privim retrospectiv evoluţia umană, vom vedea cum aşa-zişii oameni ai faptei, acei oameni care au de făcut ceva în lume, fie se adresează oracolelor, fie, în perioade mai timpurii, acelor concluzii care sunt recunoscute ca fiind deciziile lumii spirituale în cadrul Misteriilor. Este suficient să ne gândim cum cei care obţineau informaţiile privind deciziile lumii spirituale în Misterii le transmiteau acelora care voiau sau trebuiau să devină oameni ai faptelor. Când pătrundem retrospectiv în evoluţia umană descoperim cum din lumea spirituală - şi nu din sânge, căci această teorie a sângelui este ceva cât se poate de mistic, de nebulos - aşadar, nu dintr-un eventual substrat întunecos al sângelui, ci din spirit se obţineau impulsurile care pătrundeau apoi în faptele pământene.

Intr-un anume sens, aşa-numiţii oameni ai faptei erau unelte pentru marile creaţii spirituale, a căror orientare era recunoscută în cadrul cercetării spirituale din Misterii. Noi găsim ecouri ale Misteriilor pretutindeni în istoria greacă şi în cea romană; dar le mai recunoaştem şi în tot cursul primei părţi a evului mediu.

V-am atras atenţia că nu putem înţelege legenda lui Lohengrin decât dacă ştim s-o urmărim retrospectiv, din lumea fizică exterioară până în Cetatea Graalului evului mediu timpuriu sau, de fapt, mijlociu.

Aşadar, atunci când Oswald Spengler crede că din sânge se nasc evenimentele istoriei universale şi că acestea nu au nimic a face cu ceea ce pătrunde în oameni prin gânduri dovedeşte o înţelegere cu totul greşită a adevăratului mers al evoluţiei umanităţii.

În timpurile mai vechi oamenii erau dependenţi într-o mare măsură de cercetarea lumii spirituale, atunci când voiau să facă ceva. Atunci trebuia cercetată, dacă ne este îngăduit să ne exprimăm astfel, intenţia zeilor. Acest raport de dependenţă faţă de zei pe care-l avem în vedere îi făcea pe oamenii timpurilor mai vechi să fie neliberi. Ei erau trataţi ca nişte recipiente în care zeii îşi turnau substanţele, substanţe spirituale, sub a căror influenţă acţionau oamenii.

Pentru ca oamenii să poată deveni liberi era necesar să înceteze această influenţă. Prin aceasta, gândurile lor deveneau tot mai mult imagini. Gândurile mai vechi ale umanităţii erau în mult mai mare măsură realităţi. Iar Oswald Spengler atribuie sângelui tocmai realităţile care existau în gândurile omenirii mai vechi, acele substanţe care acţionau prin oameni, în tot cursul evului mediu.

Apoi au venit vremuri noi. Gândurile oamenilor şi-au pierdut conţinutul lor divin, conţinutul lor substanţial. Ele au devenit simple imagini abstracte ale gândurilor. Numai că acestea nu mai sunt obligatorii. Numai prin aceste imagini abstracte ale gândurilor omul poate deveni liber.

De-abia acum, în cursul secolelor mai noi, până în secolul al XX-lea, omul a descoperit în el altceva decât structura organică necesară modelării unor astfel de imagini. Aceasta a însemnat educarea omenirii pentru libertate. Omul nu mai avea imaginaţiuni sau inspiraţii atavice, aşa cum era cazul în timpurile mai vechi. El nu avea decât imagini de gânduri. În aceste imagini de gânduri el putea deveni tot mai mult liber, pentru că imaginile nu pot constrânge. Dacă în imagini avem impulsuri morale, acestea nu mai pot constrânge, aşa cum se întâmpla în substanţa veche a gândurilor. Atunci ele acţionau asupra omului ca forţe naturale. Imaginile de gânduri mai noi nu mai actionează ca forţe naturale. Din această cauză trebuie să li se dea drept conţinut ceea ce cunoaşterea naturii obţine prin simpla observare cu ajutorul simţurilor. Prin aceasta se obţinea o ştiinţă de observaţie senzorială, care umplea gândurile din afară; din interior însă, ele voiau tot mai puţin să se umple cu ceva. Astfel încât oamenii trebuiau să apeleze, dacă doreau să mai dispună de gânduri pline de conţinut, la

tradiţiile vechi, aşa cum se întâmpla fie în diferite confesiuni religioase devenite tradiţionale, fie în societăţi secrete, aşa cum înfloreau acestea pe toată întinderea Pământului. Marea masă a oamenilor a fost reunită în cele mai diverse confesiuni religioase, unde oamenilor li se prezenta ceva al cărui conţinut îşi avea originea în timpuri mai vechi, când gândurilor le mai era dat un conţinut. Sau se organizau - sub formă de cult sau altfel - în cadrul societăţilor secrete, ceea ce se perpetua prin tradiţie din timpuri mai mult sau mai puţin vechi. Gândurilor li se conferea din afară un conţinut senzorial de observaţii. Din interior ele primeau un continut de impulsuri vechi, devenite tradiţional dogmatice.

Acest lucru trebuia să se întâmple şi în perioada cuprinsă între secolul al XVI-lea şi ultima treime a secolului al XIX-lea, deoarece atunci a mai acţionat principiul spiritual numit principiul arhanghelului Gabriel; aşadar, numele acelei entităţi - este numai o terminologie, eu vreau să mă refer la o forţă spirituală - care a acţionat în sufletele umane în mod inconştient. Oamenii înşişi nu aveau în interioritatea lor nici un conţinut. Pentru viaţa lor spiritual-sufletească ei preluau un conţinut tradiţional. Dar în felul acesta oamenii nu simţeau că participă la acest conţinut spiritual. Primul care a simţit această neparticipare, dar care nu a putut ajunge la existenţa unei noi spiritualităţi a fost Friedrich Nietzsche. Din această cauză el a pierdut orice impuls pentru conţinutul spiritual-sufletesc. Şi atunci a căutat impulsuri cât se poate de nedeterminate, impulsuri ale puterii şi altele asemănătoare.

Oamenii nu au nevoie numai de un conţinut spiritual pe care să-l cuprindă în gândurile lor abstracte, ci de căldura interioară care poate apărea în acest conţinut spiritual şi care este un lucru deosebit de important.

Această căldură interioară era obţinută de marea masă a oamenilor prin diferite acţiuni cultuale sau altele asemănătoare acestora, care aveau loc în cadrul diferitelor confesiuni. În comunităţile masonice sau în alte societăţi secrete din timpurile mai noi se turna în suflete şi această căldură.

Acest lucru era posibil în perioada gabrielică despre care vorbim datorită faptului că pretutindeni pe Pământ erau prezente spiritele elementare rămase încă din evul mediu. Numai că pe măsură ce se înainta în secolul al XIX-Iea şi cu atât mai mult în secolul al XX-lea acestor spirite elementare care existau în toate fenomenele naturale le-a devenit din ce în ce mai greu să paraziteze viaţa socială a oamenilor. Existau aici multe lucruri care se opuneau în mod inconştient acestui fapt, tocmai în timpurile mai noi.

Când în asemenea societăţi secrete bazate pe tradiţie - este de necrezut cât de „vechi" şi de „sfinţite" trebuie să fie toate aceste culte ale societăţilor secrete - se desfăşurau acţiuni de cult sau când se transformau învăţături în sensul tradiţiei vechi, ca un ecou al vechilor Misterii, acest lucru convenea anumitor spirite elementare. Prin faptul că oamenii nu se concentrau în timpul oficierii unei slujbe oarecare, din care nu înţelegeau nimic, apărea în faţa lor ceva de o infinită înţelepciune: erau prezenţi, nu înţelegeau de fapt nimic, dar înţelegerea lor ar fi fost posibilă. Atunci soseau fiinţele elementare şi gândeau cu ajutorul raţiunii umane pe care oamenii nu o foloseau. Oamenii îşi dezvoltaseră mult cugetarea liberă, dar nu o foloseau. Ei preferau să asiste la ceva care ţinea de tradiţie, fără să gândească. Şi astăzi lucrurile stau tot aşa, cu toate că oamenii actuali ar putea gândi, dacă ar vrea să-şi folosească raţiunea. Dar nu le place acest lucru, nu-l fac, nu simt o înclinaţie pentru gândirea activă. Le place să spună: Ah, pentru asta trebuie să faci un efort, acest lucru este abstract, este ceva care necesită o muncă interioară!

Dacă oamenilor le-ar plăcea să gândească nu ar frecventa cu atâta plăcere tot felul de spectacole cinematografice, unde nu poti şi nici nu ai nevoie să gândeşti; aici totul se derulează. Acel foarte puţin care ar mai trebui gândit este scris pe ecran şi se poate citi. Încet şi treptat s-a dezvoltat în cursul epocii mai recente lipsa de simpatie pentru gândirea

interioară activă. Oamenii au pierdut aproape cu totul obiceiul de a gândi. Dacă undeva se ţine o conferinţă care nu este însoţită de proiecţii de imagini şi unde ar trebui să mai şi gândeşti putin, oamenii preferă să doarmă. Poate că se mai duc la conferinţă, dar dorm, pentru că gândirea activă nu se bucură de o vogă deosebită.

Şi tocmai la această voinţă de a nu gândi timp de secole s-au adaptat cele mai multe activităţi desfăşurate de diferitele societăţi secrete. Asemenea fiinţe elementare, care încă mai aveau legături cu oamenii în prima jumătate a evului mediu, când se mai efectuau experienţe de laborator, experiente alchimice care îi făceau pe oameni să gândească asupra felului în care participau aceste entităţi spirituale la ele, existau pretutindeni.

Şi de ce nu ar fi folosit ele prilejul ce li se oferea! Oamenii aveau acum un creier cu care ar fi putut gândi; dar ei nu voiau să gândească. Aşa au ajuns să se implice aceste fiinţe elementare, care gândeau: Dacă oamenii înşişi nu-şi folosesc creierul, putem să-l folosim noi. Iar în aceste societăţi secrete care nu iubeau decât ceea ce era traditional, aducând la suprafaţă numai lucruri vechi, interveneau aceste fiinţe elementare şi foloseau creierele umane pentru a gândi. În felul acesta, din secolul al XVI-lea a fost folosită de către spiritele elementare substanţă aparţinând creierului.

În evolutia umanităţii au pătruns foarte multe lucruri fără colaborarea oamenilor, idei bune, care se referau la convieţuirea oamenilor.

Pentru aceşti oameni o mare problemă era răspunsul la întrebarea: Ce se transmite, de fapt, de la om la om? Oamenii ar trebui să gândească, dar ei nu gândesc. Aşadar, ce este ceea ce acţionează de la om la om?

Aceasta a fost o mare problemă pentru Goethe. Şi în această dispoziţie sufletească a scris el *Meşterul Wilhelm* (*Wilhelm Meister*). Autorul descrie contexte sociale întunecate, care rămân inconştiente pentru om, dar care sunt dominante, fiind captate, duse mai departe în mod semicoşntient de unul sau de altul. Se întreţes tot felul de fire. Goethe încearcă să găsească aceste fire. El le caută. Şi în măsura în care a putut să le găsească el a vrut să le aducă până la dezvăluire în scrierea sa cu caracter de roman *Meşterul Wilhelm*.

Asemenea preocupări s-au întâlnit apoi în tot secolul al XIX-lea. Dacă oamenii ar avea înclinaţia să zăbovească asupra unei cărţi mai mult decât timpul dintre două mese - asta este o exprimare figurativă, pentru că cei mai mulţi oameni adorm între două mese, dacă au citit o treime din acest timp; apoi ei citesc următoarea treime între următoarele două mese, iar treimea cealaltă între următoarele două mese şi, datorită acestui fapt, totul se risipeşte -, ar fi bine dacă şi acele romane sau nuvele care se pot parcurghe între două mese sau între două gări de cale ferată i-ar impulsiona să gândească la cele citite. Acest lucru nu poate fi pretins de la timpurile actuale, dar dacă ştiţi cum a căutat asemenea interacţiuni, de exemplu, *Gutzkow* în cartea sa *Vrăjitorul din Roma* şi în cartea sa *Cavalerii spiritului* (Nota 35), dacă analizaţi înlănţuirile sociale neobişnuite căutate de *George Sand* în romanele sale, veţi putea observa cum în secolul al XIX-lea forţe nedeterminate acţionează în subconştient; şi veţi constata că autorii le urmăresc şi că ei se află, ca în cazul lui George Sand, în modurile cele mai diferite, pe urmele corecte.

Dar în ultima treime a secolului al XIX-lea aceste fiinţe elementare care gândeau cu creierele umane, care puneau stăpânire pe sufletele umane şi influenţau contextele sociale se satură de această situaţie. Ele îşi satisfăcuseră necesitătile legate de istoria mondială. S-a mai întâmplat şi altceva care le-a împiedicat să continue această activitate parazitară. Această activitate s-a desfăşurat cu succes spre sfârşitul secolului al XVIII-lea şi cu precădere în secolul al XIX-lea; apoi aceste fiinţe elementare au ajuns să-şi exercite tot mai puţin dreptul lor. Şi aceasta deoarece din lumea spirituală au coborât în planul fizic tot mai multe suflete având multe

speranţe cu privire la viaţa pământeană.

După ce oamenii, când au fost copii, s-au jucat şi s-au zbenguit, au fost crescuţi în vremurile mai noi în sărăcie, ei nu au devenit conştienti de faptul că au avut speranţe prea mari înainte de a coborî pe Pământ. Dar aceste stări sufleteşti au continuat să acţioneze, transformându-se în emoţii, şi mai acţionează încă şi în prezent. De fapt, sufletele umane coboară în lumea fizică cu aşteptări deosebit de mari. De aici apar şi decepţiile care sunt trăite de mai mult timp de inconştient în sufletul copiilor, pentru că speranţele nu sunt totuşi satisfăcute.

Spirite alese care aveau impulsuri deosebit de puternice, creatoare de speranţe, au fost, de pildă, cei care au contemplat acest plan fizic şi, văzând că aici speranţele nu sunt satisfăcute, au scris utopii despre cum ar trebui să fie, cum s-ar putea face.

Ar fi deosebit de interesant să se studieze cum erau structurate aceste suflete care au coborât din lumile spirituale în existenţa fizică, sufletele marilor utopişti, şi a celor mai mici, care au gândit despre lucruri ce nu pot fi numite utopice, dar care înfăţişează oamenilor un Paradis pe Pământ, ar fi interesant de ştiut cum erau, de fapt, structurate aceste suflete pentru pătrunderea lor în planul fizic terestru.

Această coborâre plină de aşteptări reprezintă un supliciu pentru fiinţele care trebuie să folosească creierul unor oameni plini de speranţe. Folosirea creierului nu le ajută când coboară oameni plini de speranţe. Până în secolul al XVIII-lea oamenii mai coborau încă cu aşteptări mai modeste. Atunci lucrurile erau favorabile folosirii creierelor de către alte entităţi, nu de entităţile umane. Dar în ultima treime a secolului al XIX-lea situaţia a devenit deosebit de acută pentru entităţile care trebuiau să folosească acest creier uman, în cazul oamenilor care coborau plini de speranţe. Aceste speranţe dădeau naştere la emoţii subconştiente, lucru pe care-l resimţeau apoi aceste fiinţe, când voiau să folosesacă creierele. Din această cauză, ele încetează de a mai face acest lucru. În această situatie apare, în cadrul omenirii civilizate moderne, ideea că oamenii au gânduri, dar că şi le oprimă. Creierul s-a ruinat treptat, mai ales la clasele superioare, din cauza oprimării gândurilor. Alte fiinţe neumane care să ia în stăpânire aceste gânduri nu mai apar.

Acum oamenii au gânduri, dar nu ştiu ce să facă cu ele. Reprezentantul cel mai de seamă al acestei categorii de oameni care nu ştiu ce să facă cu gândurile lor este Oswald Spengler. El se deosebeşte de ceilalţi prin aceea că, spre deosebire de ceilalţi - oare cum ar trebui, de fapt, să ne exprimăm pentru a nu provoca o indignare prea mare atunci când, aşa cum se întâmplă întotdeauna, aceste lucruri sunt repovestite afară -, care şi-au neglijat cu totul creierul în anii tinereţii, astfel încât acesta este înclinat să lase gândurile să se piardă, Spengler şi-a conservat creierul, astfel încât nu este atât de gol; el nu se afundă întotdeauna numai în sine, nu se ocupă numai de sine însuşi.

O mare parte a omenirii este interior în stare de piftie. Piftia se face din diferite produse rezultate la tăierea porcului care nu pot fi folosite nici măcar la pregătirea cârnaţilor şi care se amestecă cu componentele gelatinoase. Şi aş spune: Sub influenţele cele mai aiuritoare produse de educaţie, creierul majorităţii oamenilor ajunge astfel în starea de piftie. Ei nu sunt vinovaţi. Nu vorbim despre aceasta în sens acuzator, ci mai degrabă într-un sens de disculpare, şi în sensul că îţi este milă de creierele devenite piftii.

Vreau să spun că dacă oamenii nu ştiu ce să facă cu propria lor persoană, sunt striviti, comprimaţi şi în stare de piftie, în ei înşişi, atunci gândurile se pot afunda în aceste lumi inferioare ale creierului şi apoi din acestea în regiunile inferioare ale omului etc

Dar nu acesta este cazul unor oameni ca Oswald Spengler. Aceştia pot da formă gândurilor. Şi prin aceasta el este un om spiritual, el are gânduri. Dar aceste gânduri pe care le poate avea

omul devin ceva abia în cazul când ele capătă un conţinut spiritual. Pentru aceasta este necesar să existe un conţinut spiritual. E nevoie de conţinutul pe care vrea să-l dea antroposofia; în caz contrar, ai gânduri, dar nu ştii ce să faci cu ele. Cu gândurile lui Spengler lucrurile stau - aproape ai vrea să spui că îţi apare o imagine imposibilă - ca în cazul unui bărbat care în vederea unei căsătorii viitoare cu o doamnă a procurat tot felul de veşminte splendide, nu pentru el, ci pentru acea doamnă, dar ea fuge, părăsindu-l înainte de nuntă, iar el are acum aceste veşminte dar nu are pe cine să îmbrace cu ele!

Astfel puteţi vedea ce gânduri minunate există la Spengler; ele sunt croite după modelele ştiintifice cele mai moderne, dar lipseşte doamna care ar trebui să se îmbrace cu aceste veşminte. Bătrânul Capella avea cel puţin, aşa cum am spus acum câteva săptămâni, retorica, gramatica şi dialectica, devenite cam caşectice. Acestea nu mai erau tot atât de durdulii ca muzele lui Homer sau ale lui Pindar, dar existau cele şapte arte libere care au figurat tot timpul evului mediu; mai dispuneai de cineva pe care să-l îmbraci cu veşmintele.

Dar acum a sosit timpul spenglerismului, timpul în care, să spunem, s-au confecţionat haine, dar lipsesc fiinţele pe care le-ai putea îmbrăca cu ele şi, nu-i aşa, lipseşte doamna! Muza nu vine, hainele sunt aici. Şi astfel nu se poate face nimic cu toată garderoba de gânduri moderne. Gândirea nu există pentru a interveni în vreun fel în viaţă.

Lipseşte substanţialul, şi anume ceea ce ar trebui să vină din lumea spirituală. Acest lucru lipseşte. Şi atunci se dă explicaţia: Ei asta-i, toate astea sunt un nonsens, aceste veşminte există numai pentru a fi privite. Să le punem pe cuiere şi să aşteptăm ca din nedeterminarea mistică să apară o ţărăncuţă robustă, care la rândul ei nu are nevoie de veşminte frumoase; ea va rezulta din primordial cu caracteristicile la care ne putem aştepta.

Aşa se întâmplă cu spenglerismul: el aşteaptă să apară din nedeterminat; din nedefinit, din nediferentiat, impulsuri care nu au nevoie de haine de gânduri, iar hainele de gânduri le agaţă pe cuiere de lemn, pentru a fi privite; dacă ele nu ar fi nici măcar pentru a fi privite nu am putea pricepe de ce Oswald Spengler a scris două volume atât de groase care sunt absolut inutile. Ce să faci cu două cărţi groase, dacă gândirea lipseşte din ele? Spengler nu dă însă nici un prilej de a deveni sentimental, altminteri ai putea găsi că unele pasaje sunt nostime. Aici trebuie să sosească Cezar! Dar Cezarul modern este acela care a procurat cât se poate de mulţi bani şi a adunat laolaltă toţi inginerii posibili, care prin spirit au devenit sclavii tehnicii, şi acum întemeiază cezarismul modern, bazat pe banii purtaţi de sânge sau pe sângele purtat de bani. În acest context, gândirea nu mai e importantă, ea stă în spate şi se ocupă cu tot felul de gânduri.

Dar omul scrie două cărţi groase în care găsim gânduri frumoase. Totuşi acestea sunt absolut inutile. Ar fi fost mult mai înţelept dacă el ar fi folosit această hârtie pentru a elabora, să spunem, o reţetă prin care s-ar putea obţine cele mai favorabile amestecuri de sânge de pe lume sau ceva asemănător. Asta este ceea ce, potrivit părerii sale, ar trebui făcut.

Nu există nici o corespondenţă între ceea ce ar trebui făcut şi ceea ce prezintă el în cărţile sale. Când citeşti aceste cărţi ai sentimentul că poţi spune: Da, omul ştie ceva, ştie cum este amurgul Occidentului, căci a înghiţit toată această dispoziţie sufletească a apusului, a amurgului; el este burduşit cu ea. Pentru a grăbi acest amurg al Occidentului n-ai putea face ceva mai bun decât să-l faci pe Oswald Spengler coordonatorul acestui proces. Căci el pricepe toate aceste lucruri, are acest calibru din punct de vedere spiritual. Şi în felul acesta este foarte reprezentativ pentru timpul său. El consideră că întreaga civilizaţie modernă se distruge. Fără îndoială, dacă toţi vor face ca el, ea va dispărea. Aşadar, trebuie ca ceea ce scrie el să fe şi adevărat. Eu găsesc că are un adevăr interior uriaş.

Aşa stau lucrurile. Cel care se află pe terenul antroposofiei ar trebui să asculte cu atenţie ceea

ce spune un spirit ca Oswald Spengler. Căci a lua în serios viaţa spirituală este tocmai ceea ce urmăreşte antroposofia. În antroposofie, în adevăr, nu este vorba să se pornească de la dogme, ci ca această viaţă spirituală, această viaţă spirituală substanţială să fie luată cu adevărat în serios, foarte în serios si să se înţeleagă că aceasta îl trezeşte pe om.

Este foarte interesant că Oswald Spengler spune: În gândire, omul este treaz - asta el nu o poate nega -, dar ceea ce este cu adevărat activ vine din somn, şi acest lucru este conservat în plantă şi în ceea ce este de natură vegetală în om. Ceea ce există în om de natură vegetală se manifestă în mod viu: somnul este viul. Veghea produce gânduri; dar cu starea de veghe apar numai tensiuni interioare.

Aşa s-a ajuns ca unul dintre oamenii cei mai înzestraţi ai prezentului să afirme: Ceea ce fac trebuie să fie implantat în mine în timp ce dorm şi, de fapt, nu am nevoie să mă trezesc. Să mă trezesc este un lux, este un lux absolut. Ar trebui doar să umblu, iar ceea ce îmi trece prin minte în somn ar trebui să şi aduc la împlinire tot în somn. De fapt, ar trebui să umblu în vis. Este un lux faptul că, în timp ce umblu încolo şi încoace, mai există deasupra şi un cap care se bagă continuu în acest proces de a gândi asupra tuturor lucrurilor. Pentru ce aceasta? Pentru ce să fii treaz?

Dar aceasta este o dispoziţie sufletească. Iar Spengler o exprimă cu mare precizie: Omul modern nu iubeşte această stare de trezie! Da, în acest sens apar tot felul de astfel de imagini! Am vrea să spunem că atunci când la începuturile Societăţii antroposofice, cu ani în urmă, se ţinea o conferinţă existau întotdeauna în primele rânduri persoane care marcau somnul, chiar şi în mod exterior, pentru ca să devină evidentă participarea adevărată, să iasă în evidenţă participanţii cu adevărat interesaţi. Somnul este ceva deosebit de îndrăgit. Cei mai mulţi realizează acest lucru; în ocaziile pe care le-am pomenit, lumea era liniştită în această privinţă. Dacă nu se aud sunetele specifice ale sforăitului, oamenii sunt cuminti, cel puţin sunt liniştiţi. Dar Spengler este uimitor; el face gălăgie cu privire la lucruri pentru care alţii nu-şi fac probleme. Ceilalţi dorm; Spengler însă spune: Trebuie să dormi, nu trebuie să fii treaz. Şi îşi foloseşte toată ştiinţa pentru a face o pledoarie convingătoare pentru somn. Un om deosebit de spiritual face o pledoarie adecvată pentru somn!

Este un lucru căruia trebuie să-i acordăm atenţie. Nu trebuie să faci gălăgie, ca Spengler, dar ar trebui să examinezi această atitudine şi apoi să realizezi cât de necesar este ca starea de veghe să fie înţeleasă, această stare de trezie tot mai accentuată care trebuie creată prin impulsurile spirituale ale antroposofiei.

Este necesar - trebuie să subliniem mereu acest lucru - ca starea de veghe, adevărata veghe sufletească, cea mai interioară, să înceapă a fi iubită treptat. De fapt, localitatea Dornach, în care ne aflăm, este privită cu antipatie tocmai pentru că vrea să îndemne la veghe, nu la somn, şi pentru că ar vrea să ia starea de veghe foarte în serios, ar vrea să introducă starea de trezie în toate lucrurile, trezie în artă, trezie în viaţa socială, trezie înainte de toate în cunoaştere, trezie în toată viaţa practică, în toate aspectele vieţii umane.

Şi este necesar să se atragă din când în când atenţia asupra acestor lucruri. Căci cel puţin în momente ca acesta în care ne aflăm acum, când trebuie să întrerupem aceste conferinţe pentru un scurt timp, până la reîntoarcerea mea de la cursul ce urmează să-l ţin la Oxford, trebuie să ne referim, ca de atâtea alte ori, la faptul că între noi trebuie să se instaureze o anumită înclinaţie spre starea de trezie, o preluare a ceea ce există în antroposofie, pentru a-i da o orientare spre starea de veghe a omului.

Iar starea de veghe nu se poate atinge fără zel şi sârguinţă. Dacă nu se manifestă un interes pentru această stare de veghe, pe care o vrea, de fapt, antroposofia, atunci poate vom mai organiza şi alte congrese, ba poate că ne vom plimba în stare de somnambulism, dar nu ne

vom trezi, ci vom continua să dormim laolaltă cu ceilalti oameni adormiţi. Şi nici măcar nu vom sesiza simptomele care apar, cum este acest avocat gălăgios al stării de somn în evoluţia omului, pe acest Oswald Spengler, căci el face gălăgie în favoarea somnului. El este cel care contestă că ar fi treaz, pledează cu atâta înfocare pentru somn. Este un somn atât de neliniştit! El se zvârcoleşte şi face din somn un spectacol. Vorbeşte în somn, şi chiar foarte frumos, dar nu este bine să vorbeşti în somn. Omenirea trebuie să se trezească!

Tocmai acest lucru se poate învăţa de la Spengler, că omenirea trebuie să se trezească; altminteri, totul merge înainte, altminteri vor apărea din ce în ce mai mulţi oameni care vor vorbi în somn şi care vor spune lucruri extrem de frumoase. Dar din aceasta nu va rezulta nimic pentru evoluţia omenirii. Vom dezvolta în continuare cultura noastră occidentală, cu anexa ei americană, care se va afunda tot mai mult în instituţii spitaliceşti în care oamenii nu doresc să se mai scoale, ci vor să doarmă continuu, în care ei vorbesc în somn, ţin discursuri minunate care sunt admirate de alţii; dar şi admiraţia nu mai este atunci decât tot un somn. Ceea ce admiră doarme, ceea ce este admirat doarme.

Aşadar, este imperios necesar să devenim conştienti de necesitatea trezirii. În cadrul Societăţii antroposofice acest lucru ar trebui să fie conceput ca un fel de program dintre cele mai importante: Vrem să ne trezim! Atunci vom vedea oameni, multi oameni, mergând cu totul altfel în jurul nostru, chiar şi printre antroposofi, dacă vor să fie total treji şi proaspeţi. Pot fi astfel, căci antroposofia îi poate împrospăta. Simţiti cum poate împrospăta antroposofia şi cum nu este ea adecvată zvârcolirii în pat şi vorbirii în somn, cum poţi deveni proaspăt atunci când cuprinzi în toată fiinţa ei antroposofia; proaspăt pe toate tărâmurile, al artei, religiei şi ştiinţei, al practicii.

Încercaţi să gândiţi, cât nu vom fi împreună, cum puteţi obţine sfaturi despre trezirea raţională, despre o depăşire a spenglerismului. Alcătuiti ceva mai bun decât este în stare să alcătuiască acest Spengler, care nu realizează cu strădaniile sale decât amurgul Occidentului. (Ultima frază conţine în limba germană un joc de cuvinte practic intraductibil în limba română, bazat pe faptul că Spengler are aici semnificaţia de tinichigiu. Fraza ar suna atunci: Faceţi o lucrare de tinichea mai bună decât meştereşte acest tinichigiu, care nu făureşte cu tinicheaua sa decât amurgul Occidentului, n. tr.)

MISIUNEA SPIRITULUI

CONFERINŢA a VIII-a

Oxford, 20 august 1922

La invitaţia atât de prietenoasă de a vorbi astă seară aici, doresc să răspund prin aceea că voi comunica unele aspecte privind modul în care se ajunge prin cercetare nemijlocită la acea cunoaştere spirituală ale cărei consecinţe pedagogice dorim să le discutăm. Fac de la început observaţia că azi voi vorbi mai ales despre metoda prin care intri, cercetând, în lumile spirituale; poate cu alt prilej se va ivi şi posibilitatea de a împărtăşi ceva din rezultatele cercetării. Dar în afară de aceasta trebuie să spun ca introducere că tot ceea ce am de comunicat astăzi se referă în sens strict la cercetarea lumilor spirituale, suprasensibile, nu la înţelegerea cunoştinţelor suprasensibile. Cunoştinţele suprasensibile, care au fost cercetate şi care sunt comunicate, pot fi recunoscute cu raţiunea umană sănătoasă, obişnuită, cu condiţia ca această raţiune să nu aibă naivitatea de a porni de la ceea ce pentru lumea exterioară, sensibilă, reprezintă dovezi, deducţii logice şi alte lucruri asemănătoare. Numai din cauza acestor obstacole se spune adeseori că rezultatele cercetării suprasensibile nu pot fi înţelese, dacă nu poţi deveni tu însuţi un cercetător al domeniului suprasensibil.

Ceea ce trebuie comunicat aici face obiectul aşa-numitei cunoaşteri iniţiatice, al acelei

cunoaşteri care în timpuri mai vechi era practicată într-o formă oarecum diferită decât trebuie s-o facem în epoca noastră. Nu vom readuce la suprafaţă lucruri vechi - am spus acest lucru în celelalte conferinţe; cercetarea lumilor suprasensibile trebuie abordată în sensul gândirii şi sensibilităţii epocii noastre. Şi în această privinţă, referitor la cunoaşterea iniţiatică, se pune înainte de orice problema de a fi capabil să realizezi o reorientare principială a întreagii structuri sufleteşti.

Cel care posedă cunoaştere iniţiatică se deosebeşte de cel care are o altfel de cunoaştere în sensul actual al cuvântului nu numai printr-o superioritate a nivelului cunoaşterii sale iniţiatice faţă de cunoaşterea obişnuită. Ea se obţine în baza cunoaşterii obişnuite; această bază trebuie să existe; gândirea intelectuală trebuie să fie deplin dezvoltată, dacă vrem să ajungem la cunoaşterea iniţiatică. Însă este necesară o reorientare principială, astfel încât posesorul cunoaşterii iniţiatice să privească lumea dintr-un cu totul alt punct de vedere decât este ea privită fără această cunoaştere iniţiatică. Pot exprima într-o formulă simplă deosebirea care există între cunoaşterea iniţiatică şi cea obişnuită: În cunoaşterea obişnuită suntem conştienţi de gândirea noastră, mai ales de viaţa noastră sufletească interioară, prin care ne însuşim cunoştinţe, ca subiect al cunoaşterii. Noi gândim şi credem că prin gândire cunoaştem ceva. Dacă ne concepem ca oameni gânditori, suntem, în acest caz, subiectul. Noi căutăm obiectele prin faptul că observăm natura, prin observarea vieţii omeneşti, prin faptul că experimentăm. Obiectele trebuie să ajungă la noi, ele trebuie să ni se dăruiască, astfel încât să le putem cuprinde cu gândirea noastră, să le aplicăm gândirea noastră. Noi suntem subiectul; ceea ce vine spre noi sunt obiectele. La cel care tinde să ajungă la cunoaşterea iniţiatică apare o orientare complet diferită. El trebuie să devină conştient de faptul că este, în calitate de om, obiect şi că acest obiect trebuie să-şi caute subiectul. În cunoaşterea obişnuită ne simţim subiect, căutăm obiectele, care ne sunt exterioare. În cunoaşterea iniţiatică noi înşine suntem obiectul şi ne căutăm subiectul; în adevărata cunoaştere iniţiatică subiectele sunt cele care se predau. Dar abia atunci ea devine obiect al unei cunoasteri ulterioare.

Lucrurile stau astfel, încât trebuie să recunoaştem deja, numai prin pura definire a notiunilor, că, de fapt, în cunoaşterea iniţiatică trebuie să ieşim din noi înşine, trebuie să devenim ca plantele, pietrele, ca fulgerele şi tunetul, care devin obiecte pentru noi. Într-un anume sens, noi înşine ne strecurăm din noi în cunoaşterea iniţiatică, devenim obiect şi căutăm subiectele corespunzătoare. Dacă-mi este permis să mă exprim paradoxal, v-aş spune cu privire la gândire: În cunoaşterea obişnuită noi gândim asupra obiectelor. În cunoaşterea iniţiatică trebuie să înţelegem cum suntem gândiţi în Cosmos.

Acestea nu sunt nimic mai mult decât obiective abstracte, dar le veti găsi mereu urmărite în faptele concrete ale metodei iniţiatice.

Mai întâi, această cunoaştere iniţiatică porneşte de la gândire, dacă vrem să primim comunicări numai de la cunoaşterea iniţiatică modernă, valabilă în prezent. Dacă se doreşte să se ajungă la cunoaşterea iniţiatică, gândirea trebuie să fie dezvoltată deplin. Această viaţă de gândîre poate fi realizată dacă se adânceşte dezvoltarea ştiinţelor naturii din ultimele secole, mai ales din secolul al XIX-lea. Această cunoaştere care se obţine prin ştiinţele naturii influenţează diferit oamenii. Unii preiau cunoştinţele ştiinţelor naturale, află chiar, cu o anumită naivitate, că fiinţele organice ar fi evoluat, de la cele mai primitive până la om. Ei îşi formează idei despre această evoluţie şi nu se uită la ei înşişi, să vadă că acum au o idee, că dezvoltă în ei înşişi ceva prin intuirea fenomenelor exterioare, care este viaţă a gândurilor. Acela care nu poate să accepte însă cunoştinţele din domeniul ştiinţelor naturale fără a se privi în mod critic pe sine trebuie să-şi pună întrebarea: Ce reprezintă ceea ce fac eu acum prin urmărirea pe rând a diferitelor fiinţe, de la cea mai imperfectă până la cea mai desăvârşită? Sau trebuie să se întrebe: În timp ce desfăşor operaţiuni matematice eu produc gânduri numai din mine însumi. Apoi aplic această ţesătură de operaţii lucrurilor exterioare, şi se potriveşte. Atunci ajungem la marea, ba, pentru gânditor, aş, spune, la tragica întrebare:

Cum stau lucrurile cu ceea ce aplic oricărei cunoaşteri, cu gândirea însăşi?

Nu poţi afla cum stau lucnuile cu gândirea oricât ai studia această problemă; gândirea stă întotdeauna pe loc, te învârţi mereu în jurul axei pe care ţi-ai făurit-o singur. Trebuie să realizezi ceva cu gândirea, ceva ce am descris sub denumirea de meditaţie în scrierea mea: ***Cum obţinem cunoştinţe despre lumile superioare*** (Nota 36)- în limba engleză *The Way of Initiation**.

* În limba română a fost publicată cu denumirea: ***Treptele iniţierii*** (n. tr.).

Asupra meditaţiei nu trebuie gândit „mistic", dar nu trebuie gândit nici în mod uşuratic. În sensul nostru actual, meditaţia trebuie să fie ceva perfect clar. Totodată, este ceva la care trebuie asociate răbdarea şi energia sufletească interioară. Şi mai înainte de orice mai este necesar ce nu poate nimeni să dea unui alt om: să-ţi făgăduieşti ceva şi apoi să-ţi poti ţine făgăduiala. Când un om începe să mediteze, el săvârşeşte prin aceasta singura acţiune cu adevărat liberă din această viaţă umană. Tindem întotdeauna spre libertate, dar am şi realizat o bună parte din libertate. Dacă reflectăm, vom vedea că suntem dependenţi în parte de ereditate, în parte de educaţie şi în parte de viaţa noastră. Şi întrebaţi-vă în ce măsură suntem în stare să renuntăm la ceea ce ne-am însuşit prin ereditate, prin educaţie şi prin viaţă. Dacă am vrea să renunţăm brusc la aceste lucruri, ne-am trezi în faţa Nimicului. Dacă însă ne propunem să facem câte un exerciţiu de meditaţie seara şi dimineaţa, pentru a învăţa treptat să privim în lumea suprasensibilă, atunci putem fie să facem, fie să renunţăm la aceasta în fiecare zi. Experienţa ne învaţă şi că cei mai mulţi dintre aceia care se adresează vieţii meditative cu pretenţii foarte mari o părăsesc foarte curând. În această actiune suntem deplin liberi. Această meditatie este o acţiune primordial liberă.

Dacă totuşi putem să ne rămânem credincioşi nouă înşine, promiţându-ne - nu altuia, ci nouă înşine - să rămânem credincioşi activităţii de meditaţie, aceasta va reprezenta în sine o forţă uriasă în domeniul sufletesc.

După ce am expus acest aspect, aş dori să vă atrag atenţia asupra modului cum trebuie realizată meditatia însăşi, în formele ei cele mai simple. Azi nu mă pot ocupa decât de aspectul principial.

Este vorba să aducem în centrul conştienţei noastre o reprezentare oarecare sau un complex de reprezentări; nu are nici o importantă care este conţinutul acestui complex de reprezentări; dar el nu trebuie să prezinte nici un fel de reminiscenţe din amintiri sau alte lucruri asemănătoare. Din această cauză, este bine să nu-l scoatem din rezerva noastră de amintiri, ci să ni-l dea altcineva, cu experienţă în astfel de probleme, pentru siguranţa că ceea ce vom medita atunci este ceva nou pentru noi. Am putea lua tot atât de bine o lucrare veche pe care nu am citit-o încă şi să căutăm în aceasta o frază pentru meditaţie. Trebuie să nu scoatem din subconştient şi din inconştient o frază care ne copleşeşte. Acest lucru nu poate fi cuprins cu vederea, pentru că se introduc în meditaţie toate resturile de simţire şi de sentimente. El trebuie să fie aşa de evident cum este evident un principiu matematic.

Să luăm un exemplu foarte simplu, fraza „În lumină trăieşte înţelepciunea". La început nici nu trebuie verificat dacă acest lucru este adevărat. Este o imagine. Dar nu se pune problema să ne ocupăm în vreun fel de conţinut, decât ca să-l putem cuprinde sufleteşte cu privirea, ca să stăm în repaus, păstrându-l în conştienţa noastră. La început vom reuşi numai repausuri foarte scurte, în care vom avea în conştienţă un astfel de conţinut. Durata acestora se va lungi tot mai mult.

De ce depinde acest fapt? Depinde de aceea că implicăm întregul suflet al omului pentru a concentra tot ce este forţă de gândire, forţă de simţire asupra acestui unic conţinut. Exact cum

muşchii braţului se întăresc când lucrăm cu ei, se întăresc şi forţele sufleteşti, prin orientarea lor repetată spre un anumit conţinut. Pe cât este posibil, acest conţinut ar trebui să rămână neschimbat timp de multe luni, poate chiar mai mulţi ani. Căci forţele sufleteşti trebuie mai întâi revigorate, întărite pentru adevărata cercetare suprasensibilă.

Dacă se continuă exerciţiile în acest fel, vine ziua, aş spune marea zi, când poţi observa că te afli într-o activitate sufletească cu totul independentă de trup. Şi mai observi că înainte erai dependent de trup cu toată gândirea şi simţirea, de sistemul neurosenzorial cu reprezentarea, de sistemul circulator cu simţirea şi aşa mai departe; acum te simţi într-o activitate spiritual-sufletească, independentă de orice activitate corporală. Acest lucru este evident prin aceea că acum eşti în situaţia de a putea pune în stare de vibraţie, în cap, ceva ce mai înainte rămânea cu totul în stare inconştientă. Acum faci descoperirea uimitoare a deosebirii dintre somn şi veghe. Această deosebire constă în faptul că atunci când eşti treaz ceva vibrează în tot organismul uman, dar nicidecum în cap: aici, ceea ce este în mişcare în restul organismului uman se află în repaus.

Veţi înţelege mai bine despre ce este vorba dacă vă voi face atenţi asupra faptului că noi, oamenii, nu suntem acele corpuri solide, robuste care de obicei credem că suntem. Suntem alcătuiţi aproximativ nouăzeci la sută din lichid, iar componentele solide sunt imersate în acest lichid, plutesc în acesta în procent de aproximativ zece la sută. Astfel că putem vorbi de solid în om numai într-un sens nedeterminat. Dacă mă pot exprima astfel, noi suntem nouăzeci la sută apă. Şi într-o anumită proporţie în această apă pulsează aer şi, de asemenea, căldură.

Dacă vă veţi reprezenta că omul este în mică parte solid, în mare parte apă, aer şi căldură care vibrează în interiorul acesteia nu veţi mai găsi atât de incredibil faptul că în noi se găseşte şi ceva mai fin. Şi acest lucru mai fin îl numesc corp eteric. Acest corp eteric este mai fin ca aerul. Este atât de fin încât ne pătrunde, ne impregnează, fără ca în viaţa obişnuită să ştim ceva despre aceasta. Acest corp eteric este cel care în timpul stării de veghe se află în mişcare interioară, într-o mişcare regulată în tot restul corpului, nurnai în cap nu. În cap, corpul eteric este în stare de repaus interior.

În timpul somnului lucrurile stau altfel. Somnul începe prin aceea că şi în cap corpul eteric începe să intre în mişcare, şi rămâne astfel. Aşa încât în somn avem un corp eteric interior mobil, ca om întreg, adică în cap şi în restul organismului. Iar când visăm, să spunem, înainte de trezire, percepem ultimele mişcări ale corpului eteric. Pe acestea le receptăm ca vise; în cazul unei treziri rapide acest lucru nu se poate întâmpla.

Cine meditează mult timp în modul pe care l-am indicat ajunge însă în situaţia de a-şi forma treptat imagini în corpul eteric liniştit al capului. Acestea se numesc, în cartea indicată mai sus, imaginaţiuni. Şi aceste imaginaţiuni, care sunt vieţuite în corpul eteric în mod independent de corpul fizic, constituie prima impresie suprasensibilă pe care o putem avea. Aceasta ne aduce în situaţia de a face complet abstracţie de corpul nostru fizic şi de a ne privi viaţa până la naştere în mişcarea sa, ca într-un tablou. Ceea ce este descris adeseori de oameni care au fost pe punctul de a se îneca, faptul că şi-au văzut viaţa retrospectiv, în imagini animate, poate fi dezvoltat aici în mod sistematic, astfel încât putem vedea toate rezultatele vieţii noastre pământene actuale.

Primul lucru pe care ni-l dă cunoaşterea iniţiatică este vederea vieţii sufleteşti proprii. În orice caz, aceasta este diferită faţă de cum presupunem în mod obişnuit. În mod obişnuit şi abstract se presupune că această viaţă sufletească este alcătuită din reprezentări. Dacă o descoperim în conturul ei adevărat, ea este ceva creator, este totodată ceea ce a acţionat în copilăria noastră, care a format în mod plastic capul nostru, care a modelat plastic creierul nostru, care pătrunde restul corpului nostru şi care realizează în acesta o activitate plastică,

formatoare, prin aceea că determină în fiecare zi starea noastră de veghe, ba chiar şi activitatea noastră digestivă.

Această componentă interior activă a organismului noi o considerăm a fi corpul eteric. Nu este un corp spaţial, ci un corp pur temporal. Din această cauză puteţi descrie corpul eteric şi ca formă spaţială numai când sunteţi conştienţi că faceţi în acest caz acelaşi lucru ca atunci când pictaţi un fulger. Când pictaţi un fulger reproduceţi, desigur, numai o clipă; opriţi clipa. La fel puteţi fixa în spatiu şi corpul eteric uman, astfel încât surprindeţi numai o clipă. În realitate avem un corp fizic spaţial şi un corp eteric temporal, care se află în continuu în mişcare. Şi are sens să vorbim despre corpul eteric numai dacă ne referim la el ca la un corp temporal, pe care îl supervizăm retrospectiv ca pe o unitate până la naşterea noastră, din clipa când suntem în situaţia de a face această descoperire. Aceasta este prima dintre structurile suprasensibile pe care o putem descoperi în noi înşine.

Efectul obţinut prin asemenea procese sufleteşti se observă mai întâi în modificarea întregii dispoziţii sufleteşti a omului care aspiră la cunoaşterea iniţiatică. Vă rog să nu mă înţelegeţi greşit. Nu vreau să spun că cel care se îndreaptă spre iniţiere devine brusc alt om. Dimpotrivă, cunoaşterea initiatică modernă trebuie să-l lase pe om în propria sa viaţă, astfel încât, chiar dacă el ajunge la ea, să-şi poată continua viaţa aşa cum a început-o. Dar pentru acele ore şi clipe în care face cercetare suprasensibilă omul a devenit un altul decât cel care este în viaţa obişnuită.

Înainte de orice aş vrea să scot în evidenţă un moment important care caracterizează cunoaşterea iniţiatică. Acesta este faptul că, pe măsură ce înaintează în vieţuirea suprasensibilului, omul simte din ce în ce mai mult cum îi dispare propria corporalitate, în legătură cu lucrurile la care această corporalitate participă în viaţa obişnuită. Să ne întrebăm cum iau naştere judecăţile pe care le facem în cursul vieţii. În perioada copilăriei creştem, ne dezvoltăm. În viaţa noastră se stabilesc simpatia şi antipatia. Simpatia şi antipatia pentru fenomenele naturale, înainte de orice simpatia şi antipatia faţă de alţi oameni. Corpul nostru participă la toate aceste lucruri. La toate participăm, bineînţeles, cu simpatie şi antipatie, care îşi au fundamentul în mare parte chiar în procesele fizice ale corpului nostru. În momentul în care cel care urmează să fie iniţiat urcă în lumea suprasensibilă, el începe să trăiască într-o lume în care această simpatie şi antipatie legate de corporalitate îi devin tot mai străine pentru timpul cât se află în suprasensibil. El este rupt de ceea ce este legat prin corporalitatea sa. Atunci când vrea să-şi reia viaţa obişnuită, el trebuie să se întoarcă din nou la simpatiile şi antipatiile sale obişnuite, ceea ce de altfel se şi întâmplă. Când ne trezim dimineaţa, ne aflăm în trupul nostru, dezvoltăm aceeaşi iubire faţă de oameni şi lucruri, aceeaşi simpatie şi antipatie pe care le-am avut mai înainte. Acest lucru se întâmplă de la sine. Dacă rămânem un timp în lumea suprasensibilă şi vrem să ne reîntoarcem la simpatiile şi antipatiile noastre, facem acest lucru cu efort, trebuie să ne cufundăm întrucâtva în propria noastră corporalitate. Această înstrăinare de propria corporalitate este unul din fenomenele care arată că am făcut cu adevărat un oarecare progres. Ceea ce se încorporează treptat iniţiatului sunt mai ales simpatii şi antipatii generoase, tolerante.

Într-o privinţă, dezvoltarea iniţiatică se manifestă cu deosebită intensitate în acţiunea memoriei, a amintirii, în timpul cunoaşterii iniţiatice. Noi vieţuim în existenţa obişnuită. Amintirea, memoria noastră funcţionează uneori mai bine, alteori mai rău. Dar noi ne obţinem memoria. Trecem prin unele întâmplări, mai târziu ne amintim de ele. Cu cele vieţuite în lumile suprasensibile lucrurile stau altfel. Acestea le putem vieţui în măreţie, în frumuseţe, în importanţă; după ce au fost vieţuite ele au trecut, şi vor mai fi vieţuite când se vor înfăţişa din nou în faţa sufletului nostru. Ele nu se imprimă ca amintiri, în sensul obişnuit. Se impregnează numai atunci când, cu mare efort, aducem ceea ce este văzut în suprasensibil în starea de noţiuni, de concepte, atunci când ne trimitem raţiunea în lumea suprasensibilă. Acest lucru este greu de realizat. Trebuie să gândim dincolo la fel ca aici, fără ca în această

gândire să dispunem de ajutorul trupului. Din această cauză trebuie să avem mai întâi noţiuni consolidate, trebuie să devenim logicieni adevăraţi, pentru a nu uita logica atunci când privim în lumea suprasensibilă. Clarvăzătorii primitivi pot vedea câte ceva, dar ei uită logica, când se află dincolo. Aşa se face că tocmai atunci când vrei să comunici altuia adevăruri suprasensibile are loc o transformare a memoriei cu privire la aceste adevăruri. Şi observăm cum participă corpul nostru fizic la exersarea memoriei, nu la gândire, ci la exersarea memoriei, care este întotdeauna implicată în suprasensibil.

Dacă-mi pot permite o observaţie personală, când eu însumi ţin conferinţe lucrurile stau altfel decât în cazul unor conferinţe obişnuite. La acestea din urmă se vorbeşte adeseori din memorie; ceea ce ai învăţat, ceea ce ai gândit este adeseori dezvoltat din amintire. Cel care dezvoltă cu adevărat adevăruri suprasensibile trebuie să le producă, de fapt, în momentul în care le expune, le dezvoltă. Astfel încât eu pot prezenta de treizeci, patruzeci, cincizeci de ori aceeaşi conferinţă, dar pentru mine ea nu este niciodată aceeaşi. Desigur, lucrurile stau la fel şi în alte situaţii, dar în măsură mai mare această independenţă faţă de memorie, această transportare într-o viaţă interioară se produce când s-a atins o treaptă superioară a memoriei.

Ceea ce v-am spus acum despre capacitatea de a introduce în corpul eteric al capului acele forme care ulterior fac posibil ca cineva să-şi poată vedea corpul temporal, corpul eteric până la naştere, determină deja o anumită atitudine sufletească faţă de Cosmos. Se poate spune că îţi pierzi propria ta corporalitate, dar te simţi trăind în Cosmos. Conştienţa expandează cumva în depărtările eterului. Nu mai priveşti o plantă fără a te afunda în creşterea ei. O urmăreşti de la rădăcină la floare. Trăieşti în sevele ei, în înflorirea şi în procesul ei de fructificare. Te poţi adânci în viaţa animalelor plecând de la forma lor, dar în special în viaţa celuilalt om. Cea mai mică trăsătură pe care o desluşeşti la semenul tău te conduce în întreaga lui viaţă sufletească, astfel încât simţi că nu mai eşti în tine, ci că în timpul acestei cunoaşteri suprasensibile eşti în afara ta.

Dar trebuie să te poţi întoarce mereu, acest lucru este necesar, în caz contrar eşti un mistic leneş, nebulos, un visător, sau un fanatic, dar nu un cunoscător al lumilor suprasensibile. Trebuie să poţi trăi în acelaşi timp în lumile suprasensibile şi să poţi reveni, astfel încât să poţi sta bine pe cele două picioare ale tale. Din această cauză, deja când discut asemenea lucruri despre lumile suprasensibile trebuie să subliniez că pentru mine un bun filosof trebuie să ştie, mai mult decât logica, cum se coase un pantof sau o haină, trebuie să se afle cu adevărat în viaţa practică. De fapt, nu ar trebui gândit asupra vieţii atunci când nu te afli în mod practic în adâncul ei. Acesta este încă în foarte mare măsură cazul celui care caută cunoştinţe suprasensibile. Cunoscătorii suprasensibili nu pot deveni visători, fanatici, oameni care nu stau cu ambele picioare pe pământ. Altfel te pierzi, pentru că trebuie să ieşi la propriu din tine. Dar această ieşire din tine nu trebuie să te conducă la a te pierde. Dintr-o astfel de cunoaştere este scrisă cartea care în germană se numeşte: ***Geheimwissenschaft in Umriss*** (***Ştiinţa ocultă în linii generale***, n.tr.), iar în engleză *Occult Science - An Outline* (Nota 37).

Apoi apare problema aptitudinii pentru pătrunderea în această cunoaştere umană. Aceasta se întâmplă prin dezvoltarea meditaţiei. La început, te fixezi cu meditatia la anumite reprezentări, sau complexe de reprezentări şi prin aceasta este întărită viaţa sufletească. Acest lucru nu este suficient pentru a intra pe deplin în lumea suprasensibilă, ci este necesar să exersezi nu numai fixarea pe anumite reprezentări, nu numai să te concentrezi cu întregul suflet asupra acestor reprezentări, ci să poţi să-l şi elimini în mod controlat, voit în mod conştient. Aşa cum în lumea sensibilă te poti uita la un lucru din când în când, tot aşa trebuie să înveţi să te concentrezi, în cursul evoluţiei suprasensibile, asupra conţinutului sufletului şi apoi să-l poţi elimina.

Chiar şi în viaţa obişnuită, uneori acest lucru nu este uşor de făcut. Gândiţi-vă cât de putin stă la îndemâna omului să-şi alunge gândurile. Uneori, gândurile îl urmăresc pe om zile întregi,

mai ales când sunt neplăcute. El nu poate scăpa de ele. Acest lucru însă devine mult mai greu de făcut după ce el s-a obişnuit să se concentreze asupra lor. Un conţinut de idei asupra cărora ne-am concentrat începe să ne ţină prizonieri şi este necesar să ne dăm toată silinţa pentru a-l putea îndepărta. După ce am exersat mult timp în această directie, ajungem în situaţia de a putea izgoni din conştienţa noastră întreaga privire retrospectivă asupra vieţii, până la naştere, acest întreg corp eteric, cum îl numesc, acest corp temporal.

Aceasta este, desigur, o treaptă de dezvoltare la care trebuie să ajungem. Trebuie mai întâi să ne maturizăm; prin îndepărtarea unor reprezentări asupra cărora am meditat, trebuie să căpătăm forţa de a înlătura acest colos sufletese, acest uriaş sufletesc; în faţa noastră se aflã rechinul înspăimântător al vieţii noastre, din clipa prezentă până la naştere, pe acesta trebuie să-l îndepărtăm. O dată ce l-am înlăturat, apare pentru noi ceva nou, pe care aş vrea să-l numesc „o conştientă mai trează". Atunci suntem pur şi simplu treji, fără ca în interiorul acestei stări de conştienţă trează să se afle ceva. Dar acum aceasta se umple de conţinut. Aşa cum pătrunde în plămân aerul de care acesta are nevoie, tot aşa pătrunde acum în conştienţa vidă care a luat naştere pe calea descrisă adevărata lume spirituală.

Aceasta este inspiraţia. Pătrunde ceva care nu este o substanţă mai fină, ci care se comportă faţă de substanţă aşa cum se comportă negativul faţă de pozitiv. Ceea ce este opus substanţei pătrunde acum în umanitatea eliberată de eter. Important este că putem conştientiza: Spiritul nu este numai o substanţă mai fină, devenită şi mai eterică; acest lucru nu este adevărat. Dacă spunem că substanţa reprezintă pozitivul - putem s-o considerăm şi negativul, aceasta nu are importanţă, lucrurile sunt relative -, atunci vom spune că faţă de pozitiv spiritul este negativul. Este ca şi cum aş avea în portmoneu, să zicem, cinci şilingi. Scot un şiling, mai rămân patru; mai scot unul, rămân trei şi aşa mai departe, până nu mai am nici unul. Apoi pot face datorii. Dacă am o datorie de un şiling, voi avea mai puţin de nici un şiling.

Dacă prin metoda pe care am elaborat-o am îndepărtat corpul eteric, nu voi pătrunde într-un eter mai fin, ci în ceva care este opus eterului, aşa cum sunt datoriile faţă de avere. Şi abia acum ştiu din experienţă proprie ce este spiritul. Spiritul intră în om prin inspiraţie şi primul lucru pe care îl vieţuim acum este ceea ce se află înainte de naştere, respectiv de conceptie, ceea ce se află împreună cu sufletul nostru şi cu spiritul nostru într-o lume spirituală. Aceasta este viaţa preexistentă a sufletesc-spiritualului nostru. Adineauri am văzut-o în eter până la naşterea noastră. Acum privim dincolo de naştere, respectiv de concepţie, în lumea spiritual-sufletească, şi ajungem să percepem cum eram înainte de a fi coborât din lumile spirituale şi de a fi primit prin linia ereditară un corp fizic.

Pentru cunoaşterea iniţiatică aceste lucruri nu sunt adevăruri filosofice, rezultate din gândire, sunt experienţe, dar experienţe care trebuie să fie mai întâi dobândite printr-o pregătire ca cea la care m-am referit mai înainte. În felul acesta, primul lucru pe care-l aflăm când intrăm în lumea spirituală este adevărul preexistenţei sufletului omenesc, respectiv a spiritului omenesc, şi învăţăm să privim nemijlocit veşnicia.

De multe secole omenirea europeană a privit veşnicia numai dintr-o perspectivă, aceea a nemuririi. Ea s-a întrebat întotdeauna în mod unilateral: Ce se întâmplă cu sufletul când părăseşte corpul, o dată cu moartea? Acesta este dreptul egoist al omului, căci oamenii se interesează din motive egoiste de această problemă. Vom vedea mai departe că şi noi putem vorbi despre nemurire, dar, în general, despre nemurire se vorbeşte din motive egoiste. Despre ce a fost înainte de naştere oamenii se interesează mai puţin. Ei îşi spun: Suntem aici. Ceea ce a precedat nu are valoare decât pentru cunoaştere. Dar o adevărată cunoaştere nu obţii dacă nu-ţi orientezi cunoştinţele spre ceea ce conţine existenţa noastră dinainte de naştere, respectiv de conceptie.

În limbile moderne noi avem nevoie de un cuvânt prin care veşnicul să devină complet. Nu ar

trebui să vorbim numai despre nemurire, ar trebui - acest lucru va fi puţin cam greu de tradus - să vorbim şi despre nenaştere; căci veşnicia este alcătuită din nemurire şi nenaştere. Iar cunoaşterea iniţiatică descoperă nenaşterea înainte de nemurire.

Acum as vrea să vă aduc înaintea sufletului un exerciţiu simplu de voinţă, ca exemplu concret cu ajutorul căruia puteţi să studiaţi principiul care este luat în considerare în această privinţă. În viaţa curentă, suntem obişnuiţi să gândim o dată cu desfăşurarea lumii. Noi lăsăm ca lucrurile să ajungă până la noi la întâmplare. Asupra a ceea ce a ajuns la noi mai devreme gândim mai devreme, asupra a ceea ce a ajuns mai târziu gândim mai târziu. Şi chiar dacă în gândirea mai logică nu gândim paralel cu trecerea temporală, există totuşi în fundal strădania de a ne ţine de succesiunea exterioară, reală a faptelor. Pentru a face exerciţii în legătură cu raportul de forţe spiritual-sufleteşti, trebuie să scăpăm de succesiunea exterioară a lucrurilor. Şi facem un exerciţiu de voinţă atunci când încercăm să gândim retrospectiv vieţuirile noastre din timpul zilei, de dimineaţa până seara, dar nu în această succesiune, ci în ordinea răsturnată, de seara până dimineaţa, intrând pe cât posibil în detalii.

Să admitem că în cursul unui astfel de exerciţiu retrospectiv aplicat pe parcursul unei zile ajungem la următoarele: Am urcat o scară. Ne imaginăm că suntem mai întâi sus, apoi pe treapta ultimă, treapta penultimă şi aşa mai departe. Coborâm în sens invers. La început nu vom fi în stare să ne reprezentăm în acest mod decât unele episoade din cursul zilei, să zicem de la ora şase la trei, nu şi de la douăsprezece la nouă şi aşa mai departe, până la momentul trezirii. Dar ne vom însuşi treptat o tehnică care va permite ca prin faţa sufletelor noastre să se desfăşoare seara sau dimineaţa următoare, ca un tablou orientat invers: viaţa zilei prezente sau viaţa zilei precedente, în imagini care se succed în sens invers. Când suntem în situaţia - şi acest lucru este important - de a putea scăpa cu ajutorul gândirii de modul cum se desfăşoară realitatea în spaţiul tridimensional, vom vedea că are loc o întărire importantă a voinţei. Vom atinge acest scop, dacă ajungem în situatia să simţim o melodie în sens invers, sau dacă ne reprezentăm o dramă în cinci acte desfăşurându-se în sens invers, de la actul al cincilea, al patrulea şi aşa mai departe, până la primul. Prin toate aceste mijloace ne întărim voinţa, învingând-o interior, în timp ce exterior o dezlegăm de legătura sa senzorială cu evenimentele.

La aceasta se pot adăuga exerciţii ca cele la care m-am referit în unele conferinţe anterioure (Nota 38), constând din a ne analiza un obicei oarecare. Ne propunem apoi ca în câţiva ani să căpătăm un alt obicei. Amintesc ca exemplu faptul că omul este caracterizat printr-un anumit scris. Dacă vrem să ne însuşim un alt scris, care nu mai seamănă cu cel anterior, aceasta nu se poate realiza fără o mare forţă interioară. Numai că cel de al doilea scris trebuie să ne devină tot aşa de familiar, de lesne de aşternut ca şi primul. Acesta este un fapt mărunt. Există multe situaţii în care putem modifica întreaga orientare a voinţei noastre, prin energie proprie. Prin aceasta noi putem, treptat, nu numai să primim în noi lumea spirituală sub formă de inspiraţie, ci să ne afundăm cu adevărat cu spiritul nostru eliberat de trup în celelalte fiinţe spirituale care sunt în afara noastră. Căci adevărata cunoastere spirituală este o afundare în entităţile care se află în jurul nostru pe plan spiritual, atunci când privim la lucruri fizice. Dacă vrem să recunoaştem elemente spirituale, trebuie mai întâi să ieşim din noi. Atunci însă trebuie să ne însuşim şi capacitatea de a ne afunda din nou în lucruri, şi anume în lucrurile şi entitătile spirituale.

Acest lucru putem să-l realizăm numai după ce am făcut exerciţii de iniţiere ca cele descrise, în care, de fapt, nu mai suntem deranjaţi de propriul nostru trup, ci ne putem afunda în aspectele spirituale ale lucrurilor; nu ne mai apar culorile plantelor, ci ne cufundăm în culorile însele, în care nu mai vedem plantele colorate, ci cum ele se colorează. Dacă ştim că cicoarea care creşte pe drum nu este numai albastră, ci că noi putem să ne afundăm în floare şi putem vieţui împreună înălbăstrirea ei, ne aflăm în mod intuitiv în acest proces şi putem să ne extindem tot mai mult, plecând de la aceasta, cunoaşterea noastră spirituală.

Că am făcut în adevăr un progres cu astfel de exerciţii putem constata după unele simptome. Aş vrea să amintesc două dintre ele, dar există numeroase altele. Primul constă în aceea că ne formăm cu totul alte concepţii cu privire la lumea morală. Pentru intelectualismul pur, lumea morală are ceva nereal. Desigur, omul se simte dator, în cazul în care a mai rămas integru în epoca materialistă, să realizeze, conform cu obligaţiile sale, un lucru bun. El gândeşte totuşi, chiar dacă nu recunoaşte: Prin faptul că faci binele necesar într-o situaţie, nu se întâmplă ceva asemănător cu un fulger care ar traversa spaţiul sau cu un tunet care se rostogoleşte prin spaţiu. La ceva real în acest sens el nu se gândeşte. Când începi să vieţuieşti în lumea spirituală devii conştient că ordinea morală a lumii nu are numai o realitate ca cea a lumii fizice, ci are o realitate de un nivel superior. Treptat înveţi să înţelegi că întregul timp, cu ingredientele şi fenomenele sale fizice, se poate dizolva; dar ceea ce iese din noi ca elemente morale continuă să existe în efectele sale. Realitatea lumii morale ni se deschide. Lumea fizică şi lumea morală, a fi şi a deveni, se contopesc. Resimtim cu adevărat că lumea are şi legi morale, ca legi obiective.

Acest lucru creşte responsabilitatea faţă de lume. Aceasta ne dă mai ales o cu totul altă conştienţă, o conştienţă de care omenirea modernă are mare nevoie. Această omenire scrutează felul cum a luat naştere Pământul dintr-o nebuloasă primordială, cum din această nebuloasă primordială a apărut viaţa, omul, şi din acesta, ca un fel de Fata Morgana, lumea ideilor. Această omenire, care priveşte spre moartea termică, pe care o prezintă în sensul că lumea va fi din nou acoperită de un imens câmp de morminte, în care se va afla înmormântat tot ceea ce constituie mediul actual de viaţă al omenirii, această omenire are nevoie de cunoaşterea ordinii morale a lumilor. Este ceea ce se cucereşte, de fapt, prin cunoaşterea spirituală. La aceste lucruri nu pot decât să fac aluzie.

Celălalt simptom este că nu poţi ajunge la această cunoaştere intuitivă, la această afundare în lucrurile exterioare fără a fi trecut printr-o suferinţă mai intensă, în comparaţie cu suferinţa de care am vorbit mai înainte, la cunoaşterea imaginativă, când am spus că trebuie să te regăseşti în simpatiile şi antipatiile tale printr-un efort propriu, ceea ce, ori de câte ori trebuie să se întâmple, creează suferinţe. Acum suferinţa devine o vieţuire participativă, cosmică a oricărei suferinţe care se află la baza existenţei.

Este uşor să te întrebi de ce creează zeii sau Dumnezeu suferinţa. Suferinţa trebuie să fie prezentă, dacă lumea vrea să se ridice în frumuseţea ei. Faptul că avem ochi - vreau să mă exprim pe înţelesul tuturor - se datorează împrejurării că într-un organism încă nediferenţiat au fost separate mai întâi acele componente organice care au condus la forţa vizuală şi apoi, transformate, la formarea ochiului. Dacă am percepe procesele cele mai mărunte, cele mai neimportante care au loc în retină în timp ce vedem, am constata că şi vederea este o durere care se află la temelia existenţei. Orice frumuseţe odihneşte pe solul suferinţei. Frumuseţea nu se poate dezvolta decât din suferinţă. Această durere, această suferinìă trebuie să o poţi simţi. Te poti regăsi cu adevărat în lumea suprasensibilă numai dacă treci prin suferinţă. Acest lucru se întâmplă într-o măsură mai mică şi pe o treaptă inferioară a cunoaşterii. Oricine a obţinut putină cunoaştere vă va putea face o mărturisire; el vă va spune: Pentru fericirea şi bucuriile de care am avut parte în viaţă sunt recunoscător destinului, cunoaşterea pe care o am, însă, mi-am însuşit-o numai prin suferinţele şi prin durerile mele.

Dacă simţim acest lucru deja la începutul cunoaşterii inferioare, putem să-l vieţuim în timp ce ne depăşim pe noi înşine, în timp ce trecem prin suferinţa resimţită ca o suferinţă cosmică, spre vieţuirea neutră în Cosmosul spiritual. Trebuie să faci experienţa participării vii la devenirea şi esenţa tuturor lucrurilor; numai atunci se poate vorbi de cunoaştere intuitivă. Atunci însă ne aflăm într-o vieţuire a cunoaşterii care nu mai este legată de timp, care se poate întoarce liberă în trup, pentru a fi din nou prezentă în lumea sensibilă, până la moarte, dar care ştie acum pe deplin ce înseamnă să fii spiritual-sufleteşte în afara corpului.

Dacă ai înţeles acest lucru, ai o imagine de cunoaştere a ceea ce se întâmplă când părăseşti prin moarte corpul fizic, ştii ce înseamnă să treci prin poarta morţii. Realitatea care te întâmpină, faptul că partea ta spiritual-sufletească trece într-o lume spiritual-sufletească, lăsând în urma sa trupul, o vieţuieşti mai întâi prin cunoaştere, dacă te-ai ridicat până la cunoaşterea intuitivă, atunci când ştii cum este în lume după ce nu mai ai un trup care să-ţi slujească drept suport. Atunci te reîntorci cu această cunoaştere, dacă ai adus-o până la faza de concept, în trup. Dar lucrul cel mai important este că înveţi să trăieşti şi fără trup, şi prin aceasta îţi însuşeşti şi cunoaşterea felului cum stau lucrurile când nu mai poţi utiliza corpul, când l-ai lepădat o dată cu moartea şi treci într-o lume spiritual-sufletească.

Dar nu este o speculaţie filosofică dată de cunoaşterea iniţiatică despre nemurire, ci o experienţă care, aş spune, este o preexperimentare, o previeţuire. Ştii cum va fi atunci. Nu trăieşti realitatea deplină, dar vieţuieşti o imagine reală care se acoperă într-un anume mod cu realitatea morţii. Vieţuieşti nemurirea. Aşadar, şi în această privinţă o vieţuire este atrasă în domeniul cunoaşterii.

Am încercat să vă descriu cum urci prin imaginaţiune la inspiraţie şi iniţiere şi cum înveţi să te cunoşti mai întâi pe tine însuţi ca om, în realitatea ta deplină. Înveţi să te cunoşti în trup, atât timp cât te afli în trup. Trebuie să te eliberezi de trup cu partea ta spiritual-sufletească; abia atunci înţelegi omul în întregul său. Căci prin ceea ce cunoşti prin trup, prin simţuri, prin ceea ce se asociază experienţei senzoriale ca gândire şi prin ceea ce pentru gândirea obişnuită se leagă totuşi de trup, şi anume de sistemul neurosenzorial, nu înveţi să cunoaşti decât o componentă a omului. Omul în întregul său nu înveţi să-l cunoşti decât dacă ai voinţa de a te ridica spre acele cunoştinţe care vin din ştiinţa iniţiatică.

As vrea să mai subliniez încă o dată: Dacă lucrurile au fost cunoscute, oricine se apropie de ele fără idei preconcepute le poate înţelege cu raţiunea umană obişnuită, sănătoasă, la fel cum ceea ce spun astronomii sau biologii despre lume poate fi probat cu raţiunea omenească sănătoasă. Şi atunci vei considera că această probă este prima treaptă a cunoaşterii iniţiatice. Întrucât omul nu este structurat pentru neadevăr şi eroare, ci pentru adevăr, trebuie să ai mai întâi o imagine adevărată despre cunoaşterea iniţiatică; în măsura în care destinul face posibil acest lucru, vei putea pătrunde tot mai mult în lumea spirituală încă în această viaţă pământeană. Trebuie împlinit şi în timpurile mai noi, şi încă într-un mod mai profund, imperativul notat deasupra templului grec: „Omule, cunoaşte-te!" Prin această sintagmă nu se înţelege pătrunderea în interiorul omului, ci un îndemn de a cerceta entitatea umană: din punct de vedere al esenţei nemuririi = trup, din punct de vedere al esenţei nenaşterii = spirit nemuritor şi din punct de vedere al mijlocirii dintre Pământ, temporal şi spirit = suflet. Omul adevărat, real, este alcătuit din trup, suflet şi spirit. Trupul poate fi cunoscut de trup, sufletul de suflet, spiritul numai de către spirit. Din această cauză trebuie ca spiritul să fie activ în tine, ca să poată fi recunoscut şi în lume.

CONFERINŢA a IX-a

Oxford, 22 august 1922

Vom lua în considerare, astăzi, unele aspecte care pot fi sintetizate pentru un cerc lărgit de antroposofi cu ajutorul unora dintre adevărurile cunoscute nouă. Vă este poate cunoscut modul de a descrie acele lumi pe care omul trebuie să le parcurgă între moarte şi o nouă naştere, dat de mine în cartea ***Teosofia*** (Nota 39). Azi aş dori să descriu câteva din aceste lumi, dintr-un punct de vedere diferit faţă de cel adoptat în acea carte.

În Teosofia au fost folosite în cea mai mare parte imaginaţiuni pentru lumea sufletească şi cea spirituală prin care trece omul după ce a păşit prin poarta morţii, pentru a urca, în dezvoltarea

sa ulterioară, spre o nouă viaţă pământeană. Azi nu vreau să mă folosesc de punctul de vedere imaginativ pentru a vă prezenta această problemă, ci mai mult de inspiraţie. Pentru a înţelege, putem lua ca punct de plecare trăiri pe care le avem în cursul vieţii noastre pe Pământ.

Într-un moment oarecare dintre naştere şi moarte ne aflăm în corpul nostru fizic, faţă în faţă cu lumea. Ceea ce se află în interiorul corpului nostru fizic noi numim fiinţa noastră umană. Acceptăm premisa că această fiinţă umană nu ascunde numai realităţi anatomice şi procese fiziologice, ci admitem că în interiorul lui se desfăşoară şi procese sufleteşti şi spirituale. Vorbim despre noi înţelegând prin aceasta ceea ce se află în interiorul corpului nostru şi privim lumea din jurul nostru, pe care o numim ambianţa noastră. Ştim că ne facem reprezentări despre această lume exterioară, iar aceste reprezentări continuă să trăiască în noi. Astfel încât în jurul nostru există lumea înconjurătoare şi într-o oarecare măsură imagini reflectate ale acestei lumi, care se află în viaţa noastră sufletească.

Când ne aflăm în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, ne aflăm în însăşi lumea care este ambianţa noastră aici pe Pământ. Tot ceea ce puteţi vedea cu mare precizie sau ce puteţi numai bănui a fi lume exterioară devine lumea dumneavoastră interioară. Acesteia i vă adresaţi, spunând: Eul meu. Aşa cum consideraţi că plămânul dumneavoastră aparţine Eului dumneavoastră, între moarte şi o nouă naştere consideraţi Soarele şi Luna ca fiind organele dumneavoastră, ca fiind ceea ce se află în interiorul dumneavoastră. Şi singura lume exterioară pe care o aveti sunteţi dumneavoastră înşivă, aşa cum sunteţi pe Pământ, sunt organele dumneavoastră terestre.

Dacă aici, pe Pământ, spunem: În noi un plămân, în noi o inimă, în afara noastră un Soare, în afara noastră o Lună, în afara noastră un cerc de constelaţii zodiacale, în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere spunem: În noi un cerc de constelaţii zodiacale, în noi Soarele, în noi Luna, în afara noastră plămân, în afara noastră inimă. Tot ceea ce purtăm în interiorul nostru devine tot mai mult, între moarte şi o nouă naştere, lumea noastră exterioară, Universul nostru, Cosmosul nostru. Concepţia privind relaţia dintre lume şi om este complet opusă când trăim între moarte si o nouă nastere.

Şi aşa se face că atunci când vieţuim moartea, aşadar când trecem prin poarta morţii, avem mai întâi o viziune clară despre ce era aici, în vremea când eram pe Pământ, numai o imagine. Trebuie să vă reprezentaţi că această imagine face asupra dumneavoastră impresia unei lumi exterioare. Mai întâi aveti această imagine, ca un fel de viziune în dumneavoastră. Şi după moarte aveţi la început o conştienţă despre ceea ce aţi fost pe Pământ ca om, în forma unor amintiri şi imagini terestre. Dar acestea se sting din ce în ce mai mult şi dumneavoastră ajungeţi la intuirea omului: lumea Eului, omul-Univers. Aceste imagini se intensifică. Numai că nu trebuie să vă imaginaţi că atunci plămânul va arăta aşa cum arată acum. Nu ar fi o înfăţişare care v-ar putea înlocui frumoasa înfăţişare a Soarelui şi a Lunii; dar ceea ce era atunci plămân, ce era inimă este ceva mult mai important, mai puternic decât ceea ce sunt acum Soarele şi Luna în faţa ochiului uman.

Pe această cale se obţine o impresie despre ceea ce este, de fapt, Maia. Oamenii vorbesc despre Maia, despre marea iluzie care este aici lumea pământeană, dar ei nu cred cu adevărat în aceasta; oamenii tot mai cred că totul este aşa cum arată în faţa ochilor pământeşti. Dar nu acesta este cazul. Plămânul este numai o formaţiune aparentă, la fel şi inima. În realitate plămânul nostru este o parte a Cosmosului nostru, şi cu atât mai mult inima; căci inima noastră este ceva mult mai maiestuos, ceva mult mai important decât un Soare.

Noi vedem cum răsare treptat o lume cosmică uriaşă, despre care vorbim astfel, încât spunem: Jos este cerul. Dar, de fapt, înţelegem că jos este ceea ce pregăteşte capul uman prin incarnarea viitoare; sus este ceea ce este jos. Totul se inversează. Acolo se află toate forţele

care pregătesc omul pentru a se îndrepta spre Pământ, pentru a sta în viaţa pământeană viitoare pe cele două picioare ale sale.

Aceasta o putem sintetiza prin cuvintele: Cu cât ne apropiem de o nouă viaţă pământeană, cu atât mai mult se contractă pentru noi Universul om. Devenim din ce în ce mai conştienti că acest Univers la început maiestuos (mai ales la mijlocul intervalului dintre moarte şi o nouă naştere) se atrofiază, că din planetele pe care le purtăm în noi, din ţesătura pe care o realizează planetele rezultă ceea ce mai târziu vibrează, pulsează în corpul eteric uman, că stelele fixe din cercul de constelaţii zodiacale devine ceea ce formează viaţa noastră neurosenzorială. Se formează mai întâi un corp spiritual, apoi un corp eteric, care este preluat de pântecele matern şi îmbrăcat cu materie terestră, când a devenit foarte mic.

Şi vine clipa când ne apropiem de viaţa pământeană, când simţim dispărând Universul pe care l-am avut mai înainte. El se contractă, devine mai mic. Acest lucru produce în noi dorul de a reveni pe Pământ, de a ne contopi din nou cu un corp fizic, pentru că, într-un fel, acest Univers se retrage în faţa vederii spirituale. Dacă analizăm cum devenim oameni, trebuie să ţinem seama de o cu totul altă desfăşurare a timpului. Viaţa dintre moarte şi o nouă naştere durează secole, şi dacă un om s-a născut în secolul al XX-lea, atunci coborârea sa este pregătită lent, încă din secolul al XVI-lea. Şi avem omul, care acţionează apoi într-o anumită relaţie asupra condiţiilor de pe Pământ.

Un stră-străbunic al dumneavoastră s-a îndrăgostit în secolul al XVI-lea de o stră-străbunică; ei au simţit o dorinţă vie de a fi împreună. În această dorinţă aţi acţionat deja dumneavoastră, din lumile spirituale. Şi când în secolul al XVII-lea un stră-străbunic mai puţin îndepărtat a iubit o stră-străbunică mai puţin îndepărtată, dumneavoastră aţi fost într-un anumit sens mijlocitorul. V-ati cercetat întregul şir de generaţii, astfel încât în final să rezulte cei care puteau fi mama si tatăl dumneavoastră.

În această nedeterminare misterioasă care se află în relaţiile de iubire pământeană sunt în joc acele forţe care pornesc de la cei care caută incarnări viitoare. Din această cauză nu există niciodată libertate deplină, conştientizare deplină în ceea ce priveşte întâlnirea persoanelor masculine şi feminine în cadrul relaţiilor exterioare. Aceste lucruri sunt cu totul în afara înţelegerii oamenilor.

Ceea ce numim azi istorie este, de fapt, ceva cu totul exterior. Despre istoria sufletelor oamenilor nu aflăm mare lucru în viaţa exterioară actuală. Oamenii de azi ignoră total faptul că sufletele oamenilor simţeau cu totul altfel în secolele al XII-lea şi al XIII-lea. Nu tot atât de clar, ci mai mult ca într-o stare de vis, oamenii secolelor al X-lea, al XI-lea şi al XII-lea mai ştiau despre astfel de forţe tainice care acţionau din lumea spirituală, venind însă de la suflete omeneşti. În Occident nu s-a vorbit prea mult despre vieţi terestre repetate, despre reincarnări. Dar pretutindeni au existat oameni care ştiau despre aceste lucruri. Numai bisericile au eliminat toate gândurile legate de vieţile terestre repetate şi le-au afurisit. Şi trebuie să vă faceţi o reprezentare despre faptul că mulţi oameni din Europa au ştiut până în secolele al XII-lea şi al XIII-lea că omul parcurge vieţi terestre repetate.

Apoi a venit timpul în care omenirea occidentală trebuia să se dezvolte prin intelectualitate. Omul trebuia să-şi obţină libertatea treptat. În timpurile vechi nu exista libertate, atunci era prezentă clarvederea înceţoşată asemănătoare visului. Nu există libertate, ci cel mai mult o credinţă în libertate, în acele relaţii interumane care sunt, să spunem, dominate de iubirea pământeană pe care am descris-o. În acest caz este întotdeauna în joc interesul sufletelor care vor coborî pe Pământ.

Dar omenirea trebuie să devină, totuşi, în cadrul evoluţiei pe Pământ, din ce în ce mai liberă. Pământul atinge scopul evoluţiei numai dacă omenirea devine din ce în ce mai liberă. Pentru

aceasta a fost necesară intelectualitatea, într-o anumită epocă. Acea epocă este epoca noastră. Dacă priviţi în urmă la condiţiile terestre în care oamenii au avut o clarvedere asemănătoare visului, vedeţi că în această clarvedere trăiau întotdeauna entităţi spirituale. Omul nu putea spune pe atunci: Am în cap gândurile mele. Ar fi fost un neadevăr. În timpurile vechi el trebuia să spună: Eu în cap am viaţa îngerilor. Dar mai târziu el trebuia să spună: Am în cap viaţa spiritelor elementare. A venit mai întâi secolul al XV-lea, apoi secolele al XIX-lea şi al XX-lea, când omul nu mai avea în cap nimic spiritual, nu mai avea în cap decât gânduri, gânduri.

Prin faptul că nu mai avea nimic de natură sprituală mai înaltă în sine, el şi-a putut construi imagini despre lumea exterioară. Dar putea să fie liber omul atât timp cât spiritele trăiau în el? Acest lucru nu era posibil. Spiritele îl dirijau, îi dădeau totul. Omul a putut deveni liber abia atunci când nu a mai fost dirijat de spirite, când nu a mai avut decât gânduri-imagini.

Gândurile-imagini nu te pot constrânge la nimic. Dacă te aşezi în faţa oglinzii, chiar dacă imaginile reflectate pot reprezenta oameni răi, ele nu vă vor creea niciodată o problemă; niciodată nu vă vor da o palmă adevărată, pentru că nu au realitate, pentru că sunt imagini. Dacă vreau să iau o hotărâre oarecare, pot să fac să se vadă acest lucru în imaginea reflectată, dar aceasta nu poate lua nici o decizie.

În epoca în care intelectualitatea nu introduce în cap decât gânduri, ia naştere libertatea, căci gândurile nu pot să ne constrângă. Dacă lăsăm ca impulsurile noastre morale să fie numai gânduri, aşa cum aţi văzut în cartea ***Filosofia libertăţii*** (Nota 40), putem ajunge la libertate în epoca noastră. Aşa încât în mod obligatoriu trebuia să vină un timp al intelectualismului. Sună ciudat, dar aşa stau lucrurile. A trecut timpul când oamenilor le era permis să dezvolte intelectualitatea pură, simpla gândire în imagini. Acest lucru a trecut o dată cu secolul al XIX-lea. Oamenii dezvoltă aceste gânduri-imagini, iar gândurile cad pradă forţelor ahrimanice; forţele ahrimanice găsesc calea de acces spre om, care îşi pierde din nou libertatea în relaţia cu forţele ahrimanice. În prezent omenirea se află în faţa acestui pericol.

Omenirea se află în faţa eventualităţii fie de a înţelege lumea spirituală, de a înţelege că aşa ceva este realitatea aşa cum am descris-o azi, fie să o conteste. În acest din urmă caz, dacă ajungi să conteşti în prezent această realitate nu mai poţi gândi liber, ci Ahriman, forţele ahrimanice încep să gândească în omenire; atunci toată evoluţia umană se va înscrie pe o linie descendentă.

Aşadar, este imperios necesar ca tot mai mulţi oameni să înţeleagă că trebuie să ne reîntoarcem la viaţa spirituală. Acest sentiment al necesităţii întoarcerii la viaţa spirituală este ceea ce ar trebui să caute în prezent oamenii în sinea lor. Dacă nu-l caută, omenirea va cădea pradă lui Ahriman. Acestui lucru ar fi bine să i se acorde prioritate înaintea oricărui alt gând, care ar trebui să fie contemplat în lumina acestuia.

Acest lucru am vrut să-l comunic în prima parte a conferiniei de azi. Poate că domnul *Kaufmann* (Nota 41) va fi atât de amabil să traducă această primă parte. Apoi voi continua.

* * *

Prin astfel de expuneri poate deveni evident că viaţa parcursă în lumea spirituală între moarte şi o nouă naştere este fundamental diferită de cea pe care o parcurgem între naştere şi moarte. Din această cauză nu sunt suficiente imaginile luate din viaţa pământească, pentru a caracteriza viaţa spirituală propriu-zisă a omului, ci putem conduce numai, încet şi treptat, la o înţelegere a ceea ce este realitate în lumea spirituală. Vreau să dau unele exemple în acest sens.

Presupuneţi că omul îşi părăseşte aici corpul său pământesc şi pleacă cu viaţa sa spiritual-sufletească dincolo, în lumea spiritual-sufletească. Să presupunem că o persoană care şi-a dobândit cunoaşterea iniţiatică în sens mai intim are posibilitatea să urmărească sufletele în viaţa lor de după moarte. În acest scop sunt necesare numeroase pregătiri, este necesară o anumită karma care să lege omul de aici cu omul de dincolo. Este vorba de a obţine posibilitatea de înţelegere cu un om care a trecut pragul morţii. Vă vorbesc despre vieţuiri spirituale de o deosebit de mare dificultate, căci, în general, este mai uşor să descrii lumea în mod spiritual, decât să te apropii de un mort. Oamenii cred că nu ar fi greu să ajungi la un mort; este mult mai greu să ajungi cu adevărat la el decât să obţii cunoştinţe spirituale generale.

Aş dori să vă fac cunoscute unele particularităţi ale comunicării cu morţii. Mai întâi, nu este posibil să comunici cu morţii decât dacă te poţi transpune în capacitatea lor de amintire despre lumea fizică. Morţii mai păstrează o legătură cu vorbirea umană, chiar cu limba pe care au vorbit-o aici, pe Pământ. Dar atitudinea lor faţă de limbă se modifică. Astfel, se observă, când comunicăm cu un mort, că acesta nu mai are nici o înţelegere, nici cea mai slabă înţelegere, pentru substantive. Poţi adresa substantive unui mort, dar el pur şi simplu nu le aude. În schimb, mortul păstrează un timp destul de îndelungat înţelegerea pentru toate cuvintele ce desemnează acţiuni.

De regulă, obţii o înţelegere cu mortul numai dacă te pricepi să-i pui întrebări. Uneori trebuie să procedezi în aşa fel, încât să trăieşti împreună cu el ceva foarte concret - căci după moarte imaginile din sufletul său sunt mai mult reprezentări abstracte -, aşadar trebuie să te concentrezi asupra unui lucru care este o vieţuire concretă, reală, pe care aici, în viaţă fiind, o iubea foarte mult; numai aşa te poţi apropia treptat de mort.

De obicei, nu primeşti imediat un răspuns. Adeseori răspunsul vine doar după câteva zile. Dar nu primeşti niciodată răspuns dacă pui întrebarea cu ajutorul substantivelor. Trebuie să încerci să dai oricărui substantiv o formă verbală. Această pregătire este deosebit de necesară. Ceea ce înţelege mai bine un mort sunt verbele pe care le faci intuitive. Aşadar, el nu va percepe niciodată cuvântul „masă", dar dacă reuşeşti să-i reprezinţi acţiunea de a face o masă, aşadar ceva ce se află în devenire, atunci, treptat, poţi să te faci înţeles, astfel încât el să intuiască întrebarea şi să obţii răspunsul, care uneori este sub formă de verb, dar care adeseori este sub forma a ceea ce aici, pe Pământ, considerăm că sunt interjecţii, cuvinte ce exprimă senzaţii.

Mortul vorbeşte în alcătuiri de litere, de sunete. Şi cu cât a dăinuit mai mult în lumea spirituală după moarte, el ajunge să vorbească într-o limbă pe care ţi-o însuşeşti când obţii pentru limba pământeană o capacitate de diferenţiere, când nu mai eşti legat de semnificaţia abstractă a cuvintelor, când pătrunzi în conţinutul de simţire al sunetelor.

Aşa cum am mai spus şi în conferinţele privind educaţia, în cazul vocalei A resimţim ceva ca o mirare. Mirarea o preluăm în sufletul nostru, dacă nu spunem *A*, ci *Ah!* Aceasta înseamnă A = mă mir, şi mirarea intră în mine: h (în germană, A şi *ch*, *Ach!*). [Fraza care urmează este intraductibilă, se comentează adăugarea unui *m,* ceea ce în limba germană duce la cuvântul *mach*! (fă!) - n. tr.] În acest fel vin adeseori răspunsurile morţilor. Ei nu vorbesc engleza, germana şi nici rusa, ei vorbesc astfel, încât numai sufletul şi inima îi înielege, atunci când sufletul şi inima sunt în legătură cu urechile.

V-am spus mai înainte: Inima este mai maiestuoasă decât Soarele. Pentru accepţia terestră, inima se află undeva înăuntru, şi dacă o scoatem ca piesă anatomică ea nu are un aspect frumos. În realitate, inima se află în întregul om, pătrunde toate celelalte organe, sălăşluieşte şi în ureche. Noi trebuie să ne obişnuim tot mai mult cu această limbă de suflet a morţilor,

dacă îmi este îngăduit s-o numesc astfel.

Prin ea ne obişnuim, dacă eliminăm treptat tot ce ţine de substantive, să pătrundem în verbal. Activitatea, devenirea sunt înţelese de om mult timp după moarte. Mai târziu el înţelege o altă limbă decât cea adevărată. Ceea ce primim de la cel mort trebuie să retranspunem într-o limbă terestră.

În felul acesta, omul se dezvoltă treptat afară din corpul său, în lumea spirituală, în timp ce întreaga sa viaţă sufletească se schimbă. Şi când vine timpul ca omul să se apropie de Pământ, el trebuie să-şi modifice din nou întreaga viaţă sufletească, căci soseşte clipa în care se va afla în faţa unei sarcini uriaşe, clipa în care va trebui să alcătuiască singur forma astrală şi apoi forma eterică a omului viitor, care va trăi în plan fizic pe Pământ.

Ceea ce facem aici, jos, pe Pământ, este o lucrare exterioară. Mâinile noastre se ocupă de modelarea a ceva exterior. Când ne atlăm între moarte şi o nouă naştere sufletul nostru se ocupă de alcătuirea corpului nostru. Faptul că omul rezultă prin ereditate este numai o aparenţă. Prin ereditate nu i se dă decât învelişul fizic exterior, dar chiar şi forma organelor trebuie să o dea omul. Vreau să vă dau un exemplu în acest sens.

Când omul se apropie de viaţa pământeană, el mai poartă în sine Soarele şi Luna. Dar treptat Soarele şi Luna se atrofiază, contopindu-se. Atunci simţiţi ca şi cum cei doi plămâni s-ar contopi în dumneavoastră. Astfel percepeţi existenţa dumneavoastră cosmică, contopirea organului dumneavoastră solar cu organul dumneavoastră lunar. Şi atunci se desprinde ceva din Soare şi ceva din Lună. Acum ai ceva - cum ai avut mai devreme în tine Soarele şi Luna - care este un fel de imagine a Soarelui şi a Lunii. Ai în faţa ta două sfere uriaşe, dintre care una este Soarele spiritualizat, cealaltă Luna spiritualizată: una din sfere este strălucitoare, cealaltă mocneşte, este caldă mai mult în sine, păstrând parcă lumina, în mod egoist, la suprafaţa sa.

Aceste două sfere care se desprind de omul modificat cosmic - de acest *Adam Kadmon* (Nota 42) existând încă şi azi - se apropie din ce în ce mai mult. Apoi, când cobori pe Pământ spui: Soarele şi Luna devin una. Şi aceasta este ceea ce te conduce - începând de la stră-străbunică, străbunică, bunică şi aşa mai departe - la acea mamă care trebuie să te nască. În această evoluţie te conduc Soarele şi Luna, dar în acelaşi timp se şi apropie din ce în ce mai mult una de cealaltă.

Şi atunci vezi o sarcină în faţa ta. Vezi un singur punct, încă îndepărtat, în embrionul uman. Şi vezi cum ceea ce a rezultat din Soare şi Lună ca ceva unitar se apropie de mamă. În faţa ta vezi o sarcină pe care o pot caracteriza după cum urmează.

Gândiţi-vă că această mănuşa ar fi ceea ce ţi se prezintă drept Soare şi Lună reunite. Ştii că atunci când conştienţa ta cosmică va dispărea cu totul, când vei trece prin întuneric - aceasta se întâmplă după concepţie, când omul se cufundă în embrion -, va trebui să întorci totul pe dos, astfel încât interiorul să vină spre exterior. Ceea ce au fost Soarele şi Luna trebuie să le întorci pe dos, şi atunci ia naştere un mic orificiu; prin acesta trebuie să intri în Eul tău, şi acesta va fi, în imagine, corpul tău uman pe Pământ.

Vedeţi, aceasta este pupila din ochiul uman. Din acel lucru care aici este unu apare dualitatea, doiul, ca şi cum ar lua naştere două imagini în oglindă. Acestea sunt cei doi ochi umani, la început uniţi, pentru ca apoi să se întoarcă pe dos, ca Soare şi Lună unificate.

Îţi revine această sarcină, pe care o îndeplineşti în mod inconştient. Trebuie să întorci totul pe dos, să scoţi interiorul spre afară şi să intri prin micul orificiu. În stadiul embrionar se formează două imagini-cópii fizice. Căci ochii embrionari fizici sunt două imagini: ceea ce a

luat nastere din Soare si Lună.

În felul acesta se perfecţionează diferitele părţi ale organismului uman, prin faptul că ceea ce este vieţuit ca fiind întregul Univers este adunat, în timp ce i se dă o anumită formă. Părţile de organism formate in felul acesta nu fac apoi decât să se îmbrace şi să se răsîmbrace cu ajutorul materialului atât de plastic care este materia. Pe aceasta numai o acceptă. Dar forţele, pe acelea le formează, le formează din Univers.

Dacă, de exemplu, Soarele se află, în perioada de dinaintea naşterii, în semnul Leului - nu este necesar ca aceasta să fie poziţia de la naştere, poate fi şi cu mai mult timp înainte -, nu acum îti faci din Soare şi Lună ochiul, acest lucru se va întâmpla într-un alt moment; în acest timp însă te uneşti cu interiorul Soarelui. Dacă ai intra în interiorul Soarelui, acesta ar arăta cu totul altfel decât îşi imaginează azi fizicienii. Reprezentarea fizicienilor este atât de candidă! Interiorul Soarelui nu este o minge de gaz, ci ceva mai puţin decât spaţiul, de unde spaţiul este chiar eliminat. Dacă îţi imaginezi spaţiul ca ceva care are întindere, care presează, interiorul Soarelui ar trebui să ţi-l reprezinţi ca ceva care absoarbe, ca spaţiu negativ, mai gol decât spaţiul. Foarte puţini oameni ajung la o reprezentare adecvată. Când traversezi acest spaţiu negativ, vieţuieşti ceva căruia poţi din nou să-i dai formă şi care apoi apare ca inimă umană.

Din Soare şi Lună nu se alcătuieşte numai forma ochilor; şi forma inimii este dată tot de Soare, dar numai dacă Soarele înglobează în sine şi forţele care îi parvin de la constelaţia Leului, transmiţându-le mai departe.

În felul acesta omul îşi construieşte întregul organism, fie din mişcările, fie din constelaţiile de stele din Univers. Acest organism uman este o reflectare a lumii stelare şi o mare parte a lucrării dintre moarte şi o nouă naştere constă din aceea că ne construim corpul din Univers. Fiinţa umană, aşa cum există pe Pământ, este un Univers, dar un Univers atrofiat. Iar ştiinţele naturii sunt atât de naive, încât cred că omul nu se naşte decât din germenele uman! Este ca şi cum cineva, observând că acul magnetic care arată mereu cu un capăt spre nord şi cu celălalt spre sud, ar începe să caute forţele care îi dirijează poziţia numai în interiorul acului magnetic şi nu ar privi Pământul ca pe un magnet.

Aşa stau lucrurile când cineva spune: Omul ia naştere din germenele uman. El nu ia deloc naştere din germenele uman, ci din întregul Univers. Iar elementul său spiritual-sufletesc dintre moarte şi o nouă naştere colaborează la forma umană sufletesc-eteric-suprasensibilă, care apoi se poate înveşmânta cu materia fizică. Omul nu este decât scena pentru ceea ce Universul şi el însuşi realizează cu forţele sale metamorfozate în fizicul său.

Astfel se dezvoltă omul. Totul începe cu limbajul, prin încetarea folosirii substantivelor şi prin trecerea la un nou limbaj. Se trece de la limbă la vederea interioară a lumii stelare, apoi el trăieşte în lumea stelelor. Şi abia după aceea începe să articuleze şi să diferenţieze din lumea stelelor, să formeze ceea ce el va deveni, ceea ce el va fi în incarnarea următoare. În felul acesta se trece din fizic în spiritual, prin transformarea limbii; şi aşa se întoarce înapoi, prin transformarea Universului în om. Şi numai când înţelegem cum spiritual-sufletescul care se pierde în acest fel în vorbire devine una cu lumea stelară şi apoi se retrage din această lume pătrundem acest întreg ciclu vital al omului dintre moarte şi o nouă naştere.

Aceste lucruri erau clare multor oameni pe vremea când a avut loc pe Pământ Misteriul de pe Golgota. Atunci nimeni nu credea că Iisus Hristos s-a dezvoltat pe Pământ, ci exista părerea că el a fost mai întâi în acea lume căreia îi aparţinem între moarte şi o nouă viaţă, şi se reflecta asupra modului în care a coborât şi a trecut în Pământ.

Ştiinţa iniţiatică a fost renegată chiar de lumea romană; trebuiau să rămână numai dogmele

vechi. Un anumit grup constituit în Italia după Misteriul de pe Golgota a făcut toate eforturile pentru ca vechile metode de iniţiere să nu se transforme în metode noi; trebuiau să rămână oamenilor numai cunoaşterea lumii fizice exterioare, iar despre lumile suprasensibile nu trebuiau să aducă informaţii decât dogmele vechi, pe care oamenii le preiau ca noţiuni cu ajutorul intelectului şi nu le mai înţeleg; ei trebuie numai să creadă în ele. În felul acesta cunoaşterea care a existat înainte a fost împărţită într-o ştiintă despre lumea pământeană şi într-o credinţă într-o altă lume, până când această credinţă s-a atrofiat într-atât, încât pentru unii ea nu mai este alcătuită decât dintr-o sumă de dogme care nu mai sunt înţelese şi care nu mai constituie decât un punct de sprijin pentru a putea crede. Ce crede oare omul modern care nu mai este legat de dogmele Sfintei Treimi? Ceva înceţoşat, foarte general, spiritual. Dar noi trebuie să ne întoarcem la concepţia prin care putem să vieţuim participativ în sfera spiritualului; asta înseamnă că avem nevoie de o ştiinţă iniţiatică, o ştiinţă care ne vorbeşte astfel: Admiră ochiul uman, el însuşi este o mică lume. Nu este o simplă imagine, este ceva real, din motivele expuse mai sus. Căci acest ochi a fost o dată, când ne aflam între moarte şi o nouă naştere, o unitate, şi aceasta, care ulterior s-a răsturnat, a reprezentat o contopire a doi ochi, pentru că, dacă am fi structuraţi să vedem numai cu un ochi, ca ciclopii, nu am putea dezvolta niciodată Eul într-o lume vizibilă; l-am dezvolta numai în lumea sentimentelor.

Helen Keller (Nota 43) prezintă o altă lume a sentimentelor şi a reprezentărilor decât ceilalţi oameni; ea se poate înţelege cu alţii numai pentru că i-a fost înţeleasă vorbirea. Fără aceasta nu am putea dezvolta o reprezentare a Eului. Noi o dezvoltăm numai pentru că putem aşeza mâna dreaptă peste cea stângă, mai ales când aşezăm deasupra membrele simetrice. În felul acesta dezvoltăm şi o reprezentare subtilă a Eului, pentru că încrucişăm cu cei doi ochi axa vizuală, atunci când privim. Întotdeauna când privim ceva încrucişăm ochii.

Cei doi ochi materiali sunt o unitate pe plan spiritual. Şi acest unu se află în spatele rădăcinii nasului, acest ochi unu, acest spiritual care se oglindeşte şi devine doi ochi. Pentru că omul poate fi un om drept şi un om stâng, el se poate numi om. Dacă ar fi numai drept sau numai stâng şi nu o fiinţă simetrică orice reprezentare ar ieşi afară, în lume; nu am ajunge la un Eu închegat.

Prin faptul că reunim cele două imagini ale Soarelui şi Lunii într-una singură, ne formăm pentru o incarnare viitoare. Ne spunem: Tu nu te poţi descompune, nu poţi deveni solar şi să ai alături un om lunar. Trebuie să devii un om unitar. Atunci când poţi simţi această coerenţă ia nastere din nou acel ochi solar-lunar. Ochiul uman solar-lunar reprezintă transformarea formei a ceea ce purtăm în noi ca ochi, iar cei doi ochi ai noştri sunt, de fapt, imaginile-cópii ale ochiului uman solar-lunar-unitar.

Aceste lucruri am vrut să le spun astăzi despre experienţa cu totul diferită pe care o avem când ne aflăm în lumea spirituală, faţă de cea trăită pe plan fizic. Lucrurile sunt interdependente, dar depind în aşa fel unele de altele, încât noi suntem cu totul întorşi pe dos. Dacă am putea să răsturnăm omul, să-l întoarcem pe dos, ca să aducem interiorul său spre exterior, în aşa fel încât interiorul, de exemplu, inima, să ajungă la suprafaţa omului - el nu ar rămâne în acest caz viu, ca om fizic, asta puteţi s-o credeţi -, dacă am putea, apucându-l din interiorul inimii, să-l întoarcem ca pe o mănuşă, el nu ar mai fi acelaşi om, ci s-ar dilata, devenind un Univers. Căci dacă te concentrezi asupra unui punct din interiorul inimii şi ai capacitatea de a te întoarce pe dos în spiritul tău, atunci devii această lume, pe care altminteri o vieţuieşti între moarte şi o nouă naştere. Aceasta este taina interiorităţii umane care însă în lumea fizică nu poate fi întoarsă spre exterior. Dar inima umană este şi ea o lume întoarsă pe dos; astfel este din nou legată lumea terestră fizică cu lumea spirituală. Trebuie să ne obişnuim cu această întoarcere pe dos. Dacă nu ne obişnuim cu ea, nu obţinem niciodată o reprezentare corectă despre cum se comportă, de fapt, lumea fizică de aici faţă de lumea spirituală.

CONFERINŢA a X-a

Oxford, 27 august 1922

Omenirea, prin toate forţele care trăiesc în sufletul omului, trebuie să ajungă din nou la înţelegerea Misteriului de pe Golgota, nu numai să-l înţeleagă din interiorul civilizaţiei actuale, ci în aşa fel încât întreaga fiinţă umană să poată fi legată cu el. Acest lucru va deveni însă posibil pentru omenire abia când aceasta se va putea din nou apropia, de pe poziţia unei cunoaşteri spirituale de sine, de Misteriul de pe Golgota. Nici o cunoaştere intelectualistă nu este aptă să pună în valoare în lume creştinismul, cu întregul său impuls, căci ea nu cuprinde decât gândirea umană. Şi atunci când avem o cunoaştere care vorbeşte numai gândirii trebuie să ne căutăm impulsurile voliţionale - şi acestea sunt cele mai importante impulsuri în cadrul adevăratului creştinism - în instinctele noastre; noi nu le putem resimţi, din lumea în care ele sunt cu adevărat prezente, din lumea spirituală. În epoca actuală acest lucru nu va fi posibil decât dacă ne vom îndrepta privirea spre marea întrebare a umanităţii: În ce măsură Misteriul de pe Golgota este sensul întregii evoluţii a Pământului?

Am vrea ca ceea ce se va spune despre aceasta să fie reunit într-un tablou, într-o imagine, poate paradoxală. Dacă o fiinţă oarecare ar coborî de pe o altă planetă pe Pământ - această fiinţă nefiind un om în sensul pământesc - ar găsi că tot ce există aici este de neînţeles; dar convingerea mea cea mai profundă, extrasă din cunoaşterea evoluţiei Pământului, este că o astfel de fiinţă, chiar dacă ar veni de pe Marte sau de pe Jupiter, ar fi profund emoţionată de tabloul lui *Leonardo da Vinci Cina cea de taină* (Nota 44). O astfel de fiinţă ar găsi în acest tablou un sens mai profund, legat de Pământ şi de evoluţia acestuia. Plecând de la acest sens, care cuprinde Misteriul de pe Golgota, o fiinţă aparţinând unei lumi extraterestre ar putea înţelege Pământul, cu celelalte fenomene ale sale.

Noi, oamenii prezentului, nu ştim cât de departe am pătruns în abstracţiunea intelectualistă. Din această cauză nu ne mai putem transpune în sufletele oamenilor care au trăit înainte de Misteriul de pe Golgota. Acele suflete erau cu totul diferite de cele actuale. Istoria omenirii este imaginată în mod prea asemănător cu ceea ce se întâmplă azi. Dar sufletele omeneşti au parcurs o evoluţie importantă, şi înaintea Misteriului de pe Golgota chiar şi cei care aveau numai o formaţie primitivă în sufletele lor vedeau în ei înşişi o entitate sufletească care se poate numi o amintire a timpurilor pe care sufletul îl parcurge înainte de a intra într-un corp terestru. Aşa cum ne amintim de cele vieţuite la vârsta de trei, patru, cinci ani, tot astfel sufletul omenesc din vechime avea o amintire despre viaţa dinainte de naştere în lumea spiritual-sufletească. Omul era, într-un anumit sens, transparent în ceea ce priveşte sufletul; el spunea: Eu sunt un suflet, şi eram un suflet şi înainte de a coborî pe Pământ. Şi el cunoştea, de asemenea, în timpuri mai vechi, anumite detalii ale vieţii sale spiritual-sufleteşti dinaintea coborârii pe Pământ. Se vieţuia pe sine însuşi în imagini cosmice. Privea în sus spre stele şi nu le vedea în simple configuraţii abstracte, aşa cum vedem stelele azi, el le vedea în imaginaţiuni asemănătoare visului şi putea spune: Aceasta este ultima aparenţă a acelei lumi spirituale din care am coborât ca suflet într-un corp uman. Niciodată acest om al timpurilor de demult nu s-a legat atât de intens cu corpul său uman încât să nu aibă o vieţuire a sufletului său.

Cum vieţuia acest om al timpului de demult? El vieţuia astfel, încât putea spune: Înainte de a coborî pe Pământ, eu am fost într-o lume în care Soarele nu este numai un corp ceresc care răspândeşte lumină, în care el este locul de adunare a ierarhiilor spirituale superioare. Eu nu am trăit într-un spaţiu fizic, ci într-unul spiritual, într-o lume în care Soarele nu răspândeşte pur şi simplu lumină, ci emite înţelepciune radiantă. Am trăit într-o lume în care stelele sunt entităţi care îşi pun în valoare voinţa. Din această lume am coborât. Cu asemenea simţăminte se legau pentru omul din vechime două vieţuiri: vieţuirea naturii şi vieţuirea păcatului.

Această vieţuire a păcatului omul nu o mai are, pentru că pentru el păcatul nu trăieşte decât în lumea existenţei abstracte, păcatul este pentru el numai o transpunere, ceva pe care nu-l poate pune, sub raport moral, în legătură cu necesităţile naturii. Pentru omul din vechime nu existau aceste două necesităti izolate în viaţa cosmică: necesitate a naturii, pe de o parte, şi necesităti morale, pe de altă parte. Pentru el orice necesitate morală era şi o necesitate a naturii; orice necesitate a naturii era si o necesitate morală.

Omul putea, astfel, să-şi spună: A trebuit să cobor din lumea spiritual-divină. Dar prin faptul că am coborât într-un corp uman eu mă aflu faţă de lumea din care am coborât ca un bolnav. Noţiunile de boală şi de păcat erau strâns legate pentru omul din vechime. Omul se simţea aici, pe acest Pământ, în aşa fel încât trebuia să găsească în sine forţele pentru depăşirea bolii. Din această cauză în aceste suflete mai vechi îşi făcea loc starea de conştienţă: Avem nevoie de educaţie, de ceva care înseamnă vindecare. Educaţia este medicină, educaţia este terapie. Şi au apărut figuri ca *terapeuţii* (Nota45), pe scurt, aşa cum erau înainte de Misteriul de pe Golgota, vindecătorii. Şi în Grecia orice viaţă spirituală era gândită în legătură cu vindecarea oamenilor, pentru că se ştia că omul era la începutul evoluţiei Pământului mai sănătos şi a evoluat treptat, în aşa fel încât s-a depărtat tot mai mult de fiinţa spiritual-divină. Aceasta însemna a fi bolnav; ceea ce a fost uitat ulterior este faptul că această noţiune s-a răspândit în acea lume în care a avut loc Misteriul de pe Golgota. Căci omul resimţea în acele timpuri mai vechi orice lucru spiritual printr-o privire îndreptată asupra trecutului; el îşi spunea: Dacă vreau să caut spiritualitatea, trebuie să privesc în urmă, în trecut; acolo există spirit. Din acest spirit m-am născut şi acest spirit trebuie să-l regăsesc. Dar m-am îndepărtat de el.

În felul acesta simţea omul trecutului spiritul de care se îndepărtase ca fiind spiritul Tatălui. În Misterii iniţiatul suprem era acela care dezvoltase în el însuşi, în inima sa, în sufletul său acele forţe prin care el putea reprezenta în mod exterior, ca om, pe Tatăl. Iar când învăţăceii Misteriilor au păşit prin poarta acestora, au intrat în acele instituţii care erau totodată lăcaşuri de artă, de educaţie şi de cult iniţiatic; când se aflau în faţa iniţiatului suprem, ei vedeau în acesta pe reprezentantul lui Dumnezeu-Tatăl. Părinţii (Taţii) erau initiaţi superiori, *eroi solari* (Nota 46). Principiul Tatălui a fost dominant înaintea Misteriului de pe Golgota.

Şi omenirea simţea cum se îndepărtase tot mai mult de Tatăl - faţă de care se putea spune: *Ex deo nascimur* - şi că trebuia să fie vindecată. Omenirea aştepta pe Vindecător, pe Mântuitor. Dar abia când El va fi din nou resimţit ca medic al lumii, ca marele Mântuitor, va putea fi din nou aşezat în lume.

Acesta era sentimentul pe care-l aveau vechile suflete dinaintea Misteriului de pe Golgota despre legătura lor cu lumea suprasensibilă a Tatălui. Iar ceea ce era resimţit în Grecia, ceea ce trăia în expresia: *Mai bine să fii cerşetor* aici pe Pământ, decât rege în regatul umbrelor (Nota 47) vrea să însemne că omenirea a învăţat să simtă în mod profund cât de mult se depărtase în întreaga ei fiinţă de lumea suprasensibilă. Un dor adânc tânjea, în acelaşi timp, în om după această lume suprasensibilă.

Dar niciodată omenirea nu ar fi putut ajunge la conştienţa deplină de sine a Eului, la libertatea interioară, dacă ar fi continuat să se dezvolte având nurnai conştienţa despre Dumnezeu-Tatăl. Căci pentru a ajunge la această libertate interioară trebuia să-şi găsească loc în fiinţa omului ceea ce era considerat boală, prin comparaţie cu stările anterioare. Întreaga omenire resimţea, într-un anume sens, boala lui Lazăr. Era însă tocmai boala care nu duce la moarte, ci la eliberare şi la noua cunoaştere a Veşnicului în om.

Se poate spune: Oamenii uitaseră acel trecut spiritual-sufletesc dinaintea naşterii, privirea lor era tot mai mult îndreptată spre ambianţa fizică. Dacă un suflet mai vechi privea la ambianţa fizică prin intermediul trupului, el vedea pretutindeni în stele imaginile spiritualului, pe care le părăsise prin naşterea pe Pământ. El vedea în lumina Soarelui înţelepciunea radiantă în

care trăise ca în propria-i ambianţă de viaţă, vedea corul Ierarhiilor superioare în Soare, de unde fusese trimis aici, jos, pe Pământ. Dar aceste lucruri omenirea le uitase.

Şi ele erau resimţite pe măsură ce soseau secolele al VIII-lea, al VII-lea şi următoarele dinaintea Misteriului de pe Golgota. Dacă istoria exterioară nu spune nimic despre aceste lucruri, aceasta este o carenţă a istoriei exterioare. Cel care înţelege istoria în sens spiritual vede că o conştienţă puternică despre Dumnezeul-Tată a fost prezentă în punctul de pornire al evoluţiei umanităţii şi că această conştienţă a paralizat treptat, că omul nu mai vedea în jurul său decât natura despiritualizată.

Multe lucruri nu erau exprimate pe atunci, multe lucruri rămâneau în adâncurile subconştiente ale sufletelor omeneşti. Dar ceea ce a acţionat cel mai mult în sferele subconştiente ale sufletului uman era întrebarea - pe care oamenii nu o rosteau în cuvinte, o simţeau numai în inimile lor: În jurul nostru este natura, unde este spiritul ai cărui copii suntem?

Unde vedem spiritul ai cărui copii suntem? În cele mai bune suflete ale secolelor IV, III, II, I; această întrebare exista inconştient, fără să fi fost formulată.

Timpul în care omenirea simţea îndepărtarea de Dumnezeu-Tatăl a fost un timp al interogaţiei; întrucâtva ea ştia în adâncul sufletului că aşa trebuie să fie - *Ex deo nascimur!* -, dar oare noi mai ştim acest lucru, putem să-l mai ştim?

Dacă privim şi mai adânc în sufletele oamenilor care trăiau în timpul când se apropia Misteriul de pe Golgota, vedem că erau prezente suflete mai simple, primitive, care puteau resimţi în subconştientul lor felul cum erau rupte de Tatăl. Căci ei erau urmaşii acelor oameni primordiali care nu fuseseră atât de animalici cum ne imaginăm în prezent datorită ştiinţelor naturale, ci purtau în trupul lor de natură animală un suflet prin care ştiau, cu ajutorul vechii clarvederi, asemănătoare visului, şi-şi spuneau: Am coborât din lumea spiritual-divină, am acceptat un trup uman. Dumnezeu-Tatăl ne-a introdus în lumea terestră. Din El ne-am născut.

Dar cele mai vechi suflete ale omenirii ştiau că ele au părăsit în lumile spirituale din care coborâseră ceea ce numim sau ceea ce mai târziu a fost numit „Hristos". Din această cauză, *primii scriitori creştini spuneau că cele mai vechi suflete erau creştine* (Nota 48); aceste suflete ştiau să-L adore şi pe Hristos. În lumile spirituale în care sălăşluiau înainte de a coborî pe Pământ, Hristos era punctul central al vederii lor, Hristos era entitatea centrală spre care îşi îndreptau privirile sufleteşti. Şi oamenii de pe Pământ îşi aminteau de această existenţă împreună cu Hristos în viaţa dinaintea celei pământene.

Apoi *au existat alte ţinuturi* - Platon vorbeşte despre acestea într-un mod cu totul special -, *în care elevii erau iniţiaţi în Misterii* (Nota 49), în care era trezită vederea lumilor suprasensibile, în care se dezlegau forţele existente în entităţile umane, cu ajutorul cărora poţi privi în lumile spirituale. Aceşti elevi ai iniţiaţilor învăţau, în fapt, să-L cunoască pe Hristos nu numai dintr-o amintire întunecată cu care trăiau toţi oamenii înainte de a fi coborât pe Pământ, care aici, pe Pământ, nu mai era în sufletele oamenilor decât ca o reprezentare pe jumătate uitată, ei învăţau să-L cunoască din nou, cu întreaga sa înfăţişare. Dar ei învăţau să-L cunoască ca pe o entitate care îşi pierduse întrucâtva rolul său în lumile supraterestre.

În Misteriile secolelor II şi I dinaintea Misteriului de pe Golgota se privea într-un mod cu totul special la acea entitate din lumea suprasensibilă care mai târziu a fost numită entitatea Hristos. Se privea în aşa fel, încât se spunea: Noi vedem această entitate în lumile suprasensibile, dar activitatea ei s-a redus din ce în ce mai mult. Ea a implantat în suflete amintirea timpurilor dinainte de naştere, care apoi a reînviat în existenţa terestră. Această entitate a fost în lumile suprasensibile marele Învăţător pentru ceea ce sufletul mai purta în

amintire după ce coborâse pe Pământ. Entitatea care mai târziu a fost numită Hristos le apărea iniţiaţilor ca o entitate care îşi diminuase activitatea, pentru că oamenii, treptat, nu mai puteau avea această amintire, nu o mai puteau căpăta.

Şi astfel au trăit aceşti iniţiaţi, în timp ce în ei devenea tot mai evident faptul că această entitate de care omenirea străveche îşi amintea în existenţa terestră, această entitate pe care acum o vedem cu o activitate tot mai redusă în lumile spirituale îşi va căuta o nouă sferă de viaţă. Ea va coborî pe Pământ pentru a trezi din nou în om spiritualitatea suprasensibilă.

S-a vorbit despre acea entitate numită mai târziu Hristos ca despre cel care va coborî în viitor pe Pământ, va accepta un corp uman, aşa cum l-a luat prin Iisus din Nazaret. Această idee a fost unul din principalele conţinuturi ale discuţiilor din ultimele secole dinaintea Misteriului de pe Golgota. Vedem în măreţia imaginii plastice a celor trei magi sau a celor trei regi de la Răsărit pe reprezentanţii unor astfel de iniţiaţi care învăţaseră în locurile lor de iniţiere că Hristos va veni atunci când se vor împlini timpurile, iar semnele din cer le vor vesti. Atunci noi trebuie să-L căutăm în locul său ascuns. Iar în Evanghelii aceasta apare ca o taină adâncă, ca un Misteriu care se dezvăluie în evoluţia omenirii, când o priveşti cu vederea spirituală.

În felul acesta oamenii primitivi priveau parcă pierduţi spre lumea suprasensibilă. Ei îşi spuneau în subconştientul lor: L-am pierdut pe Hristos. Şi priveau natura din jurul lor. În inima lor se năştea întrebarea la care m-am referit mai înainte. Iar iniţiaţii din Misterii ştiau: Această entitate numită mai târziu Hristos va veni, va primi un corp uman şi ceea ce au vieţuit sufletele mai înainte în existenţa lor preterestră vor retrăi la vederea Misteriului de pe Golgota.

Prin aceasta s-a dat răspuns nu într-un mod intelectualist, ci prin faptul cel mai covârşitor care s-a petrecut vreodată pe Pământ, întrebării: Cum să ne reîntoarcem la suprasensibil? Oamenii care dezvoltaseră atunci o simţire pentru ceea ce s-a întâmplat învăţau de la cei care ştiau că în omul Iisus trăia un Dumnezeu adevărat, care a coborât pe Pământ, Dumnezeul pe care omenirea îl uitase pentru că forţele trupului se dezvoltau spre libertate. El a apărut într-o nouă formă, astfel încât putea fi văzut, iar istoria va putea vorbi despre El ca despre o fiinţă terestră. Dumnezeul care fusese cunoscut numai dincolo de lumea spirituală coborâse, umblase prin Palestina, simţise Pământul prin aceea că El însuşi luase un corp uman. Din această cauză, marea întrebare a celor care erau oameni cultivaţi în sensul de atunci era: Ce cale a luat Hristos pentru a ajunge la Iisus?

Problema Hristos a fost în primele timpuri ale creştinismului o problemă pur spirituală. Nu era cercetat Iisus, era cercetat Hristos, modul cum coborâse El. Se privea spre lumile suprasensibile, se vedea coborârea lui Hristos pe Pământ, se punea întrebarea: Cum a devenit entitatea supraterestră o entitate terestră? Din această cauză, oamenii simpli care-l înconjurau pe Iisus Hristos, ucenicii săi, aveau posibilitatea să vorbească cu el ca Duh şi după moarte. Din cele pe care le-a spus după moarte nu s-au păstrat decât unele fragmente. Dar ştiinţa spirituală, cunoaşterea spirituală, poate face cunoscut cu ce cuvinte s-a adresat după moarte Hristos celor care îi erau cei mai apropiaţi, întrucât El le-a apărut în spiritualitatea Sa.

El le-a vorbit atunci ca marele Vindecător, ca Terapeutul, care era un Mângâietor, care ştia că oamenii au avut cândva o amintire legată de El, pentru că fuseseră împreună cu El în lumile suprasensibile, în existenţa preterestră. Şi acum le putea spune: Mai de mult v-am dat facultatea de a vă aminti de existenţa voastră suprasensibilă, preterestră. Acum, dacă mă primiţi în sufletele voastre, în inimile voastre, vă dau forţa de a trece prin poarta morţii cu conştienţa nemuririi. Şi nu-l veţi recunoaşte numai pe Tatăl - *Ex deo nascimur!* -, veţi simţi pe Fiul ca fiind cel cu care puteţi muri, rămânând totuşi vii - *In Christo morimur*.

Desigur, aceste lucruri nu erau învăluite în cuvintele pe care le exprim acum, dar din punct de

vedere al sensului era ceea ce Hristos îi învăţa pe cei care i-au fost aproape după moartea sa trupească. Oamenii nu cunoşteau moartea când erau oameni primordiali, căci aduceau din vremea în care căpătaseră conştienţa o cunoaştere interioară a ceea ce era sufletesc în ei; ei ştiau ce nu poate muri. Ei puteau vedea oamenii murind în jurul lor, moartea era pentru ei o aparenţă printre alte fapte din ambianţa lor. Ea nu era resimţită de oameni. Abia când s-a apropiat Misteriul de pe Golgota oamenii au simţit realitatea morţii, căci sufletele lor se legaseră într-atât cu elementul corporal, încât nu mai putea să ia naştere decât îndoiala asupra modului cum ar putea supravieţui sufletul când trupul se dezagregă. Aceasta nu ar fi constituit o problemă în timpurile mai vechi, căci oamenii recunoşteau sufletul.

Apoi a venit Hristos, care spunea: Eu vreau să fiu împreună cu voi pe Pământ, ca să aveţi forţa să luaţi în stăpânire sufletele voastre, să vă impulsionaţi interior, în aşa fel încât să le purtati prin moarte ca pe nişte suflete vii. Acesta era lucrul pe care Pavel nu l-a înţeles decât după ce i-a fost deschisă calea spre lumile suprasensibile, atunci când a primit aici, pe Pământ, impresiile despre Iisus Hristos. Din această cauză, în prezent, creştinismul paulinic este din ce în ce mai puţin preţuit, pentru că pretinde că Hristos a venit din lumile supraterestre şi-a unit forţa sa supraterestră cu oamenii tereştri.

Astfel, pentru evoluţia umanităţii, la expresia: „Din Dumnezeu ne-am născut" - respectiv din Dumnezeu-Tatăl - s-a adăugat şi expresia de mângâiere, de forţă: „În Hristos murim" - aceasta însemnând: Noi trăim în El.

Ceea ce a însemnat pentru omenire Misteriul de pe Golgota vom putea să aducem în faţa sufletului nostru dacă voi descrie evoluţia omenirii prezente, şi trebuie să sperăm şi a celei viitoare, din punctul de vedere al iniţiatilor actuali. Eu am făcut încercarea de a vă aduce în faţa sufletului punctul de vedere al iniţiatului vechi, al iniţiatului din timpul Misteriului de pe Golgota; acum aş vrea să încerc să vă descriu punctul de vedere al iniţiatului prezentului, al aceluia care azi nu abordează viaţa numai cu ajutorul cunoaşterii naturii, ci în care s-au trezit acele forţe profunde de cunoaştere pe care le putem deştepta cu mijloacele indicate de literatura referitoare la ştiinţa spiritului.

Când un astfel de iniţiat si-a însuşit cunoştinţele care constituie triumful timpului actual, strălucirea exterioară în care numeroşi oameni, dacă şi le însuşesc, se simt bine, având chiar conştienţa unei anumite superiorităţi, iniţiatul se simte într-o situaţie tragică. Căci atunci când le leagă cu sufletul său, iniţiatul de azi simte aceste cunoştinţe, care sunt deosebit de apreciate şi de valoroase azi în lume, ca pe o moarte. Şi cu cât iniţiatul modern, pentru care a apărut în faţa sufletului lumea supraterestră, se pătrunde mai mult de ceea ce toată lumea numeşte ştiinţă, cu atât simte mai mult că sufletul său moare. Pentru iniţiatul actual ştiinţele sunt mormântul sufletului, prin faptul că dobândeşte cunoştinţe după modelul ştiinţei moderne despre lume se simte deja legat cu moartea, pe care el o simte adeseori adânc şi intens. Şi atunci caută motivul pentru care, ori de câte ori cunoaşte în sensul modern, el moare; are senzaţia de miros cadaveric tocmai atunci când se avântă spre cele mai moderne cunoştinţe, pe care ştie să le aprecieze realmente, dar pe care le simte ca, un fel de presimţire a morţii.

Atunci, din cunoştinţele sale cu privire la lumea suprasensibilă el extrage ideea pe care aş vrea să o exprim printr-o imagine. Înainte de a coborî pe Pământ noi trăim spiritual-sufleteşte. Din ceea ce vieţuim spiritual-sufleteşte în deplină realitate în existenţa preterestră noi nu avem în suflet, aici, pe Pământ, decât gânduri, noţiuni, reprezentări. Acestea sunt în sufletul nostru. Dar cum se află ele în suflet?

Să privim omul, aşa cum se găseşte în viaţă între naştere şi moarte, cu trupul îmbrăcat în carne şi irigat cu sânge. Spunem că este viu. El păşeşte prin poarta morţii. Acum apare cadavrul omului fizic, care este apoi predat pământului, elementelor. Privim omul fizic mort.

Avem în faţa noastră cadavrul, rămăşiţă a omului viu, prin care curge sânge viu. Omul este mort din punct de vedere fizic. Privim înapoi, dar cu privirea iniţiatică, în propriul nostru suflet. Privim gândurile pe care le avem între naştere şi moarte, cu înţelepciunea şi ştiinţa actuală modernă şi spunem: Ele sunt cadavrul a ceea ce am fost înainte de coborârea pe Pământ. Noi ştim că raportul în care se află cadavrul unui om faţă de omul viu este ca şi raportul dintre gândurile noastre, pe care le respectăm ca pe cele mai înalte comori, care ne aduc cunoştinţele despre natura exterioară, şi ceea ce am fost înainte de a fi coborât pe Pământ. Acest lucru îl poate vieţui iniţiatul. El nu-şi trăieşte în gând viaţa sa adevărată, ci cadavrul sufletului său. Acesta este un fapt, este ceva care nu este spus din sentimentalism, ci apare azi cu toată forţa în faţa sufletului tocmai dintr-o cunoaştere energică, activă. Este ceea ce nu-şi spune azi visătorul sentimental, mistic; acesta tocmai vrea să resimtă ceva ce ia naştere din unele profunzimi întunecate, mistice ale entităţii proprii. Cine trece azi prin poarta iniţierii descoperă în sufletul său aceste gânduri, care pot face posibilă libertatea, pentru că sunt lipsite de viaţă. Aceste gânduri, care sunt baza libertăţii umane, nu constrâng omul tocmai pentru că sunt rnoarte, pentru că nu sunt vii. Omul poate deveni azi o fiinţă liberă pentru că nu are de-a face cu gânduri vii, ci cu gânduri moarte. Gândurile moarte pot fi percepute de om şi folosite de acesta în beneficiul libertăţii. Dar ele sunt percepute cu sentimentul tragicului cosmie deplin, ca stârvuri ale sufletului. Înainte ca sufletul să fi coborât în lumea terestră, ce este în prezent cadavru era viu, se mişca. În lumile suprasensibile spirituale, printre sufletele umane, fie cele trecute deja prin poarta morţii, care trăiau acum în lumea spirituală, fie cele care încă nu coborâseră pe Pământ, se mişcau ierarhiile superioare aflate deasupra omului, dar în cadrul acestei sfere se mişcau şi acele fiinţe elementare care se află la baza naturii. Acolo totul era viu în suflet. Aici, în suflet, moştenirea venită din lumile spirituale, gândul, este mort.

Dar dacă înţelegem, ca iniţiaţi moderni, să ne pătrundem, împreună cu Hristos, de modul cum s-a vieţuit El în Misteriul de pe Golgota, dacă înţelegem în sensul cel mai profund, cel mai interior, cuvintele lui Pavel, care spune: „Nu eu, ci Hristos în mine", atunci Hristos ne conduce şi prin această moarte; atunci pătrundem cu gândurile noastre în natură, dar Hristos ne însoţeşte în sens spiritual şi coboară gândurile noastre în mormântul naturii. Căci prin faptul că posedăm, de obicei, gândurile noastre moarte, natura devine un mormânt. Dar dacă ne adresăm cu aceste gânduri moarte mineralelor, animalelor, lumii stelelor, lumii norilor, munţilor, fluviilor, dacă abordăm toate acestea cu gândurile noastre moarte, dar însoţiţi de Hristos, potrivit sintagmei: „Nu eu, ci Hristos în mine", atunci când ne cufundăm în cristalul de cuarţ vieţuim în iniţierea modernă faptul că gândul din natură urcă din acesta ca un gând viu. Gândul se ridică parcă din mormântul mineral, ca un gând viu. Lumea minerală lasă să urce în noi spiritul. Iar dacă Hristos ne conduce prin natura vegetală, scoţându-ne din ceea ce de obicei ar permite să trăiască numai gânduri moarte, iau naştere gândurile vii.

Noi ne-am percepe ca fiind bolnăvicioşi, dacă ne-am îndrepta spre natură; dacă ne-am uita spre lumea stelelor cu privirea astronomului care face calcule şi dacă aceste gânduri moarte s-ar cufunda în lume, ne-am simti bolnavi şi boala ar conduce la moarte. Dacă însă ne lăsăm călăuziţi de Hristos, dacă, însoţiţi de Hristos, ne purtăm gândurile noastre moarte în lumea stelelor, în lumea Soarelui, a Lunii, a norilor, a munţilor, a fluviilor, a mineralelor, a plantelor şi a animalelor, dacă pătrundem în întreaga lume fizică a oamenilor totul devine viu în contemplarea naturii şi, ca dintr-un mormânt, din toate fiinţele învie Duhul viu, care ne vindecă şi ne trezeşte din moarte, Sfântul Duh. Şi, însoţiţi de Hristos, ne simiim din nou însufleţiţi, împreună cu tot ce am vieţuit ca fiind moarte. Simţim cum din toate fiinţele acestei lumi ne vorbeşte Duhul viu, Duhul vindecărilor.

Aceste lucruri trebuie să le redobândim într-o nouă cunoaştere spirituală, într-o nouă cunoaştere iniţiatică. Atunci vom concepe Misteriul de pe Golgota ca sens al întregii existenţe pământene, vom şti cum trebuie să fim conduşi în timpul în care trebuie să se dezvolte libertatea umană prin gândurile moarte, cum trebuie să fim conduşi la cunoaşterea

naturii prin Hristos. Vom şti cum, în cadrul Misteriului de pe Golgota, Hristos nu şi-a împlinit numai propriul destin pe Pământ, ci cum a instaurat pe Pământ marea libertate a Rusaliilor, în timp ce a vestit omenirii pământene Duhul viu, care poate învia cu ajutorul Lui din tot ce există pe Pământ. Cunoaşterea noastră rămâne moartă, rămâne chiar un păcat, dacă nu suntem treziţi de Hristos, în aşa fel încât din toată natura, din orice existenţă cosmică să ne vorbească din nou Spiritul, Duhul viu.

Treimea alcătuită din Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul şi Dumnezeu-Duhul Sfânt nu este pur şi simplu o formulă sofisticată, obţinută prin tăierea firului în patru, este ceva adânc, legat cu evoluţia întregului Cosmos şi care devine o cunoaştere vie, nu una moartă, când Il readuce în noi viu pe însuşi Hristos, ca pe un înviat din morţi, cel care este aducătorul Sfântului Duh.

Înţelegem că ar fi ca o boală dacă nu am putea vedea dumnezeiescul din care ne-am născut. Dacă omul este ateu, el este bolnav în taină. El nu este sănătos decât dacă natura sa fizică se concentrează în aşa fel, încât să poată resimţi din interior, ca fiind liantul întregii structuri a fiinţei sale, „Din Dumnezeu m-am născut!" Este o lovitură a destinului situaţia în care un om nu-L găseşte în cursul vieţii terestre pe Hristos, care-l poate conduce prin moarte la sfârşitul vieţii pe Pământ, care prin moarte îl poate conduce la cunoaştere. Dacă simţim aşadar acel *In Christo morimur* simţim şi ceea ce vrea să ajungă la noi prin îndrumarea lui Hristos, prin conducerea lui, simţim cum din totul învie Duhul, învie încă în această viaţă de pe Pământ. Ne simţim din nou vii în această viaţă pe Pământ, privim prin poarta morţii, prin care ne conduce Hristos, privim spre acea viaţă care se află dincolo de moarte şi ştim de ce a trimis Hristos Duhul Sfânt: pentru că ne putem lega deja aici, în timpul vieţii, cu Duhul Sfânt, dacă ne lăsăm conduşi de Hristos. Atunci putem spune cu toată certitudinea: Murim în Hristos în timp ce trecem prin poarta morţii.

Ceea ce am vieţuit aici, în natură, prin cunoaşterea noastră este deja un semn pentru viitor. Căci ceea ce ar fi de obicei ştiinţă moartă este trezit prin Duhul Sfânt. Dacă am înţeles corect principiul „Din Tatăl ne-am născut, în Hristos murim", privind prin poarta morţii ne este îngăduit să spunem că atunci când în locul morţii cunoaşterii survine moartea adevărată, care ne ia trupul, în Duhul Sfânt suntem treziţi din nou - *Per spiritum sanctum reviviscimus.*

CONFERINŢA a XI-a

Londra, 30 august 1922

Întrucât atunci când te întâlneşti atât de rar eşti tentat să rezumi cât se poate de multe aspecte într-o singură prelegere, uşor se poate întâmpla să aduni laolaltă prea multe lucruri. Însă azi aş dori să caracterizez dintr-un anumit punct de vedere ceea ce se poate numi cealaltă faţă a existenţei umane pe Pământ. Apoi aş vrea să fac o legătură între cele spuse şi importanţa pe care o au unele cunoştinţe mai aprofundate, unele cunoştinţe spirituale pentru timpul nostru.

Cât cunoaşte oare omul din ceea ce aparţine existenţei sale, dacă nu se foloseşte în cunoaştere decât de simţurile sale şi de raţiunea legată de simţirile sale? Prin conştienţa obişnuită legată de simţuri noi petrecem în mod conştient numai partea de trezie a existenţei umane. Numai că forţele spirituale conducătoare ale lumii nu au inserat în mod inutil în existenţa umană starea de somn.

De la adormire până la deşteptare se întâmplă extrem de multe lucruri cu omul. De fapt, în timpul somnului are loc cea mai mare parte a acţiunilor pe care le are de realizat spiritul prin intermediul omului în existenţa terestră.

În timpul stării de veghe pe Pământ nu se întâmplă decât ceea ce omul poate realiza cu sine însuşi şi cu lucrurile. În timpul stării de somn, în dezvoltarea omului se întâmplă tot ceea ce

întreprind entităţi superioare cu sufletul acestuia, pentru a-l aduce la dezvoltarea sa generală în cadrul existenţei terestre. Şi nu trebuie pierdut din vedere că şi cunoaşterii iniţiatice moderne îi este posibil să privească mai îndeaproape faptele care se petrec între adormire şi trezire; aceste fapte nu au loc numai pentru iniţiat, ci pentru toţi oamenii, dezvoltarea tuturor oamenilor depinde de aceste fapte. Iniţiatul poate numai să atragă atenţia asupra acestora. Dar toţi oamenii aflaţi în existenţa terestră şi care gândesc asupra acestei existenţe ar trebui să simtă şi să resimtă din ce în ce mai mult importanţa lor.

Aş vrea să descriu acum ce intervine în timpul stării de somn a omului. Când omul doarme, trecând dincolo, ştiţi că în exterior aceasta se caracterizează prin faptul că spunem: Corpul său astral şi Eul său se desprind de corpul fizic şi de corpul său eteric, astfel că acest Eu şi acest corp astral se află în lumea spirituală şi nu impregnează corpul fizic şi corpul eteric, aşa cum o fac în timpul scurs de la trezire la adormire.

Dacă privim la ceea ce se întâmplă cu omul în starea de somn, este evident că în timpul stării de veghe el este legat de acest Pământ. Mai întâi este legat de Pământ prin simţurile sale, prin faptul că percepe şi cunoaşte prin simţurile sale fenomenele care ţin de diferitele regnuri naturale. Dar el mai este legat de Pământ şi prin aceea că în timpul stării de veghe realizează şi lucruri care ţin de subconştient. De exemplu, respiră, iar în aerul respirat întregul Pământ îşi trimite influenţele sale, dacă ne putem exprima astfel. În aerul respirat există extrem de multe substanţe într-o stare de dispersie foarte fină. Dar chiar în această stare de dispersie ele acţionează într-un mod deosebit de activ când sunt preluate de organism o dată cu aerul respirat. După cum în om pătrunde în mod conştient ceea ce el percepe prin simţuri, tot aşa, în mod subconştient, ajung în el chiar în starea de veghe mult mai numeroase lucruri substanţiale decât prin intermediul stării ideal-abstractă a perceptiei şi gândirii; prin respiraţie mediul înconjurător ajunge în om într-un mod mai substanţial.

Şi dacă aţi lua mai mult în considerare cât depinde organizarea umană de tot ce preia prin diferitele substanţe aflate în alimentele terestre ati spune: Multe lucruri acţionează asupra omului în starea sa de veghe. Dar astăzi ne va interesa mai puţin acest aspect. Astăzi ne vom interesa mai mult de ceea ce acţionează asupra omului în starea sa de somn. În această privinţă, trebuie să spunem că aşa cum substanţele exterioare, terestrul, intră în legătură cu omul în timpul stării lui de veghe, tot astfel în timpul stării sale de somn el intră într-o anumită legătură cu întregul Cosmos.

Omul nu este de conceput în aşa fel încât corpul său astral să atingă în fiecare noapte mărimea Cosmosului - ar fi cu totul exagerat dacă s-ar susţine aşa ceva -, însă el creşte în Cosmos în fiecare noapte. Aşa cum aici noi suntem legaţi în mod interdependent cu plantele, mineralele, aerul, tot astfel în timpul nopţii suntem legaţi de mişcările planetelor şi de constelaţiile stelelor fixe. Cerul înstelat devine lumea noastră de la adormire până la trezire, la fel cum Pământul este lumea noastră în starea de veghe.

La început putem distinge diferite sfere prin care migrăm între adormire şi trezire. Prima sferă în care trecem între adormire şi trezire este cea în care Eul uman şi corpul astral uman, aşadar sufletul uman în timpul somnului, se simte în legătură cu mişcările lumii planetelor. Aşa cum dimineaţa, când ne trezim şi intrăm în corpul nostru fizic, putem spune: Avem în noi plămânii, inima, ficatul, creierul, în timpul stării de somn trebuie să spunem: Avem în noi, în prima sferă cu care intrăm în contact după adormire şi din nou nemijlocit înainte de trezire, forţele mişcării planetelor.

Nu este ca şi cum am prelua în fiecare noapte întreaga mişcare a planetelor, dar ceea ce purtăm în noi ca reproducere a acesteia este o mică imagine în care sunt reproduse mişcările planetelor. Acest lucru este diferit la fiecare om. Astfel încât putem spune: După ce a adormit, fiecare om vieţuieşte mai întâi planetele, în aşa fel încât tot ce se întâmplă în spaţiul

cosmic între planete, în timp ce se mişcă, el retrăieşte interior într-un fel de glob planetar în corpul său astral. Aceasta este prima vieţuire a omului după adormire.

Şi să nu spuneţi: Ce mă interesează toate acestea, eu nu le percep! Dumneavoastră nu vedeţi aceste lucruri cu ochii, nu le auziţi cu urechile. Dar în clipa în care treceti în starea de somn, acea parte a corpului dumneavoastră astral care în timpul stării de veghe este integrat inimii devine un ochi al inimii; el devine văzător pentru ceea ce se petrece în lumea planetelor. Acest ochi al inimii percepe - chiar dacă această percepţie este încă înceţoşată la omul actual - ceea ce vieţuieşte omul după adormire.

Ceea ce vieţuieşte aici este perceput de acest ochi al inimii în aşa fel, încât în primele momente după adormire el priveşte spre omul care se află culcat în pat, ca trup fizic şi corp eteric. Spre acestea privesc înapoi Eul şi corpul astral, cu ochiul inimii. Şi ceea ce vieţuiesc ele aici, în interior, ca imagine a mişcărilor planetare în viaţa lor, radiază de la corpul lor eteric, astfel că ele văd imaginea reflectată a acestora de către propriul lor corp eteric. Numai că constituţia actuală a omului este de aşa natură, încât, de îndată ce se trezeşte, el uită starea de conştienţă înceţoşată pe care a avut-o în timpul nopţii prin ochiul inimii sale. Este o conştienţă înceţoşată, cel mult reverberată în vise, care mai au în mobilitatea lor interioară ceva din mişcarea planetară, vise în care se inseră însă imagini din viaţă, care, în fond, sunt introduse în aceste vise care depind de mişcarea planetelor. Imaginile pătrund în vise pentru că acum corpul astral se cufundă în corpul eteric, iar acesta conservă amintirea legată de întâmplările vieţii.

Lucrurile se pot prezenta astfel: Vă treziţi dimineaţa, după ce aţi trecut încă o dată prin sfera mişcărilor planetare; să spunem că datorită karmei dumneavoastră aţi vieţuit aici o relaţie specială între Jupiter şi Venus. Acest lucru se poate întâmpla ca atare; aţi vieţuit o relaţie specială Jupiter-Venus. Dacă aţi aduce acest lucru în viaţa de zi, adică ceea ce este vieţuit aici între Jupiter şi Venus, vi s-ar lămuri multe lucruri cu privire la facultăţile dumneavoastră; acestea nu provin de la Pământ, ci din Cosmos. Modul cum sunt ele legate de Cosmos determină gradul de bunătate sau cel puţin înclinaţia spre bunătate sau răutate. Şi aţi vedea ce au discutat împreună Jupiter şi Venus şi ce aţi perceput cu ochiul inimii, sau, aş putea spune, cu urechea inimii, căci aceste lucruri nu pot fi deosebite atât de precis. Numai că aceste lucruri se uită, pentru că sunt percepute foarte înceţoşat. Dar în timp ce această interrelaţie dintre Jupiter şi Venus se manifestă în interior, producând o mişcare în corpul dumneavoastră astral, acum intervine în acest proces ceea ce aţi vieţuit cândva, să spunem când aveaţi şaptesprezece sau douăzeci şi cinci de ani, la Oxford sau la Manchester sau în altă parte, la ora douăsprezece la amiază. Imaginile se amestecă în vieţuirea cosmică. Din această cauză imaginile au, în vise, o anumită însemnătate; dar ele nu sunt lucrul cel mai important. Ele sunt într-o măsură oarecare veşmântul care se ţese peste vieţuirea cosmică.

Vieţuirea care ia naştere pe această cale este, pentru această percepţie a inimii despre care am vorbit, legată de o anumită anxietate. In aceste vieţuiri, la aproape toţi oamenii apar anumite senzaţii de anxietate de natură spirituală. Aceasta mai ales atunci când se reflectă de către corpul eteric uman, ca lumină sau ca sunete, ceea ce este vieţuit cosmic. De exemplu, dacă ceea ce determină Jupiter şi Venus prin relaţia specială dintre ele este reflectat în aşa fel încât o rază se întoarce dinspre fruntea umană, care are o mare semnificaţie pentru percepţia inimii lor, iar o altă rază îşi amestecă sunetul şi lumina venind din regiunea de sub inimă atunci ia naştere acea anxietate pentru percepţia inimii de care trebuie vorbit. Despre aceasta orice suflet care nu este complet insensibil îşi spune, în somn: Ceaţa cosmică m-a cuprins. Cu adevărat, este ceva asemănător cu a te subţia tu însuţi, până la a deveni ca ceaţa cosmică şi a înota ca nor în interiorul ceţii cosmice. Aşa se prezintă vieţuirea nemijlocită după somn.

Apoi, din această anxietate şi din această vieţuire despre sine ca un fragment din ceaţa cosmică în interiorul ceţii cosmice, în sufletul uman vine ceea ce s-ar putea numi dăruirea de

sine către divinul care traversează Cosmosul. Două sentimente fundamentale cunoaşte omul în prima sferă, după adormire: Eu mă aflu în ceaţa cosmică şi aş vrea să sălăşluiesc în sânul lui Dumnezeu, pentru a fi asigurat împotriva anulării în ceaţa cosmică.

Percepţia inimii trebuie să aducă dincoace, în viaţă, acest lucru, dimineaţa, când omul se cufundă din nou cu sufletul său în corpurile sale fizic şi eteric. Dacă această vieţuire nu ar fi adusă dincoace, în viaţă, toate substanţele pe care omul le-ar prelua în ziua următoare ca hrană sau cele care sunt prelucrate de obicei în cadrul metabolismului - şi când posteşte sunt consumate materii ale propriului său corp - şi-ar însuşi întru totul caracterul lor exclusiv terestru şi ar aduce întregul organism uman într-o mare dezordine.

În fapt, importanţa somnului pentru starea de veghe a omului este imensă şi semnificativă. Nu putem decât să spunem: În această epocă a evoluţiei Pământului omul este încă scutit de a purta el însuşi de grijă ca elementul divin să fie adus dincoace. Căci, aşa cum sunt structuraţi oamenii în epoca actuală, de-abia ar fi în stare să dezvolte forţa de a aduce aceste lucruri în mod deplin conştient din partea cealaltă a existenţei în partea aceasta a existenţei.

După ce omul a vieţuit aceste stări, el intră în sfera următoare. Aceasta nu înseamnă că părăseşte prima sferă, aceea îi rămâne pentru percepţia inimii. Dar sfera următoare este mult mai complicată şi ea este percepută cu acea parte a corpului astral care în timpul zilei, în starea de veghe, este integrată plexului solar şi în membrele omului. Această parte a corpului astral percepe în timpul nopiii ceea ce se află în sfera a doua.

Iar în sfera următoare omul simte în corpul său astral forţele care vin de la cercul de constelaţii zodiacale: o categorie de forţe vine direct de la zodiac, cealaltă vine în timp ce forţele zodiacale traversează Pământul, după cum constelaţiile zodiacale se află deasupra sau dedesubtul Pământului. Acest fapt creează o mare diferentă între ele.

Omul percepe, aşadar, cu ceea ce aş numi percepţie solară, pentru că este legată de acea parte a corpului astral care acţionează ca agent de percepţie, fiind legată de plexul solar şi de membre; l-aş numi ochiul său solar. Prin acesta el devine conştient de întreaga sa relaţie cu zodiacul şi cu mişcarea planetară. Imaginea se extinde, omul creşte şi mai mult în imaginea Cosmosului.

Lucrurile stau astfel: omul recepţionează aceste lucruri după ce ele sunt reflectate de către corpurile sale fizic şi eteric spre care-şi îndreaptă privirea înapoi, astfel încât omul capătă înăuntrul său în fiecare noapte ceea ce pleacă din corpul său, conexat cu întregul Cosmos, cu mişcarea planetară şi constelaţia de stele fixe.

Vieţuirea cu stelele fixe - care la un om poate surveni la jumătate de oră după adormire, la altul după un timp mai lung, la unii la scurt timp de la adormire - este însă de aşa natură, încât omul se vieţuieşte pe sine în toate cele douăsprezece constelaţii de stele fixe. Vieţuirile cu stelele fixe sunt deosebit de complicate.

Cred că dacă aţi fi putut percepe, în calitate de călători în jurul lumii, cele mai importante ţinuturi ale Pământului şi tot nu aţi fi cunoscut suma de trăiri pe care o aveţi în fiecare noapte de la o singură constelaţie zodiacală pentru ochiul vostru solar! Pentru oamenii din vechime care aveau încă în ei forţe clarvăzătoare cu caracter pronunţat de vis şi care percepeau în mod conştient dar asemănător viselor, multe din cele povestite acum de mine, aceste lucruri erau relativ mai puţin confuze. În prezent, omul abia poate ajunge la oarecare claritate pentru ochiul său solar - şi trebuie să ajungă la aceasta, chiar dacă a uitat-o în timpul nopţii -, abia poate ajunge la oarecare claritate în ceea ce priveşte cele trăite în timpul nopţii, dacă nu a preluat în dispoziţia sa sufletească ceea ce Hristos a vrut să devină pentru Pământ prin Misteriul de pe Golgota. A fi simţit ce înseamnă pentru viaţa Pământului faptul că Hristos a

trecut prin Misteriul de pe Golgota, a-ţi fi făcut gânduri în viaţa pământeană obişnuită despre Hristos, aceste lucruri aduc, pe calea ocolită a corpurilor fizic şi eteric, în corrpul astral o asemenea nuanţare, o astfel de culoare, încât Hristos devine conducătorul, în zodiac, de la adormire până la trezire.

Lucrurile se prezintă astfel, încât omul se întreabă din nou: Trebuie oare să apun în numărul stelelor şi al evenimentelor acestei lumi? Şi când poate privi înapoi la ceea ce el a adresat lui Hristos ca gânduri, simţiri şi sentimente şi impulsuri de voinţă, atunci pentru el învie în Hristos un fel de conducător pentru ordonarea evenimentelor confuze ale acestei sfere.

Astfel, trebuie să spunem: Abia când contemplăm cealaltă faţă a vieţii ni se dezvăluie întreaga importantă a lui Hristos pentru viaţa pământeană a omenirii, incepând de la Misteriul de pe Golgota. De obicei, nimeni nu înţelege ce trebuie să devină Hristos pentru viaţa terestrd în cadrul civilizaţiei curente actuale.

Toate aceste lucruri pe care în prezent încă nu mulţi oameni le trăiesc sunt prezentate într-un mod eronat. Modul neordonat în care oamenii actuali, care încă nu au fost atinşi de evenimentul hristic, aduc în conştienţa trează de zi vieţuirile nocturne este înţeles abia atunci când ştii lucrurile pe care le-am spus mai înainte. În realitate, dacă am parcurs mai întâi existenţa înceţoşată în starea de somn, ne aflăm într-o măsură oarecare în faţa unei lumi care ne zăpăceşte, în care Hristos se desprinde ca un Soare spiritual şi devine conducătorul nostru, astfel încât toată zăpăceala se transformă într-un fel de înţelegere armonioasă.

Acest lucru este important, deoarece în clipa când intrăm în această sferă în care există diverse vârtejuri care se întretaie, constelaţii de stele fixe şi mişcarea planetelor în faţa ochiului nostru solar se prezintă karma noastră. Toţi oamenii îşi percep karma, dar numai în starea de somn. În starea de veghe se infiltrează numai copia acestei percepţii, ca o simţire.

Ceva din acea stare pe care un om care caută autocunoaşterea o poate observa în el însuşi este ecoul înceţoşat al acestei vieţuiri, în care Hristos apare ca o călăuză care conduce şi care călăuzeşte de la Berbec, prin Taur, Gemeni şi aşa mai departe şi care le explică oamenilor, în timpul nopţii, lumea, astfel încât ei capătă din nou forţe pentru viaţa din timpul zilei. Căci în ceea ce vieţuim în această sferă nu este cu nimic mai putin important decât faptul că prin întâmplările aiuritoare din zodiac Hristos devine călăuza noastră, entitatea care conduce omul de la constelatie la constelaţie, pentru ca acesta să poată prelua în sine în mod ordonat forţele de care are nevoie pentru viaţa în stare de veghe.

În felul acesta, omul trăieşte, de fapt, în fiecare noapte între adormire şi trezire; el vieţuieşte aceste lucruri prin înrudirea sa cu Cosmosul, ca suflet şi ca spirit. Aşa cum prin corpul său fizic şi prin cel eteric el este înrudit cu Pământul, tot astfel cu sufletul şi spiritul său şi cu corpul său astral este înrudit cu Cosmosul. Omul ar resimţi în vieţuirea sa interioară în imagini, o dată ce s-a despărţit de corpurile sale fizic şi eteric şi a crescut în afară, în lumea cosmică, ar resimţi o înrudire puternică cu această lume, în viaţa de imagini reflectate de ceea ce a rămas culcat în pat, ar simţi o tendinţă puternică de a vieţui în afară, dincolo de constelaţiile zodiacale.

Acest lucru el nu-l poate face între naştere şi moarte, pentru că în toate aceste trăiri pe care le-am descris se amestecă în timpul somnului un alt element, un element de cu totul altă natură decât ceea ce vine de la planete şi stelele fixe. Acesta este elementul lunar.

În timpul noptii - chiar şi în timpul Lunii noi - elementul lunar nuanţează într-o anumită măsură întregul Cosmos cu ceva substanţial special pe care îl vieţuieşte şi omul. Dar el îl resimte în aşa fel, încât aceste forţe lunare îl reţin, aş spune, în interiorul zodiacului şi-l conduc din nou înapoi la trezire. Omul vieţuieşte acest element lunar ca pe o vagă presimţire,

în prima sferă. Dar pe parcursul celei de a doua sfere, pe care am descris-o, omul vieţuieşte deosebit de intens tainele naşterii şi ale morţii. Aici, el vieţuieşte practic în fiecare noapte - graţie unui organ care se află mai adânc decât ochiul inimii şi ochiul solar -, cu ajutorul unui organ care se află în întregul organism, cum coboară spiritual-sufletescul, respectiv cum a coborât acesta din lumea spiritual-sufletească şi a intrat într-o existenţă fizică şi cum, treptat, trupul trece în moarte. De fapt, murim continuu, în fiecare clipă, numai că învingem moartea, până când ea vine cu adevărat, ca un eveniment unic. Dar în acelaşi moment în care vieţuieşti astfel, cum sufletul trece într-o oarecare măsură prin corporalul-pământesc, în acelaşi moment vieţuieşti datorită aceloraşi forte legăturile tale cu restul omenirii.

Trebuie numai să gândeşti: Nici întâlnirea sau relaţia cea mai neînsemnată, după cum nici cea mai bogată în consecinţe nu sunt fără legătură cu destinul general, cu karma generală a omului. Şi, fie că sufletele cu care am fost cândva în relaţie în viaţa pământeană trecută sau cu care ne aflăm în relaţie în viaţa pământeană actuală sunt în lumea spirituală, fie că sunt aici, pe Pământ, tot ceea ce omul face cu alţi oameni, toate relaţiile umane care au o legătură intimă cu taina naşterii şi a morţii se prezintă, aş spune, în faţa ochiului spiritual al omului. Omul se simte în interiorul destinului total al vieţii sale.

Acest lucru se leagă de faptul că toate celelalte forţe, ale planetelor şi ale stelelor fixe, vor să ne tragă afară, în Cosmos. La rândul ei, Luna vrea să ne introducă în lumea oamenilor, ea ne smulge din Cosmos. Ea are forţe care sunt opuse atât forţelor solare cât şi forţelor stelare; ea constituie înrudirea noastră cu Pământul. Din această cauză, ea ne readuce, într-un anumit sens, în fiecare noapte din vieţuirile zodiacale în vieţuirile planetare şi apoi din nou în vieţuirile pământene, prin faptul că suntem readuşi în corpul nostru omenesc fizic.

Dintr-un anumit punct de vedere, aceasta este deosebirea dintre somn şi moarte, faptul că atunci când adoarme omul rămâne în legătură strânsă cu aceste forţe lunare. Aceste forţe lunare sunt într-o anume măsură cele care-l fac atent în fiecare noapte asupra importanţei vieţii sale pământene. Dar aceasta se poate întâmpla numai pentru că omul primeşte totul înapoi de la corpul său eteric, prin reflectare, aşa cum am spus mai sus. În timpul morţii, el îşi retrage corpul eteric din corpul său fizic: apare amintirea retrospectivă a ultimei vieţi pământene, şi acest corp eteric este acum cel care pentru câteva zile impregnează norul despre care am vorbit. Eu am spus: În fiecare noapte noi trăim ca nor, ca nor de ceaţă într-o lume de ceaţă. Dar acest nor de ceaţă care suntem noi înşine noaptea este lipsit de corpul nostru eteric. Când murim, el este asociat, în primele zile după moarte, cu corpul nostru eteric. Apoi, corpul eteric se dizolvă treptat în elementul cosmic, amintirea dispare. Spre deosebire de ceea ce se întâmpla mai înainte, când tot ceea ce aveam ca vieţuiri stelare obţineam numai prin reflectarea făcută de omul rămas culcat în pat, acum, după moarte, avem o trăire interioară nemijlocită a mişcării planetelor şi a constelaţiilor de stele fixe.

Dacă citiţi cartea mea ***Teosofia*** găsiţi descrise aceste vieţuiri. Veţi vedea ceea ce deţine omul între moarte şi o nouă naştere, ca şi cum ar avea aceste lucruri în jurul său. Dar aşa cum nu aţi recunoaşte culori şi sunete, dacă în interiorul corpului nu aţi avea un ochi, o ureche, aşa cum nu aţi putea respira dacă nu aţi avea în omul interior un plămân şi o inimă, tot aşa după moarte nu aţi putea percepe ceea ce eu am descris ca lume a sufletelor şi ţară a spiritului, ca fiind ambianţa din spiritual, dacă nu aţi avea în dumneavoastră pe Mercur, Venus, Marte, Jupiter, Berbecul, Taurul, Gemenii şi aşa mai departe. Acesta este organismul dumneavoastră: vieţuiţi aceste lucruri cu organismul cosmic. Luna însă nu vă mai poate duce înapoi, ea nu v-ar putea readuce decât până la corpul eteric; acesta însă s-a dizalvat în Cosmos.

Dar în om mai este încă prezentă atât de mult din acea forţă pe care a primit-o de la Lună, încât el rămâne un timp în lumea sufletelor, aşa cum am spus în ***Teosofia***. El îşi mai ţine un timp privirea aţintită spre Pământ, apoi trece în ceea ce am descris sub denumirea de ţara spiritului. Aici se află într-o vieţuire pe care el însuşi o simte a fi în afara zodiacului, în afara

cerului stelelor fixe. Şi aşa îşi petrece el acum timpul dintre moarte şi o nouă naştere.

Privită în detaliu, această acomodare la lumea spirituală se petrece în timpul nopţii astfel, încât dacă v-aş descri-o aş putea s-o fac aproximativ în felul următor - bineînţeles că nu trebuie să stoarceţi prea mult noţiunile, pentru că aceste lucruii aproape nu pot fi exprimate cu noţiuni pământene. Totuşi, pot să v-o descriu după cum urmează:

Imaginaţi-vă o câmpie, pe această câmpie plante; de la fiecare floare, chiar şi de la cele care sunt pe arbori, pleacă un fel de linie spiralată care se avântă în spaţiul cosmic. Aceste linii spiralate conţin forţele prin care Cosmosul reglează şi determină creşterea plantelor pe Pământ. Căci plantele nu cresc numai din germenul lor, plantele cresc din forţele cosmice care inconjoară Pământul în spirale. Dar aceste forţe sunt prezente şi iarna, se află şi în deşert, chiar dacă plantele nu există. Pentru a pătrunde în mişcările planetare, omul trebuie să folosească aceste forţe spiralate vegetale în fiecare noapte, ca pe o scară. El urcă, aşadar, prin ccea ce forţele vegetale spiralate au comun cu o scară, în mişcările lumii planetelor. Şi cu ajutorul acelor forţe care fac ca planta să crească din rădăcina ei - căci ea trebuie să folosească o forţă care-i permite să crească -, cu această forţă omul este purtat în sfera a doua, pe care v-am descris-o. În fapt, dacă ne focalizăm atenţia asupra acelor vieţuiri pe care vi le-am înfăţişat, în care omul ajunge într-un fel de anxietate şi spune: Eu sunt o formaţiune de ceaţă într-o ceaţă generală, eu trebuie să sălăşluiesc în sânul divinităţii, legând aceste vieţuiri cu condiţiile de pe Pământ, atunci sufletul îşi spune: Eu sălăşluiesc în tot ceea ce se află ca o binecuvântare cosmică peste un câmp semănat, atunci când înfloreşte, în ceea ce se află deasupra unei câmpii când întloreşte. Tot ceea ce coboară spre plante şi se manifestă în linii de forţă spiralate, toate acestea constituie, de fapt, sânul divinităţii, sânul divinităţii viu în sine, plin de mişcare, în care omul se simte cuibărit la începutul fiecărei perioade de somn.

Luna este cea care conduce omul înapoi spre animalitatea sa. Căci forţele vegetale au tendinţa de a duce omul tot mai departe, în universal. Întrucât însă el îşi împarte animalitatea sa cu regnul animal, luna îl readuce în fiecare dimineaţă în propria sa animalitate.

În felul acesta este legat omul cu Cosmosul. Cosmosul acţionează între adormire şi trezire. Şi ochiul inimii, ochiul solar, ochiul uman parcurg în timpul nopţii aceste lucruri în aşa fel, încât ele simt ca şi cum omul ar resimţi, ar trăi, să spunem, o relaţie oarecare cu un altul. Dar acest lucru nu îi este spus astfel, şi nici nu este gândit de el, ci i-l spun judecăţile plantelor, prin care urcă, păşind parcă pe o scară, mai întâi în lumea planetelor, apoi este dus în lumea zodiacului.

Şi astfel o trăire poate fi descrisă astfel: Am o relaţie cu acest om, mi-o spun crinii, mi-o spun trandafirii, căci forţa trandafirului, forţa crinului, forţa lalelei tocmai m-au mânat încoace. Întregul Pământ devine într-o anumită măsură o carte a vieţii, care ne lămureşte asupra lumii oamenilor, asupra lumii oamenilor-suflete, în care te integrezi în mod viu.

Aceste vieţuiri le-au avut în mod diferit oameni aparţinând unor epoci diferite. Dacă priviţi spre vechea Indie, cei care doreau să afle ceva prin intermediul stării de somn, prin relaţia cu lumea stelară, nu voiau să afle decât ceva în legătură cu acele stele fixe, cu acele constelaţii care se află în momentul respectiv deasupra Pământului, nu permanent, ci numai ocazional. Ei nu voiau să aibă relaţii cu constelaţiile care se află dedesubt, ale căror forţe traversează Pământul.

Priviţi o pozitie de Buddha sau în general poziţia unui înţelept indian care se străduieşte să obţină înţelepciunea spirituală superioară cu ajutorul exerciţiilor! Priviţi cum şi-a pus picioarele unul peste altul şi cum stă aşezat peste aceste picioare încrucişate: pentru că nu vrea să aibă activă decât partea superioară a corpului şi ceea ce este legat de constelaţiile de deasupra şi nu şi ceea ce acţionează în el prin intermediul ochiului solar, ceea ce acţionează

prin intermediul membrelor. El vrea să elimine forţele legate de membre. Din această cauză, puteţi vedea în poziţia oricărui oriental care se străduieşte să obţină înţelepciune cum vrea să dezvolte doar o legătură cu ceea ce se află deasupra Pământului. El vrea să dezvolte numai relaţii de cunoaştere orientate spre domeniul sufletesc.

Lumea ar fi rămas imperfectă, dacă nu ar fi existat decât acest fel de strădanie pentru cunoaştere, dacă ar fi fost adoptate numai poziţiile Buddha pentru a ajunge la cunoaştere. Deja în vremea grecilor omul trebuia să intre în relaţie şi cu acele forţe cu care iei legătura când te dezvolţi spre constelaţiile aflate sub Pământ.

Acest lucru este admirabil sugerat în legenda greacă, unde se povesteşte despre un anumit fel de iniţiere: Cel în cauză a coborât în lumea subpământeană. Despre anumiţi eroi ai Greciei puteţi afla întotdeauna că trăiesc o iniţiere, atunci când se povesteşte despre ei că au coborât în lumea subpământeană. Aceasta înseamnă că au făcut cunoştinţă cu acele forţe ale Cosmosului care acţionează prin intermediul Pământului, cu forţele htonice.

În felul acesta, fiecare epocă îşi are sarcina sa specifică. Astfel, iniţiatul oriental învăţa, pentru a putea împărtăşi acest lucru celorlalţi oameni, mai ales ceea ce se afla înainte de naştere, respectiv de concepţie, aşadar care ţinea de domeniul spiritual-sufletesc, pe care omul îl vieţuieşte înainte de a coborî în lumea pământeană. Ceea ce în concepţia orientală despre lume, în literatura orientală, se apropie de om într-un mod atât de măreţ, se întâmplă datorită faptului că odinioară oamenii puteau privi în interiorul vieţii pe care o parcurg înainte de a coborî pe Pământ.

În Grecia, a început să fie cunoscut ceea ce depinde de însuşi Pământul: Uranus şi Gea. Gea, Pământul, se află la punctul de început al cosmologiei greceşti. Şi întotdeauna grecul a năzuit să cunoască Misteriile Pământului, care, bineînţeles, sunt şi Misteriile cosmice care acţionează străbătând Pământul. Dar grecul voia să mai cunoască şi Misteriile lumii propriu-zis subpământene. În felul acesta, în Grecia s-a dezvoltat o cosmologie corectă.

Grecul are putin din ceea ce numim cunoaştere istorică - orientalul nu o avea deloc. Pe el îl interesa mai mult ce se întâmpla pe vremea când Pământul se forma în Cosmos, pe vremea când forţele titanice se luptau cu alte forţe; prin acestea grecul înţelegea forţe spirituale puternice, care stau la baza condiţiilor pământene în mrejele cărora se află prins omul. În epoca mai nouă, suntem îndrumaţi să înţelegem istoria, pentru a putea atrage atenţia asupra faptului că omul a ieşit dintr-o stare clarvăzătoare înrudită cu visul, că el a ajuns numai la conştienţa sa cu coloratură intelectualistă şi nuanţată de elementul mitic, din care trebuie să găsească calea de ieşire, pentru a privi în lumea spirituală.

Această perioadă contemporană reprezintă, de fapt, trecerea la cucerirea conştientă a unei vieţuiri în lumea spirituală. Pentru aceasta trebuie să ne îndreptăm privirea, înainte de toate, asupra istoriei. Din această cauză s-a întâmplat în repetate rânduri, în societatea noastră antroposofică, ca diferitele epoci istorice să fie urmărite retrospectiv, până acolo unde oamenii mai primeau încă de la entităţi superioare, supraterestre, cunoştinţele, ca apoi să se urmărească mai departe această dezvoltare istorică a omului, până în vremurile noastre.

Această evoluţie istorică a omului este abordată de cunoaşterea exterioară actuală într-un mod foarte abstract. Ce linii abstracte sunt trase atunci când, în prezent, se dezvoltă cunoaşterea istorică! Oamenii din vechime îmbrăcau întreaga istorie în mituri, pe care o puneau în legătură cu întreaga natură şi cu evenimentele ce se petreceau în aceasta. Acest lucru noi nu mai ştim să-l facem. Dar oamenii încă nu şi-au însuşit simţul care le-ar permite să întrebe: Cum era în vremea când primii oameni primeau de la entităţile superioare înţelepciunea, şi când a început această situaţie să intre în declin? Cum era atunci când însuşi un zeu a coborât, pentru a se întrupa, prin Misteriul de pe Golgota, într-un trup omenesc şi să

împlinească o misiune cosmică grandioasă, astfel încât abia prin aceasta Pământul şi-a căpătat sensul său?

Întreaga teologie a secolelor al XIX-lea şi al XX-lea este bolnavă de faptul că nu poate înţelege pe Hristos în importanţa sa spirituală. Această înţelegere trebuie s-o aducă ştiinţa modernă a iniţierii. Trebuie să existe o ştiinţă modernă a iniţierii care să poată pătrunde din nou în lumea spirituală, care să poată vorbi din nou despre naştere şi moarte, despre viaţa dintre naştere şi moarte, dintre moarte şi o nouă naştere şi despre viaţa sufletului uman în timpul somnului, aşa cum am făcut-o astăzi împreună. Trebuie să fie posibil ca omul să cunoască din nou şi această cealaltă parte a existenţei, cea spirituală. Orice progres al omenirii în viitor va deveni posibil numai dacă omul va cunoaşte şi această cealaltă parte a existenţei.

Aşa cum odinioară oamenii s-au adresat cunoaşterii exclusive a lumilor superioare - ceea ce puteţi remarca în poziţia de Buddha -, mai târziu, pentru a ajunge la cosmologie, ei au aflat din evoluţia Pământului şi au fost initiaţi în Misteriile greceşti, htonice, ceea ce povestesc miturile greceşti, tot aşa avem nevoie ca, după ce omenirea a studiat tainele Cerului şi tainele Pămâtului în vechea ştiinţă a iniţierii, să avem o ştiinţă a iniţierii nouă, care să se poată mişca într-o anumită măsură în ritmul de du-te-vino între Cer şi Pământ, care să întrebe Cerul când doreşte să se lămurească cu privire la Pământ şi Pământul când vrea să se lămurească cu privire la Cer.

Aproximativ aşa sunt puse problemele - dacă îmi este îngăduit să afirm acest lucru cu toată modestia - pe care le-am condus la un răspuns provizoriu în cartea ***Ştiinţa ocultă în linii mari***, care a apărut în limba engleză sub titlul: *An Outline of Occult Science*. Am încercat să descriu ceea ce este atât de necesar omului modern, aşa cum îi erau necesare vechiului om al Orientului Misteriile Cerului, aşa cum erau necesare grecilor Misteriile Pământului. Şi în prezent ar trebui observat care este situaţia aceastei iniţieri moderne, care este relaţia ei cu oamenii.

Pentru a caracteriza în puţine rânduri sarcinile care stau la baza iniţierii moderne, va trebui să spun şi aici ce am spus acum câteva zile la Oxford câtorva dintre dumneavoastră. Aş vrea să vă atrag atenţia mai întâi asupra faptului că, în timp ce pentru vechiul iniţiat avea importanţă mai ales privirea în sus, în lumile spirituale din care descinde omul, când se înconjoară cu un corp pământesc, în timp ce pentru iniţiatul dintr-o epocă mai târzie era important ce am încercat să vă spun când am făcut trimitere la reprezentarea grecească a coborârii în lumea subterană, iniţiaţilor moderni le revine obligaţia de a ajunge, aşa cum am spus deja, la cunoaşterea relaţiei Cerului cu Pământul.

Această cunoaştere se obţine numai dacă ne îndreptăm atenţia asupra următoarelor aspecte. Desigur, trebuie să cunoşti Cerul, trebuie să cunoşti Pământul, trebuie însă să-ţi focalizezi atenţia asupra aceluia în care, dintre fiinţele din jurul nostru, coacţionează mai întâi ca un întreg, Cerul şi Pământul, adică în ochiul inimii, în ochiul solar şi în ochiul uman integral: omul însuşi. Însuşi omul! Căci omul cuprinde infinit mai multe aspecte decât acele lumi pe care le putem percepe cu ajutorul simţurilor exterioare, pe care ni le putem explica cu raţiunea legată de simţuri. A cunoaşte omul în plan spiritual este sarcina cunoaşterii iniţiatice actuale. Am spune: Această cunoaştere iniţiatică vrea să cunoască totul, pentru a cunoaşte omul prin prisma întregii lumi, a întregului Cosmos.

Comparaţi situaţia iniţiatului actual cu aceea a iniţiatului de altădată. Prin toate facultăţile oamenilor din vechime putea fi trezită amintirea timpului dinaintea coborârii într-un trup terestru. Din această cauză, mai ales pentru initiaţii mai vechi, aceasta era o trezire a amintirilor cosmice. Mai târziu, pentru greci aceasta era o privire în natură. Pentru iniţiatul modern este vorba de a cunoaşte omul în mod nemijlocit, ca pe o fiinţă spirituală. Pentru

aceasta el trebuie să capete capacitatea de a se desprinde de înţelegerea terestră a ceea ce leagă omul cu lumea. Aş vrea să dau din nou un exemplu, pe care l-am mai amintit de curând.

Printre sarcinile cele mai grele ale cunoaşterii iniţiatice este aceea de a stabili relaţii cu sufletele care au părăsit de un timp mai scurt sau mai lung Pământul, care au trecut prin poarta morţii. Este posibil să se stabilească asemenea legături prin trezirea unor forţe sufleteşti mai profunde. Mai întâi trebuie însă să te obişnuieşti, prin exerciţii, să poţi vorbi limba prin care poţi comunica cu morţii. Această limbă este, aş spune, un copil al limbii umane. Dar ar fi o greşeală imensă să credeţi că această limbă umană ar fi de oarecare utilitate pentru a întreţine o legătură cu morţii. Căci primul lucru pe care îl conştientizezi este acela că morţii înţeleg încă foarte puţin timp ceea ce trăieşte în limba pământeană ca substantive. Ceea ce exprimă un anumit lucru, un lucru bine conturat şi care este desemnat cu ajutorul unui substantiv nu mai este prezent în limba morţilor. În limba mortilor totul se referă la mobilitatea interioară. Din această cauză constatăm că la un anumit timp după ce oamenii au trecut prin poarta mortii ei nu mai au o adevărată receptivitate decât pentru verbe. Pentru a putea comunica cu morţii trebuie să le adresăm întrebări, formulându-le în aşa fel, încât ele să le fie inteligibile. În acest caz, după un timp vine şi răspunsul. De obicei trebuie să treacă mai multe nopţi până când mortul să ne răspundă la întrebările pe care i le punem. Aşa cum am spus, trebuie să ne adaptăm limbii morţilor şi abia apoi se adaptează pentru noi limba în care se integrează mortul, întrucât el trebuie să se îndepărteze de Pământ cu întreaga sa viaţă sufletească. Este vorba de o limbă care nu mai corespunde relaţiilor terestre, este o limbă care a ieşit din simţire, din inimă, un fel de limbă a inimii. Aici construim ceea ce ţine de limbă aşa cum construim în limba omenească sunetele legate de senzaţii. Noi exclamăm „Aa" când suntem uimiţi, spunem „I" când vrem să ne indicăm pe noi (în româneşte s-ar putea cita vocala iniţială I nescrisă, când pronunţăm „Eu", n.tr.). Abia aici sunetele şi combinaţiile de sunete îşi capătă importanţa lor adevărată. Începând din această clipă limba noastră devine ceva care nu mai este înrudit cu organul, ea se transformă aşa cum am spus mai înainte, devine la fel cu ceea ce urcă din flori, şi noi începem să vorbim cu această limbă. Noi înşine devenim flori, şi înflorim într-o anumită măsură împreună cu florile. Şi în timp ce pătrundem cu forţele noastre sufleteşti în floarea de lalea, noi exprimăm în imaginaiţunea lalelei ceea ce aici, pe Pământ, este exprimat în modelarea cuvântului. Noi creştem în ceea ce este partea spirituală a tuturor lucrurilor.

Dar, în timp ce vă spun toate acestea, dumneavoastră vedeţi că limba se adaptează unor condiţii diferite după ce a trecut prin poarta morţii, că în adevăr ştim puţine lucruri despre om atunci când nu cunoaştem decât partea sa exterioară, că ştiinţa iniţiatică modernă trebuie să cunoască această cealaltă parte a omului. Această cunoaştere începe cu limba. Dar corpul omului, aşa cum este descris - citiţi literatura acestui domeniu -, devine cu totul altul atunci când înaintăm în ştiinţa iniţiatică. În timp ce vechiul iniţiat trebuia să retrezească în om o facultate de mult pierdută, să aducă în amintire ceea ce oamenii au trăit înainte de a fi coborât pe Pământ, iniţiatul prezentului trebuie să facă ceva cu totul nou, care reprezintă un progres, care va avea importanţă pentru om când el va părăsi Pământul, ba chiar când Pământul nu va mai fi deloc în Cosmos. Aceasta este sarcina ştiinţei iniţiatice moderne. Din această forţă trebuie să grăiască această ştiinţă iniţiatică modernă.

Dumneavoastră ştiţi că ştiinţa iniţiatică a intervenit din când în când în evoluţia spirituală a Pământului. Ea a existat mereu. Ştiinţa iniţiatică, aceea de care avem nevoie, care nu poate vedea în ceea ce acceptă ştiinţa actuală decât un început pentru cunoaşterea umană va fi. tot mai mult combătută. Veti folosi forţă pentru a putea răzbate prin ceea ce se opune iniţierii moderne. Căci înainte ca iniţierea modernă, care este la rândul ei o dispută cu forţele suprasensibile, să fi căpătat, în ultima treime a secolului al XIX-lea, o anumită rezonantă forţele opuse erau deja în activitate, construind, în mare măsură în mod inconştient, o stare a culturii şi civilizaţiei umane care se străduie să stârpească iniţierea modernă din rădăcină.

Gândiţi-vă numai cât de răspândită a devenit, în ceea ce priveşte cunoaşterea, formula: Acesta este punctul meu de vedere. Oamenii spun: Acesta este punctul meu de vedere fără să fi parcurs o evoluţie. Fiecare om trebuie să-şi pună în valoare concepţia plecând de la punctul de vedere pe care îl adoptă în momentul în care exprimă acest lucru. În prezent, lucrul cel mai jignitor, cel mai iritant, este când se vorbeşte despre o cunoaştere superioară, despre o cunoaştere la care trebuie să te străduieşti să ajungi.

Când în ultima treime a secolului al XIX-lea a apărut posibilitatea de a se dezvolta iniţierea modernă erau deja în activitate forţele opuse, care voiau să realizeze marea omogenizare, marea nivelare a oamenilor şi în domeniul spiritual. Am putea cita numele multor oameni care au avut această opoziţie faţă de iniţierea modernă.

Credeţi oare că, dacă este necesar să vi se vorbească în spiritul ştiinţei iniţiatice, cuvintele trebuie să sune la fel ca aici, pe Pământ, pentru relaţiile terestre obişnuite? Când încerc să vă fac inteligibil cum limba sonoră umană trebuie să se schimbe, dacă trebuie să comunicăm cu entităţile din lumea spirituală, nu mă veţi înţelege greşit nici dacă vă spun: Când voi vorbi din punct de vedere terestru despre marea importanţă pe care o are, de exemplu, Rousseau, mă voi strădui, să o fac cu tot elanul, cu toată nobleţea şi cu toată aprecierea, aşa cum o fac şi ceilalţi. Dar dacă trebuie să mă avânt în încercarea de a înveşmânta în cuvinte terestre ceea ce oferă cunoaşterea iniţiatică despre Rousseau, atunci trebuie să vă spun: Rousseau se prezintă ştiiniei iniţiatice prin tendinţa de a egaliza totul, prin nivelarea sa spirituală, drept flecarul civilizaţiei moderne, împreună cu multi alţi tovarăşi !

Acesta este un lucru pe care omenirea nu-l acceptă uşor: faptul că cineva ca Rousseau poate fi numit din punctul de vedere terestru un mare spirit, dar că dacă vrei să-l cunoşti cu adevărat - şi, aşa cum am spus, ştiinţa iniţiatică modernă trebuie să cunoască Cerul şi Pământul, trebuie să descrie ritmul lor - trebuie acceptat şi faptul că el poate fi, din punct de vedere iniţiatic, un flecar al vieţii spirituale moderne. Doar consonanţa celor două aspecte conduce la adevărata cunoaştere a omului. Căci această cunoaştere trebuie clădită pe ceea ce constituia temelia pe care construiau vechii iniţiaţi: *Ex deo nascimur*. Orice amintire trebuie construită pe ceea ce ne poate întâmpina când privim în lume, unde Hristos devine în mod inconştient călăuza noastră, aşa cum am spus astăzi.

Dar noi trebuie să-l preluăm tot mai mult în conştienţă, astfel încât să recunoaştem ca aflându-se sub îndrumarea lui Hristos ceea ce este în lume, ceea ce aparţine morţii, să recunoaştem că împreună cu Hristos ne cuibărim în lumea moartă: *In Christo morimur*.

Prin faptul că ne cufundăm cu Hristos în mormântul vieţii terestre are loc Învierea şi trimiterea Duhului Sfânt: *Per spiritum sanctum reviviscimus*.

Per spiritum sanctum reviviscimus trebuie să fie înainte de toate o ţintă de atins pentru iniţiatul modern. Dacă reflectaţi la acest lucru şi-l comparaţi cu ceea ce este mentalitatea rezultată chiar din ştiinţă, veţi spune: Va mai exista o mare rezistenţă, poate o opozitie, pe care în prezent nici nu v-o puteţi imagina, care se va consuma şi în fapte, care se va manifesta înainte de orice în tendinţa de a face cu totul imposibilă ştiinţa iniţiatică. Şi ceea ce am eu de spus, când vorbesc într-un asemenea cerc mai restrâns, ceea ce aş vrea să aşez în suflete, în inimi este ca prin descrieri ca cele pe care le redau din ştiinţa iniţiatică modernă să trezesc forţă, pentru ca unii oameni aici de faţă să poată găsi poziţia corectă între ceea ce vrea să pătrundă în lume din lumile spirituale şi ceea ce vrea să facă imposibilă pătrunderea acestei spiritualităţi în lumea pământeană. Acesta este lucrul asupra căruia doream să atrag atenţia într-un astfel de cerc mai restrâns, întrucât mi-a fost oferită şi ocazia unor conferinţe adresate unui public mai larg, aşa cum s-a întâmplat spre marea mea satisfacţie la Oxford. Întrucât acolo am avut posibilitatea să prezint partea exterioară a lucrurilor, în acest cerc mai

restrâns trebuie să atrag atenţia asupra a ceea ce este esoteric.

Cred că ar fi bine dacă aţi depăşi unele aprecieri care azi ar putea suna paradoxal, atunci când se vorbeşte de lumile spirituale. Şi sună paradoxal pentru că limba lumilor spirituale este diferită de limba terestră şi ceea ce ar trebui altfel exprimat trebuie adus în limba pământeană cu efort. Aşa încât, dacă unele lucruri ar putea şoca, trebuie înţeles că ele apar astfel, ca simplă povestire, nemijlocit din lumile spirituale.

Dorind să conturez concepţia care a stat la baza conferinţei de azi, exprim profunda mea satisfacţie pentru faptul că v-am putut vorbi din nou, dragi prieteni, aici, la Londra. Aceasta este pentru mine, ca întotdeauna, o plăcere. Am mai spus-o, suntem foarte rar împreună. Fie însă ca şi ceea ce putem fonda în inimile, în sufletele noastre cu acest prilej să acţioneze în sensul unirii tuturor celor care sunt apropiaţi de antroposofie: a fi împreună în inimi, în suflete, peste întregul Pământ. Din dorinţă de a folosi asemenea întâlniri ca stimuli pentru marea legătură care reuneşte toate inimile, toate sufletele noastre, dintr-o astfel de dispoziţie sufletească a fost rostită conferinţa de azi. În acest sens, aş vrea să rostesc şi următorul gând: Să rămânem împreună, dragii mei prieteni, oricât ne-am îndepărta fizic unii de alţii.

NOTE

(1) *La acest lucru am făcut deja referire anterior*: vezi conferinţa din 16 iulie 1922, în lucrarea lui Rudolf Steiner ***Întrebări umane, răspunsuri cosmice*** (13 conferinţe, Dornach, 1922), GA 213.

(2) *Aurelius von Wildenbruch*, 1845-1909. A scris printre altele *Carolingianul* şi dubla dramă *Henric şi neamul lui Henric*.

(3) *Aurelius Augustinus*, 354-430, cel mai important părinte bisericesc al Occidentului. Vezi şi R. Steiner, ***Creştinismul ca fapt mistic şi Misteriile antichitătii*** (1902), GA 8.

(4) „*...dacă veţi citi scurtul articol despre Dionisie Areopagitul..*": *Dionisie Areopagitul Şi învăţătura despre Ierarhii* de dr. Günther Wachsmuth, în „Das Goetheanum", publicaţie săptămânală pentru antroposofie şi tripartiţie", An I, nr. 50, 23 iulie, şi continuarea în nr. 51/52, 30 iulie 1922.

(5) „*...aşa cum a fost păstrată în teologia lui Dionisie Areopagitul*": în scrierile *Despre numele divine*, *Despre teologia mistică*, *Despre Ierarhia cerească, Despre Ierarhia bisericească*.

(6) *Einherrier* (în original). În mitologia nordică, eroii căzuti în luptă şi preluaţi în Walhalla.

(7) *Heliand*: o armonie evanghelică în versuri aliterate, redactată între anii 825-835, poate la cererea lui Ludovic cel Evlavios.

(8) „*Veţi găsi consemnate, de exemplu, în istoria literaturii...*": în jurul anilor 968 se raportează în Cronica lui Benedict, de către Sfântul Andrei de pe Muntele Soracte, despre o expediţie a lui Carol cel Mare la Constantinopol; în secolul al XI-lea în legenda *Pèlerinage de Charlemagne* şi în secolul al XIII-lea în *Gran Conquista de Ultramar.*

Carol cel Mare, 742-814, rege al francilor şi împărat roman.

„*Abia mai târziu oamenii l-au transpus pe Carol cel Mare în Untersberg...*": este un masiv montan bogat în peşteri din Alpii calcaroşi din regiunea oraşului Salzburg. În legătură cu

legenda conform căreia Carol cel Mare ar dormi aici, vezi A. Huber, *Legendele despre Untersberg*, Salzburg, 1904.

Barbarossa = Barbă-Roşie, poreclă a lui Frederic I, aprox. 1123-1190.

(9) *Paladini*: nume dat cavalerilor Mesei rotunde ai regelui Artur; mai târziu, eroilor lui Carol cel Mare.

(10) *Henric I von Sachsen,* aprox. 879-936. Primul rege german aparţinând casei Saxa (919); a condus o expediţie împotriva ungurilor şi i-a învins.

(11) *Martianus Capella*: scriitor latin, a trăit în secolul al V-lea d.Hr., în Africa. Lucrarea sa *De nuptiis Philologiae et Mercurii* este o enciclopedie a celor şapte arte, redactată alternativ în proză şi în versuri, în nouă volume.

(12) „*Cântă-mi, o, Muză...*": începutul *Iliadei* de Homer.

(13) *Tohann Gregor Mendel*, 1822-1884. Preot catolic, mai târziu învăţător şi botanist; a făcut experienţe cu încrucişări de plante. Scrierile sale sunt: *Experienţe cu hibrizi vegetali*, 1865 şi *Despre unii hibrizi de Hieracium obţinuţi prin fecundare artificială*, 1869. Cu privire la J.G. Mendel vezi şi conferinţa din 22 iulie 1922, în ***Întrebări umane, răspunsuri cosmice*** (nota 1).

(14) *Attila*: regele hunilor de la 334 până la 353.

Ludovic cel Evlavios I, 778-840, fiul lui Carol cel Mare, împărat franc, 814-840.

(15) *Otto I*, cel Mare, 912-973, fiul lui Henric I, împărat între 936 şi 973.

Otto II, 955-983, fiul lui Otto I, împărat între 973-983.

Henric al II-lea, cel Sfânt, 973-1024, împărat de la 1014 până la 1024; declarat sfânt în 1146.

(16) „*Am văzut deja, într-un fel oarecum complicat, cum poate fi înţeles omul în raport cu întregul Univers...* ": vezi şi conferinţa ***Întrebări umane, răspunsuri cosmice.***

(17) „*Goethe s-a opus ştiinţei despre plante în forma în care o dezvoltase Linné*": vezi, în acest sens, scrierea lui Goethe *Istoricul studiului meu botanic*, în primul volum al seriei ***Scrieri de ştiinţe ale naturii***, editată de Rudolf Steiner, în „Deutsche National-Literatur" a lui Kürschner, GA 1a, 1975 (ediţie ulterioară fotomecanică), unde el spune textual la p. 68: „*Filosofia botanică* a lui Linné era studiul meu zilnic... Ce s-a întâmplat cu mine în acest timp şi cum a acţionat asupra mea o învăţătură atât de stranie poate va fi clarificat în cursul acestor comunicări; dar pentru început vreau să mărturisesc că după *Shakespeare* şi *Spinoza* cea mai mare influenţă a avut-o asupra mea *Linné*, şi aceasta tocmai prin incongruenţa pe care mi-o stârnea. Căci, în timp ce încercam să preiau în mine gândirea sa exactă, legile sale precise, utile dar adeseori arbitrare, în mine apărea o dilemă: ceea ce el căuta să separe în mod forţat trebuia, conform cerinţei celei mai intime a fiinţei mele, să tindă spre unificare."

Karl von Linné, 1707-1778, cercetător al naturii suedez.

(18) „*...în cazul plantelor trebuie aplicată o altă concepţie.. .*": vezi Metamorfoza plantelor a Iui Goethe, 1790; în volumul citat mai sus.

(19) Paracelsus, 1493-1541.

(20) *Johannes Scotus Erigena*, aprox. 810-877. El respinge învăţătura despre predestinare a călugărului Gottschalk în scrierea sa De divina praedestinatione.

Carol al II-lea, cel Chel, 823-877. Fiul lui Ludovic cel Evlavios.

(21) *Gottschalk din Orbais*, călugăr. A fost afurisit ca eretic în 848 de arhiepiscopul de Mainz, Hrabanus Maurus, şi condamnat la închisoare pe viaţă din cauza concepţiei sale privind învăţătura despre păcatul ereditar şi predestinare.

(22) „*potrivit învăţăturii sale* (a lui Augustin) *despre predestinarea divină...*": vezi scrierile acestuia *De civitate Dei*, cărţile a XII-a, a XIII-a şi următoarele, precum şi *De praedestinatione sanctorum.*

(23) „*Un alt teolog a scris despre trupul şi sângele lui Hristos*": Ratramnus, călugăr în Corbie, mort după 868. Ratramnus a prezentat o învăţătură spirituală despre *Cina cea de Taină*, ca o anexă a celei scrise de Augustin, şi a scris împotriva învăţăturii despre transsubstanţiere a abatelui său Radbertus, *De corpore et sanguine domini*; aceasta a fost afurisită şi arsă în 1050 ca fiind opera lui Scotus Erigena, a fost retipărită în 1532, de data aceasta însă sub un nume deformat (Bertramus); în 1559 a fost pusă la index. În disputa despre pre-destinare Ratramnus se situa de partea lui Gottschalk.

(24) *Friedrich Schiller*, 1759-1805. Despre educaţia estetică a omului a apărut în 1795. Această scriere a fost alcătuită din scrisorile trimise de Schiller contelui de Augustenberg în perioada 1793-1795.

(25) *Friedrich Nietzsche*, 1844-1900. *Naşterea tragediei din spiritul muzicii* a apărut în 1872.

(26) *Basmul despre şarpele verde şi frumoasa Lilia* al lui Goethe a apărut mai întâi în *Horen*, ca final al povestirii *Conversaţii ale emigranţilor germani*.

(27) „*Când în tinereţea sa Iacobi i-a vorbit despre credinţă...*": Goethe i-a răspuns de la Ilmenau la 5 mai 1786: „Eu sunt legat şi foarte legat de veneraţia lui Dumnezeu a ateului (Spinoza) şi vă las dumneavoastră tot ceea ce numiţi şi trebuie să numiţi religie. Când tu spui nu poţi decât să *crezi* în Dumnezeu, eu îţi spun că pun mare preţ pe *vedere*."

(28) „*Cum a luptat Goethe cu ceea ce el numea a fi cucernic...*": De exemplu, în Trilogia pasiunii, II: „În puritatea pieptului nostru unduieşte o dorinţă/De dăruire de sine, în mod liber, din recunoştinţă./ Către ceva mai înalt, mai pur, necunoscut./Dăruindu-se eternului nenumit:/Noi o numim a fi cucernic..."

„*Cum o exprima Schiller*": „Ce religie mărturisesc? Nici una din toate cele pe care le numeşti. Şi de ce nici una? Din religiozitate." (*Tabele votive: Credinţa mea*).

(29) „*...aşa cum cadavrul corpului nostru fizic rămâne ca reziduu...*": vezi conferinţa din 8 iulie 1922, de asemenea şi în ***Întrebări umane, răspunsuri cosmice***.

(30) „*...când Goethe a devenit membru al unor loji...* ": în 1780 Goethe aderă la loja „Amalia" din Weimar. Vezi lucrarea lui Gotthold Deile *Goethe ca francmason*, Berlin 1908.

„*Lume mare şi lume mică*": vezi, de exemplu, *Faust* I, Cameră de studiu, versul 2052; versul 2012: „Studiaţi şi răsstudiaţi lumea mare si lumea mică..."; vezi şi Noaptea Walpurgiei, versu14044: „De mult s-a stabilit/ Că'n lumea mare există lumi mici:"

(31) *Trihotomie*: tripartiţia umană: trup, suflet şi spirit.

Treime: caracterul întreit al divinitătii.

(32) „*Goethe a descris astfel de imagini remanente în tratatul său despre culori*": vezi *Proiect pentru un tratat despre culori*, I: Culori fiziologice; *Scrierile de ştiinţe naturale ale lui Goethe*, cu o introducere de R. Steiner, în „Deutsche National-Literatur", GA lc, 1975 (copie fotomecanică), vol. III, p. 94 ff.

(33) *Oswald Spengler*,1880-1936. *Declinul Occidentului. Schiţă la o morfologie a istoriei mondiale*. Vol. I: *Forma adevărului*, München, 1920; vol. II: *Perspectivele istoriei mondiale*, München, 1922. Citatele prezentate în continuare se găsesc la paginile: 3, 628, 629, 630, 631, 12, 10, 13, 9, 17, 19, 20, 21, 21/22, 24, 634.

(34) *John Stuart Mill*, 1806-1873, filosof englez şi scriitor în domeniul economiei naţionale. Unul din fondatorii pozitivismului.

(35) *Karl Ferdinand Gutzkow*,1811-1878: *Vrăjitorul din Roma*, Leipzig, 1858-1861 şi *Cavalerii spiritului*, Leipzig, 1850-1852.

George Sand (Aurore Dupin), 1803-1876, romancieră franceză.

(36) Rudolf Steiner, ***Cum obţinem cunoaşterea lumilor superioare?*** (1904), GA 10.

(37) Rudolf Steiner, ***Ştiinţa ocultă în rezumat*** (1910), GA 13.

(38) „La acestea se pot adăuga exerciţii ca cele la care m-am referit deja în unele conferinţe anterioare...": vezi mai ales conferinţele din 17 şi 18 august 1922, în ***Forlele sufleteşti-spirituale de bază ale educaţiei. Valorile spirituale în educaţie şi viaţa socială*** (13 conferinţe, Oxford, 1922), GA 305.

(39) Rudolf Steiner, ***Teosofia. lntroducere în cunoaşterea suprasensibilă a lumii şi determinarea omului*** (1904), GA 9.

(40) Rudolf Steiner, ***Filosofia libertăţii. Principii ale unei concepţii moderne despre lume. Rezultate sufleteşti ale observaţiei după metoda ştiinţelor naturale*** (1894), GA 4.

(41) *George Kaufmann-Adams*, 1894-1963.

(42) *Adam Kadmon:* vezi Rudolf Steiner, ***Ierarhiile spirituale şi reflectarea lor în lumea fizică*** (10 conferinţe, Düseldorf, 1909), GA 110, (conf. 10 aprilie 1809).

(43) *Helen Keller*, 1880-1968, scriitoare americană de origine elveţiană. A orbit şi surzit la vârsta de 19 luni.

(44) *Leonardo da Vinci*, 1452-1519. *Cina cea de taină* se află pe peretele principal al refectoriumului dominicanilor, Santa Maria delle Grazie, la Milano.

(45) *Terapeuţii*: Ca şi esenienii, aceştia erau o sectă care urmărea o anumită înălţare sufletească. Vezi şi Rudolf Steiner, ***Evanghelia după Matei*** (12 conferinţe, Berna, 1910), GA 123.

(46) *Erou solar*: desemnează al şaselea grad al iniţierii orientale.

(47) „*Mai bine să fii cerşetor...*": în cântul al XI-lea al Odisseei lui Homer.

(48) „*Din această cauză, primii scriitori creştini spuneau că cele mai vechi suflete erau creştine*": vezi expunerea acestei probleme făcută de Otto Willmann, *Împlinirea revelaţiei primordiale, în Istoria idealismului*, vol. 2, *Idealismul părinţilor bisericii şi realismul scolasticilor*, Braumschweig, 1907 (ed. a 2-a).

(49) „*au existat alte ţinuturi... în care elevii erau iniţiaţi în Misterii...*": vezi R. Steiner, ***Creştinismul ca fapt mistic şi Misteriile antichităţii*** (1902), GA 8.

NOTĂ

În traducerea de faţă s-au folosit următorii termeni neuzuali în limba română, cu scopul de a evita confuzii prin apropierea de alte cuvinte asemănătoare care au însă un cu totul alt conţinut:

- *Misterii* (sing. Misteriu): Activităţi culturale sau de practicare a unor tehnici având ca finalitate iniţierea învăţăceilor în cunoaşterea lumilor suprasensibile. Vorbim despre Misteriul de pe Golgota ca eveniment iniţiatic suprem, săvârşit de însuşi Dumnezeu-Fiul în văzul tuturor oamenilor, prin jertfa deplină adusă în scopul mântuirii lor. După Misteriul de pe Golgota, celelalte locuri de Misterii ale antichitătii şi-au încetat într-un timp relativ scurt activitatea.

- *Imaginaţiune*: Rezultatul unei activitǎti mentale creatoare de imagini cu semnificaţii simbolice care pot acţiona asupra activităţii sufleteşti, dar pot ajunge până la acţionarea în lumea fizică. În acest sens, R. Steiner vorbeşte despre forma plantelor ca despre imaginaţiuni, produse ale lumilor suprasensibile. Imaginaţiunile se deosebesc astfel de imaginile produse de simplul joc al fanteziei umane.

TRADUCĂTORUL